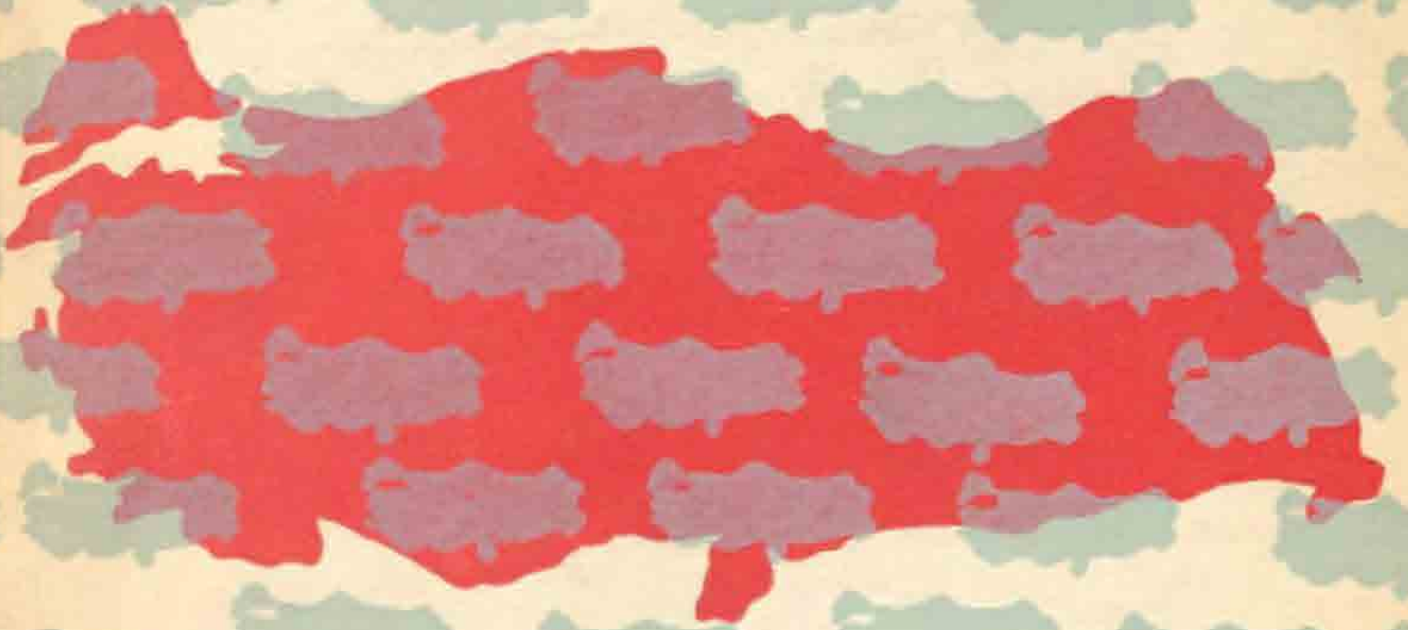

A III
7529

İÇ - DÜZEN
GENEL RAPOR
KİTAP : 6

NÜFUS HİZMETLERİ

TÜRK TARİH KURUMU
KÜTÜPHANESİ

KAYIT No. 50246

YER No. A III. 7529

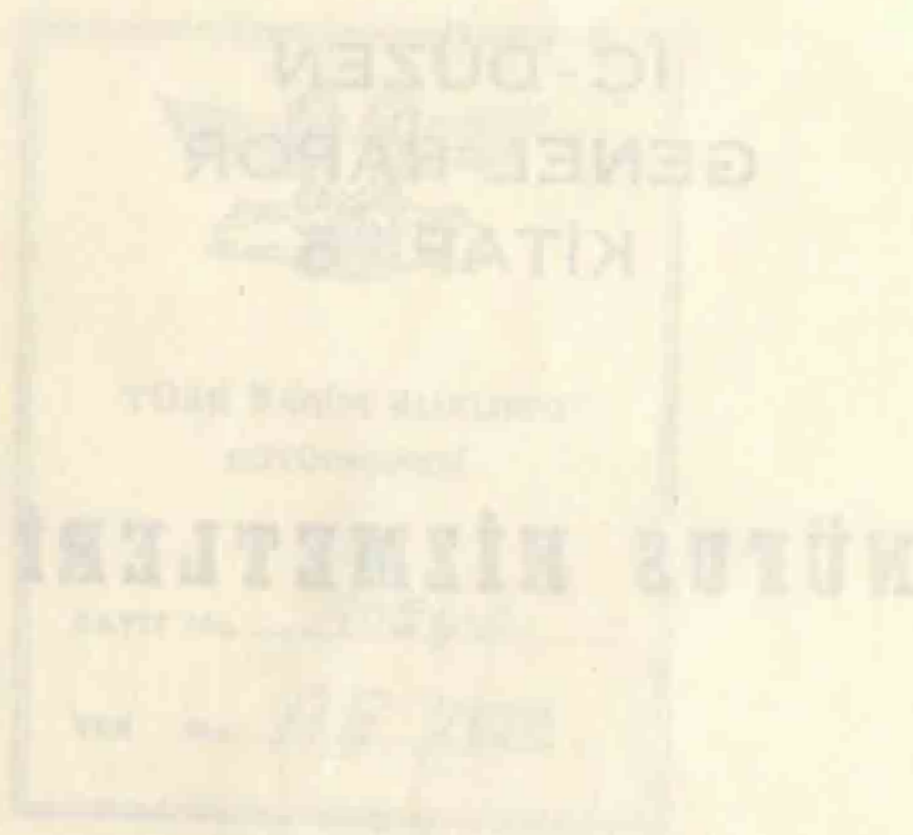
İÇ - DÜZEN
GENEL RAPOR
KİTAP : 6

NÜFUS HİZMETLERİ

İçişleri Hizmet ve Teşkilâtını
Yeniden Düzenleme Projesi
1972 — Ankara

IC-DÜZEN GENEL HARBOR KİTAP

1977 - 1978

60246
6254/60

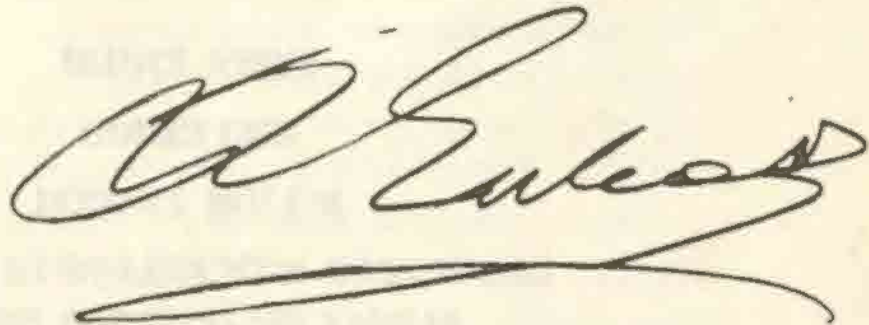
Türk Kamu Yönetimi içerisinde çok önemli bir yeri olan İçişleri Bakanlığı hizmet ve örgütünün, toplumumuzun değişen ve gelişen ihtiyaçlarına cevap verecek biçimde yeniden düzenlenmesi amacıyla girişilen ve 4 yılı aşkın bir süre devam eden araştırma ve değerlendirme çalışmalarının sonunda düzenlenen bu değerli raporu kamu oyuna sunmakla kıvanç duyuyorum.

Toplumumuzu huzura kavuşturmak ve kalkınma çabalarımızı hızlandırmak yönlerinden reformlara duyulan ihtiyacın çok belirgin hale geldiği bir dönemde «İdarede Reform» amacına dönük olarak, İçişleri Bakanlığında da çalışmalara ivedilikle başlanabilmesinde, böyle bir raporun el altında bulunması büyük yarar sağlamış ve hizmet ve teşkilâtımızı düzenleyen hemen bütün eskimiş kanunların yerini almak üzere 40'a yakın tasarı, çok kısa sayılabilecek bir sürede, hazırlanabilmektedir.

Aralarında, Bakanlık, Emniyet Genel Müdürlüğü ve Sivil Savunma İdaresi Başkanlığının örgütlenmesi, il, belediye ve köy mahalli idarelerinin kuruluş ve görevleri ile, il genel yönetimi ve derneklerle ilgili temel yasalarında bulunduğu, Bakanlığımızın hizmet ve örgütünü düzenleyen kanunların yerini almak üzere hazırlanan yeni tasarılar, modern araştırma metot ve tekniklerinden yararlanılarak sürdürülen uzun, yorucu ve titiz çalışmaların sonunda, hizmetlerimizi aksatan ve çalışmalarımızı güçleştiren bütün sorunların gün ışığına çıkarılıp tartışılmasına olanak sağlayan bu raporda ileriye sürülen önerilerden geniş ölçüde yararlanılmıştır.

Rapordaki önerilerin, idarenin yeniden düzenlenmesi amacıyla ileride yapılacak çalışmalarda da gerek bize ve gerekse ilgili diğer kuruluşlara ilham kaynağı ve hareket noktası olacağına inanarak, bu sonucun ortaya getirilmesinde büyük emek ve gayretleri geçen İç - Düzen Projesi'nin araştırma ve değerlendirme çalışmalarına katılan bütün ilgililerine tebrik, teşekkür ve takdirlerimi sunar, bundan sonraki çalışmalarında da başarılar dilerim.

Ferit KUBAT
İçişleri Bakanı

THE STATE OF TEXAS, County of [blank], do hereby certify that the within and foregoing is a true and correct copy of the original as the same appears in the records of the County Clerk of said County.

Witness my hand and the seal of said County at the City of Austin, this [blank] day of [blank] 19[blank].

County Clerk of said County.

Notary Public for the State of Texas.

[Signature]

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ 1

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

- I — NÜFUS HİZMETLERİNİN TANIMI 1
II — NÜFUS HİZMETLERİNİN AMACI 1
III — NÜFUS HİZMETLERİNİ YÜRÜTMEKLE GÖREVLİ KURULUŞ 2

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÇE

- I — MERKEZ KURULUŞU 3
II — TAŞRA KURULUŞU 6

İKİNCİ KISIM

GÖREVLER

BİRİNCİ BÖLÜM

MERKEZ KURULUŞUNUN GÖREVLERİ

- I — NÜFUS YAZIMI HAZIRLIKLARI YAPMAK 9

A — GENEL NÜFUS YAZIMLARI YAPMAK	9
a — Hukukî Dayanak ve Durum	9
b — Nüfus Yazımı Yapılmasının Nedenleri ve Amacı ...	10
c — Sorunlar	10
ç — Çözüm Yolları	10
B — MEVZİİ NÜFUS YAZIMLARI YAPMAK	11
a — Hukukî Dayanak ve Durum	11
b — Sorunlar	12
c — Çözüm Yolları	13
II — NÜFUS İSTATİSTİKLERİNİ TUTMAK	13
a — Hukukî Dayanak ve Durum	13
b — İstatistik Türleri	14
1 — Üç Aylık Nüfus İstatistikleri	14
2 — 554 Sayılı Kanuna Göre Düzenlenen İstatistikler ...	15
3 — Hasılat Cetvelleri	15
4 — Ecnebi Kadınlarla Evlenenler Çizelgesi	15
c — Sorunlar	16
ç — Çözüm Yolları	16
III — NÜFUS MUHABERE - MUAMELE VE TESCİL İŞLERİNİ GÖRMEK	16
a — Hukukî Dayanak ve Durum	16
b — Sorunlar	18
c — Çözüm Yolları	18
IV — TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUNUN UYGULANMASI, YATANDAŞLIĞA ALINMA, GÖÇMEN VE MÜLTECİLERİN TESCİL İŞLERİNİ YÜRÜTMEK	18
a — Hukukî Dayanak ve Durum	18
b — Türk Vatandaşlığının Kazanılması Yolları	18
1 — Kanun Yoluyla Kazanma	18
2 — Yetkili Makam Kararıyla Kazanma	21
3 — Seçme Hakkını Kullanarak Kazanma	23
c — Göçmen ve Mültecilerin Tescil İşlerini Yürütmek	24
ç — Sorunlar	26
d — Çözüm Yolları	27

V — VATANDAŞLIĞIN KAYBINA İLİŞKİN İŞLERİ YÜRÜTMEK; MEVZUAT, ANTLAŞMA VE PROTOKOLLERE GÖRE VATANDAŞLIĞI İNCELEMELER, VATANDAŞLIK ANLAŞMAZLIKLARINI ÇÖZÜMLEMEK	28
A — VATANDAŞLIĞIN KAYBINA İLİŞKİN İŞLEMLER ...	28
a — Kanun Yoluyla Kayıp	28
b — Yetkili Makam Kararıyla Kayıp	28
1 — Türk Vatandaşlığından Çıkma	28
2 — Vatandaşlığa Alınmanın İptali	30
3 — Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler	31
B — MEVZUAT, ANTLAŞMA VE PROTOKOLLERE GÖRE VATANDAŞLIĞI İNCELEMELER VE VATANDAŞLIK ANLAŞMAZLIKLARINI ÇÖZÜMLEMEK	32
C — SORUNLAR	34
Ç — ÇÖZÜM YOLLARI	34
VI — DİĞER ÇEŞİTLİ GÖREVLERİ YAPMAK	35
A — ULUSLARARASI KİŞİ HALLERİ KOMİSYONUNA İLİŞKİN HİZMETLER	35
a — Hukukî Dayanak ve Durum	35
b — Sorunlar	36
c — Çözüm Yolları	36

İKİNCİ BÖLÜM

TAŞRA KURULUŞUNUN GÖREVLERİ

I — NÜFUS SİCİLLERİNİ TUTMAK	37
A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	37
B — NÜFUS SİCİL (KÜTÜK) DEFTERLERİ	41
C — DEFTER TEBYİZ İŞLERİ	46
Ç — NÜFUS DAYANAK BELGELERİ	47
a — İlmühaberler	47
b — Yargı Organlarınca Verilen Kararlar	47
c — Noter Akitleri	47
ç — İdarî Makamlarca Verilen Belgeler	47
D — VUKUAT DEFTERLERİ	47

E — KAYIT İŞLEMLERİ	48
a — İlk Kayıtlar	48
b — Tamamlama ve Şerhler	48
F — SORUNLAR	49
G — ÇÖZÜM YOLLARI	50
II — NÜFUS OLAYLARI	51
A — DOĞUM OLAYI	51
a — Hukukî Dayanak ve Durum	51
b — Doğum Olaylarının Bildirilmesi	53
1 — Doğumu Bildirecek Olanlar	53
2 — Dayanak Belgesi Düzenleyecek Merciler	53
c — Doğum Belgeleri	55
ç — Kütüklere Tescil İşlemi	55
d — Evlilik Dışı Doğumlar	56
e — Sorunlar	56
f — Çözüm Yolları	57
B — YENİDEN KAYIT OLAYI	57
a — Hukukî Dayanak ve Durum	58
b — Sorunlar	59
c — Çözüm Yolları	59
C — EVLENME OLAYLARI	60
a — Hukukî Dayanak ve Durum	60
b — Evlenmede Usul	62
1 — Beyan Kâğıdı	62
2 — Nüfus Teskeresi	63
3 — İkametgâh İlmühaberi	63
4 — Rıza Belgesi	63
5 — Önceki Eşin Ölüm Belgesi	63
6 — Evlenme Yasağının Kaldırıldığı Hakkında Belge	64
7 — Boşanma İlânı	64
8 — Sağlık Raporu	64
c — Evlenmenin İlâm ve İtiraz	65
ç — Evlenmenin Nüfus Sicillerine Tescili	65
d — Sorunlar	66
e — Çözüm Yolları	66

	Sayfa
Ç — BOŞANMA OLAYLARI	67
a — Hukukî Dayanak ve Durum	67
b — Sorunlar	68
c — Çözüm Yolları	68
D — YER DEĞİŞTİRME OLAYLARI	68
a — Hukukî Dayanak ve Durum	68
1 — Yerleşmek Suretiyle Yer Değiştirme	69
2 — Misafir Suretiyle Yer Değiştirme	70
b — Sorunlar	71
c — Çözüm Yolları	72
E — ÖLÜM OLAYLARI	72
a — Hukukî Dayanak ve Durum	72
b — Ölüm Belgeleri ve Bunları Düzenleyen Merciler ...	72
c — Nüfusta Kayıtlı Olmayanların Ölümü	75
ç — Sorunlar	75
d — Çözüm Yolları	76
F — KAYIT TASHİHİ OLAYLARI VE TERKİN	76
a — Hukukî Dayanak ve Durum	76
b — Tashih Çeşitleri	77
1 — Düzeltme	77
2 — Değişiklik	78
3 — Tamamlama	78
c — Terkin	79
ç — Sorunlar	80
d — Çözüm Yolları	81
G — NÜFUS OLAYLARINA AİT ORTAK SORUNLAR	81
a — Sorunlar	81
b — Çözüm Yolları	82
III — SİCİL KAYIT ÖRNEKLERİNİ VERMEK	82
a — Hukukî Dayanak ve Durum	82
b — Sorunlar	84
c — Çözüm Yolları	84

	Sayfa
IV — SİCİL KAYITLARI HAKKINDA BİLGİ VERMEK	84
a — Hukukî Dayanak ve Durum	84
b — Sorunlar	87
c — Çözüm Yolları	87
V — NÜFUS CÜZDANI İŞLEMLERİ	87
a — Hukukî Dayanak ve Durum	87
b — Nüfus Cüzdanlarının Hazırlanması ve Nüfus İdarelerine Verilmesi	88
c — Cüzdan Satış Defteri	89
ç — Cüzdan Kayıt Defteri	89
d — Nüfus Cüzdanlarının Kapsamı	90
e — Nüfus Cüzdanlarına Fotoğraf Yapıştırılması	92
f — Nüfus Cüzdanlarının Geri Alınması ve İmhası	93
g — Sorunlar	94
ğ — Çözüm Yolları	95
VI — ASKERLİKLE İLGİLİ İŞLEMLER	96
a — Hukukî Dayanak ve Durum	96
1 — Askerlik Çağına Girenler Defteri	96
2 — İlk Yoklama	97
3 — Son Yoklama	97
b — Sorunlar	98
c — Çözüm Yolları	98
VII — NÜFUS CEZALARI	98
a — Hukukî Dayanak ve Durum	98
1 — Doğumlar	99
2 — Ölümmler	99
3 — Evlenmeler	99
4 — Yer Değiştirmeler	100
5 — Kendilerini Nüfusa Kaydettirmeyenler	101
b — Nüfus Cezalarında Usul	101
c — Yetkili İdare Kurulunun Tayini	101
ç — Sorunlar	102
d — Çözüm Yolları	102
VIII — NÜFUSLA İLGİLİ DAVALAR	103
a — Hukukî Dayanak ve Durum	103
b — Başka Nüfus Davaları	103

1 — Nüfus Tashih Davaları	103
2 — Ad Değişikliği Davaları	105
3 — Kayıt Terkin Davaları	105
e — Sorunlar	106
ç — Çözüm Yolları	107
IX — NÜFUS AF DAVALARI	107
a — Durum	107
b — Sorunlar	109
c — Çözüm Yolları	109

ÜÇÜNCÜ KISIM

ÖRGÜTLENME

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL ESASLAR

I — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	111
II — AMAÇ	111
III — BAĞLILIK	112

İKİNCİ BÖLÜM

ÖRGÜT BÖLÜMLERİ

I — MERKEZ ÖRGÜTÜ	113
a — Hukukî Dayanak ve Durum	113
1 — Birinci Şube	113
2 — İkinci Şube	113
3 — Üçüncü Şube	114
b — Görev - Kuruluş İlişkisi	115
c — Sorunlar	115
ç — Çözüm Yolları	116
II — TAŞRA ÖRGÜTÜ	116
a — Hukukî Dayanak ve Durum	116
b — Nüfus İdarelerinin İl ve İlçe Yazı İşleri Bürolarıyla İlişkileri	118

c — Örgüt Birimleri Arasındaki Bağlantı	118
ç — Sorunlar	119
d — Çözüm Yolları	119

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YETKİ VE SORUMLULUK

I — MERKEZ ÖRGÜTÜNÜN YETKİLERİ	121
A — GENEL MÜDÜRLÜĞE AİT YETKİLER	122
a — Yürütmeye İlişkin Yetkiler	122
b — Koordinasyon ve Birlik Sağlamaya İlişkin Yetkiler	122
c — Örgüt ve Personele İlişkin Yetkiler	122
ç — Kaynak Sağlamaya İlişkin Yetkiler	123
d — Bilgi Toplamaya İlişkin Yetkiler	123
e — Gözetim ve Denetime İlişkin Yetkiler	123
B — GENEL MÜDÜRÜN YETKİLERİ	123
C — DİĞER YÖNETİCİLERİN GÖREVLERİ	124
II — TAŞRA ÖRGÜTÜNÜN YETKİLERİ	124
A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	124
B — NÜFUS MÜDÜR VE MEMURLUKLARININ YETKİLİ OLDUĞU HUSUSLAR	125
C — NÜFUS MÜDÜRLERİNİN YETKİLERİ	127
III — SORUMLULUK	127
A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	127
B — SORUMLULUK ÇEŞİTLERİ	127
a — Cezai Sorumluluk	127
b — Hukukî Sorumluluk	129
1 — Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluk	129
2 — Devlete Karşı Sorumluluk	129
C — DİSİPLİN CEZALARI	129
IV — SORUNLAR	130
V — ÇÖZÜM YOLLARI	130

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM**TEFTİŞ VE DENETİM**

I — HUKUKİ DURUM VE DAYANAK	132
A — C. SAVCILARINCA YAPILAN DENETİM	132
B — İDARİ VE TEKNİK DENETİM	133
a — Mülkiye Amirlerince Yapılan Denetim	133
b — Nüfus Müdür ve Memurlarınca Yapılan Denetim ...	133
c — Mülkiye Müfettişlerince Yapılan Denetim	134
ç — Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Merkez Örgütünün Denetimi	135
II — SORUNLAR	135
III — ÇÖZÜM YOLLARI	135

BEŞİNCİ BÖLÜM**HABERLEŞME**

I — HUKUKİ DURUM VE DAYANAK	136
A — İÇ HABERLEŞME	136
a — Merkezden Taşraya	136
1 — Rehber ve Kılavuzlar	136
2 — Genelge ve Açıklamalar	137
3 — Merkezdeki Çalışmalardan Taşraya Bilgi Veril- mesi	138
b — Taşradan Merkeze	138
c — Taşra Örgütleri Arasında	138
B — DIŞ HABERLEŞME	138
C — HABERLEŞMEDE USUL	138
a — Mülki Amirler Kanahyle	139
b — Doğrudan Nüfus İdareleri Arasında	139
II — SORUNLAR	139
III — ÇÖZÜM YOLLARI	140

ALTINCI BÖLÜM

PERSONEL, EĞİTİM VE HALKLA İLİŞKİLER

I — PERSONEL	141
A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	141
a — Merkez Personel	141
1 — Kadro Durumu	141
2 — Personel Kaynakları	142
3 — Atama Yöntemi	142
4 — Personelin Nitelikleri	143
b — Taşra Personeli	143
1 — Kadro Durumu	143
2 — Personel Kaynakları	144
3 — Atama Yöntemi	145
4 — Personelin Nitelikleri	145
5 — Personelin Dağılımı	146
6 — Personelin Morali	147
II — EĞİTİM	148
A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	148
III — HALKLA İLİŞKİLER	149
A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM	149
IV — SORUNLAR	150
V — ÇÖZÜM YOLLARI	151

YEDİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLAR

I — BİNA DURUMU	152
II — DÖŞEME - DEMİRBAŞ	152
III — BÜRO GEREÇLERİ, KIRTASIYE VE ODENERLER	152
IV — SORUNLAR	153
V — ÇÖZÜM YOLLARI	153

EKLER

Ek : 1	...	154
Ek : 2	...	155
Ek : 3	...	156

Ö N S Ö Z

İçişleri Bakanlığı hizmet ve örgütünü yeniden düzenlemek amacı ile başlatılan İçişleri Hizmet ve Teşkilâtını Yeniden Düzenleme Projesi çalışmaları (İÇ - DÜZEN), Genel Raporun 27.12.1971 tarihinde Bakanlık Makamına sunulmasıyla sona ermiş bulunmaktadır. Bakanlık, bu raporun sekiz kitap olarak yayınlanmasını ve böylece daha çok sayıda kuruluş ve kişinin bilgisine sunulmasını yararlı bulmuştur. Sunulan bu kitap, yayınlanmasına başlanılan Genel Raporun bir bölümüdür.

Çeşitli yayınlarımızda projenin amacı, kapsamı, çalışma yöntemi ve çalışmaları yürüten örgüt gibi konularda gerekli bilgiler verilmişti. Burada yapılacak bir özetleme, çalışmaların ve raporların değerlendirilmesinde yararlı olacaktır.

I — Araştırmanın Amacı

İçişleri Bakanlığı görevlerini ve örgütünü yeniden düzenlemede uyulacak ilkeleri saptamayı amaç edinen araştırma, Bakanlığın mahallî idarelerle vesayet ilişkileri ve bu idareleri ilgilendiren mevzuatın hazırlanmasında üstlendiği görevler nedeniyle, mahallî idareleri de daha sınırlı bir biçimde kapsamına almıştır.

1. İçişleri Bakanlığı merkez ve taşra kuruluşları ve bu kuruluşlar tarafından yürütülen hizmetler yönünden amacı; İçişleri Bakanlığının kuruluş amacını, bu amacı gerçekleştirmek için yapmak zorunluluğunda olduğu görev ve hizmetleri, bu görev ve hizmetlerden sorumlu örgüt birimlerini ve personelini, bu birimlerin amaçlarını, görev ve yetkilerinin dağılışı biçimini ve örgüt yapısını, örgütün işleyişini, birimler arasındaki bağlantı ve işbirliğini, örgütün her türlü kaynaklarını ve hizmetlerin yerine getirilmesindeki görev karışımalarını saptamak ve incelemek, saptanan durumları modern kamu yönetimi ve örgütlenme ilkeleri ile karşılaştırarak hizmetlerin en verimli biçimde yapılma-

si olanağını sağlayacak öneri ve çözüm yollarını ve İl Genel Yönetimi Görev ve Yetki Kanunu Tasarısı ile Bakanlık Örgüt Kanunu Tasarısını ve gerekli görülecek diğer tasarıları oluşturmaktır.

2. Mahallî idareler yönünden amaç; bunların amaç ve görevlerini görevlerin Devlet ve mahallî idareler arasında bölüşümünü, merkezî idarelerle mahallî idareler arasındaki görev karışımlarını, görevlerin yapılma derecesini ve yeterli değilse nedenlerini, mahallî idareler - merkez ilişkilerini ve aralarındaki koordinasyonu saptamak ve incelemek, sorunları çözümlmek ve modern kamu yönetimi ve örgütlenme ilkeleri ile karşılaştırarak mahallî idarelerin düzenlenmesi konusunda hizmetin yararına ve gereklerine uygun kanun tasarılarını hazırlayabilmesi için Bakanlığa gerekli önerilerde bulunmaktır.

Mahallî idarelerin örgüt yapısına ve örgütün işleyişine, bu amaç çerçevesinde değinilmiştir.

II — Araştırmanın Kapsamı

Bu amaca ulaşmak için İçişleri Bakanlığı örgütü içine giren bütün kuruluşların merkez ve taşra kademeleriyle Bakanlığa bağlı ya da denetimi altında bulunan kuruluşlar ve mahallî idareler, amaç çerçevesi içinde araştırma alanına sokulmuştur. Ancak, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü merkez örgütü, Bakanlıkla olan örgüt ilişkileri ve koordinasyon yönünden sınırlı olarak incelenmiştir.

İçişleri Bakanlığının görev ve hizmetiyle ilgili çalışmalar yapan diğer kuruluşlar, İçişleri Bakanlığı ve örgütü ile ilgileri, arasındaki görev karışımları ve koordinasyon yönünden ele alınmıştır.

Diğer kuruluşlarda bu kapsam içinde inceleme ve araştırma yapmayı kolaylaştırmak amacıyla Bakanlar Kurulundan da karar alınmıştır. 29.9.1967 tarih ve 6/8247 sayılı olan bu kararnamenin metni şudur :

«İçişleri Hizmet ve Teşkilâtını yeniden düzenlemek amacı ile İçişleri Bakanlığı Teşkilâtına dahil bütün kuruluşların merkez ve taşra kademeleri ile Bakanlığa bağlı veya denetimi altındaki kuruluşlar ve mahallî idareler üzerinde amaç, görev ve yetkilerin dağılışı, hizmetlerden sorumlu personel, teşkilât yapıları ve teşkilâtın işleyişi;

İçişleri Bakanlığının görev ve hizmetleri ile ilgili faaliyetlerde bulunan diğer kuruluşlar üzerinde, İçişleri Bakanlığı ve Teşkilâtı ile ilişkiler, aralarındaki görev karışımları ve koordinasyon;

Yönlerinden Devlet Planlama Teşkilâtı, Devlet Personel Dairesi, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, ilgili Fakülteler lüzum görülecek diğer yerli ve yabancı teşekküllerden de yararlanarak bir araştırma yapılması için İçişleri Bakanlığına yetki verilmesi; adı geçen Bakanlığın 11.7.1967 tarih ve 3 sayılı yazısı üzerine, Bakanlar Kurulunca 2.9.1967 tarihinde kararlaştırılmıştır.»

III — Yeniden Düzenlemeyi ve Araştırma Yapmayı Gerektiren Nedenler

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının, «İdarede Yeniden Düzenleme» başlıklı bölümünde, plan hedeflerinin gerçekleşmesinde başarı sağlamak için planların uygulanmasında en önemli araç olan Devlet İdaresinin, kendisinden beklenenleri yapacak bir duruma getirilmesinin zorunluluğuna değinilmiş ve yeniden düzenlemede gözönünde bulundurulacak ilkeler belirtilmiştir.

Planda, bu ilkelerin birbirine uygun bir bütün halinde sürekli olarak uygulanması, örgütlenmenin en önemli sorunu olarak nitelendirilmiştir. Gelişimlerin sayılan ilkelerin ışığı altında izlenmemesi yüzünden Devlet örgütünde bazı bölümlerin aşırı görevler altında ezilmesi, bazılarının işsiz kalması, bazı işlerin nerede ele alınacağını bilinmemesi, bazılarının birden çok sahibi olması gibi dengesizlikler yaratılacağı belirtilmiş; bu nedenle idarede yeniden düzenlenmenin sürekli olarak yapılması gereği ortaya konulmuştur.

Öte yandan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planının sonuncu uygulama yılı olan 1967 Yıllık Programında, geçen dört yıllık sürede ekonomik ve sosyal amaçlara ulaşılmamasının nedenleri arasında yeniden düzenleme tedbirlerinin gerçekleştirilmemiş olmasının başta geldiği belirtildikten sonra, yeniden düzenleme çalışmalarının ağır yürütülmesi ve uygulamaya geçilmemesi, köklü değişikliklere dayanak olacak bilimsel araştırmaların yetersizliğine ve bazı konularda da yokluğuna bağlanmıştır. Temel araştırmalar ve ana ilkeler yönünden hazırlıkların bitirildiğine değinilen programda, yeniden düzenleme için gerekli kanun tasarılarının hazırlanması ve uygulanmasının bakanlıklar ve kuruluşlarca yapılacağı belirtilmiştir.

Bu arada program döneminde ilgili bakanlıklarca gerçekleştirilmesi öngörülen bu tedbirin yanında, yönetim ve yöneticinin günün koşullarına uygun bir anlamda değerlendirilmesine önem verileceği, özellikle yöneticilerin, geleneksel hizmetleri yürüten kuruluşların başı

olmaktan öteye, ekonomik ve sosyal hizmetlerle görevli kuruluşlar arasında işbirliği sağlayan Devlet temsilcisi olarak görev yapacakları, yöneticilerin eğitiminde ve seçilmesinde bu konuya ağırlık verileceği kaydedilmiştir.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile ilgili Hedef ve Stratejinin, merkezî idarenin yeniden düzenlenmesine ait 52 inci paragrafında, idare birimlerinin aşırı büyümesine engel olmak için, bir yandan bakanlıkların merkez kuruluşlarının fonksiyonel esasa göre örgütlenmesine çalışılırken diğer yandan görev ve yetkilerin kademeler arasında en uygun biçimde ayarlanmasını sağlayacak kanunlar çıkarılacağı; mahallî idarelerle ilgili 53 üncü paragrafta ise, ekonomik ve sosyal kalkınma çabalarına mahallî idarelerin katılmalarının artırılmasını ve kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde mahallî idarelerin ilgi ve sorumluluklarının geliştirilmesi için, bunun ihtiyaca uygun malî bütçe ve örgüt düzenine kavuşturulacağı, kısıtlayıcı ve mahallî girişimleri önleyici bir idarî vesayet yerine, yol gösterici ve millî amaçlarla uyumlu bir idarî vesayetin temel anlayış olarak kabul edileceği öngörülmüştür.

Yeniden düzenlemeyi gerektiren bu genel nedenlerin yanında, İçişleri Bakanlığında da aşağıda açıklanan özel nedenlerle, yeniden düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmıştır :

1. İçişleri Bakanlığı örgütü, bugünün modern anlamı içinde, idarî ve sosyal ihtiyaçları karşılayamamaktadır. Değişen, gelişen ve artan hizmetleri, 36 yıl önce saptanan örgüt ve kadrolarla sürdürmek olanağı kalmamıştır. Bakanlık örgütleri, kamu yönetimi alanında ve sosyal ortamda oluşan değişiklik ve ilerlemelere ayak uyduramamaktadır.

2. Bakanlığın bütünlüğü ve hizmet dağılımları arasındaki denge, hem iç birimler hem de dış kuruluşlar yönünden bozulmuştur.

3. Bakanlık hizmetleri arasında koordinasyon kalmamıştır.

4. Bakanlık hizmetlerinin yerine getirilmesinde, iç ve dış, çeşitli birim ve kuruluşlar arasında görev karışimleri vardır.

5. Mevcut örgüt, Bakanlığa Kalkınma Planı, Yıllık Program ve İcra Planları ile verilen yeni görevleri karşılamaya asla yeterli değildir.

Yukarıdan beri değinilen genel ve özel nedenler, yapılacak bir araştırmaya dayanılarak, İşleri hizmet ve örgütünün yeniden düzenlenmesi zorunluluğunu ortaya koymuştur.

IV — Çalışmalar

a) Hazırlık Çalışmaları

Araştırma yapmayı gerektiren nedenler gerekçe olarak gösterilerek, Bakanlığın 23.1.1967 tarih ve Özlük İşleri Genel Müdürlüğü Eğ. Şb. 512 - 0114 - 125 sayılı yazısı ile bu hizmetlerin bir kurul eliyle yürütülmesi uygun bulunmuşsa da çeşitli nedenler kurulun hemen çalışmaya başlamasını engellemiştir.

5.6.1967 tarih ve Öz. İş. Gn. Md. Eğ. Şb. 512 - 0114 - 618 sayılı Bakanlık emriyle yeniden kurulan kuruldaki çalışmalara başlaması istenmiştir. Kurul, Prof. Dr. Arif Payashoğlu'nun ve TODAİE uzmanlarından ve özellikle bir süre projenin danışmanlığını üstlenen Enstitü uzmanlarından Kenan Sürgit'in değerli yardımlarından yararlanarak çalışmalara başlamış, bir yandan araştırmada uygulanacak ilkeleri ve araştırma yöntemini saptayan bir «Araştırma Rehberi» hazırlatmış, öte yandan TODAİE'nin yardımıyla Bakanlık personelin-den ayrılan araştırmacılar için bir hafta süreli bir seminer düzenlemiştir.

Bu çalışmaların sonunda taşra araştırmasını yürütecek araştırmacılar;

1. İl Genel İdareleri, (İlçe ve bucak dahil)
2. Kolluk,
3. Nüfus,
4. Sivil Savunma,
5. Mahallî İdareler,
 - a. İl Özel İdareleri,
 - b. Belediyeler,
 - c. Köy ve Toplum Kalkınması,

Ekipleri biçiminde örgütlenmiş, ekipler bütün mevzuatı taramışlar ve görev ve ilişkileri saptayarak araştırma ve incelemede yararlanacakları birer «Görev Listesi» oluşturmuşlardır. Böylece taşrada araştırılması gerekli 2990 görev ve ilişkinin varlığı ortaya çıkmıştır.

b) Araştırma Çalışmaları

5.8.1967 tarihinde İzmir'de başlayan ve Temmuz 1968 tarihine kadar sürdürülen taşra çalışmaları sırasında; İzmir, Trabzon ve Erzurum'da bütün ekipler tarafından araştırma kapsamına giren bütün konular araştırılmış; Adana'da Kolluk, Urfa'da İl Genel İdaresi, Kolluk ve Belediye; Konya'da İl Genel İdaresi, İl Özel İdareleri, Belediyeler ve Köy; Hatay'da Köy ve Toplum Kalkınması ekiplerince kendilerini ilgilendiren konularda ayrıntılı inceleme ve araştırma yapılmıştır. Ayrıca, sayılan illerde uygulaması bulunmayan ya da özelliği bulunan konular için de diğer 18 ilde çalışılmıştır. Böylece, ele alınan 2990 konu, bir yıla yakın bir süre çeşitli bölgelerde ve çeşitli özellikleri olan ayrı 25 ilde, 47 ilçede, 25 bucakta ve 38 köyde çalışarak araştırılmıştır.

Araştırmacılar tarafından gidilen toplam 135 ayrı yerde 1023 birimde inceleme ve araştırma yapılmıştır. Bu birimlerin 398'i İçişleri Bakanlığı Kuruluşları, 625'i de İçişleri hizmet ve örgütleriyle ve mahalli idare hizmetleriyle ilişkili diğer kuruluşlardır.

İnceleme yapılan 1023 birimde araştırmacılar 1589 kişiyle mülakat yapmışlar, hizmetlerin aksayan yönlerini uygulayıcılarından dinlemişler ve elde olunan sonuçları sistematik bir biçimde kayda geçirmişlerdir. Bu görüşmelerin 843'ü İçişleri, 746'sı da ilişkili diğer kuruluşlar personeliyle yapılmıştır.

Taşra araştırmasının sona ermesiyle, yukarıda sözü edilen ekipler çalışmalarını merkeze kaydırmışlardır.

Önce, her ekip taşrada incelediği hizmet kollarıyla ilgili bulunan İçişleri Bakanlığı dışındaki toplam 32'ye ulaşan çeşitli bakanlık ve bağımsız genel müdürlüklerde araştırma ve incelemelerini sürdürmüşlerdir.

Daha sonra bütün ekipler İçişleri Bakanlığının ilgili birimlerinde konularının araştırma ve incelemesine başlamışlardır.

Bu ekipler dışında İçişleri Bakanlığı merkez araştırması için 3 ayrı ekip daha kurulmuştur. Bunlar :

1. Bakanlık Makamı ve Danışma Birimleri (Müsteşarlık, Özel Kalem, Teftiş Kurulu, Hukuk Müşavirliği, Merkez Valiliği, Müdürler Encümeni, Koordinasyon Kurulu, TBMM ile İlişkiler Bürosu, Basın Bürosu, Teşkilât ve Metot Bürosu, Emir Subaylığı) Araştırma Ekibi.

2. Personel (Emniyet ve Jandarma personeli hariç) Araştırma Ekibi.

3. Levazım, Evrak İşleri vb. yardımcı birimler Araştırma Ekibi.

c) Değerlendirme Çalışmaları

Araştırmaların sona ermesiyle araştırmacılar, hem merkezde ve hem de taşrada toplanan bilgi ve rakamları değerlendirmişler ve ön rapora (monografi) bağlamışlardır.

Genel Raporun yazımına dayanak olan bu monografilerin sayısı ve sayfa tutarları aşağıda gösterilmiştir :

Raporun Adı	Monografi Sayısı	Monografi Sayfa Tutarı
1. İl Genel İdaresi	58	4538
2. Kolluk	65	1810
3. Nüfus	1	465
4. Sivil Savunma	24	1930
5. İl Özel İdareleri	18	905
6. Belediyeler	23	2197
7. Köy ve Toplum Kalkınması	23	1249
8. Bakanlık Merkez Örgütü	25	3501
Toplam	236	16595

Kapsamlarına giren konuların özelliği göz önünde tutularak Kolluk ve Sivil Savunma hizmetleri araştırmaları, monografilerden sonra ayrıca alt raporlara da bağlanmıştır. Bu raporların ad ve sayfa tutarları da şöyledir :

Kolluk Hizmetleri Araştırması Alt Raporları :

Adı	Sayfası
1. Zabitanın İdarî Görevleri	330
2. Zabitanın Siyasî Görevleri	69
3. Zabitanın Adlî Görevleri	254
4. Zabitanın Askerî Görevleri, Zabitanın Özel Görevleri, Bazı Makam ve Kurulların Zabıta Görevleri	84
5. Zabitanın Danışma ve Yardımcı Görevleri	152
Toplam	889

Sivil Savunma Hizmetleri Araştırması Alt Raporları :

Adı	Sayfası
1. Sivil Savunma ve Diğer Milli Seferberlik Hizmetleri Cilt I	346
2. Sivil Savunma ve Diğer Milli Seferberlik Hizmetleri Cilt II	310
Toplam	656

Monografi ve alt raporların tamamlanmasıyla her ekip için görevlendirilen raportörler Genel Raporun yazımına başlamışlardır. Düzenlenen Genel Rapor bölümleri ve raportörleri aşağıda gösterilmiştir :

1. İl Genel Yönetimi : Raportörleri Mülkiye Müfettişi Necat Eldem, Mülkiye Müfettişi Kemal Doğrusöz.
2. Kolluk Hizmetleri : Raportörü Mudurnu Kaymakamı Günalp Varol.
3. Nüfus Hizmetleri : Raportörü Nüfus İşleri Genel Müdür Yardımcısı Nihat Üçyıldız.
4. Sivil Savunma ve Diğer Milli Seferberlik Hizmetleri : Raportörü Sivil Savunma İdaresi Mühassısı Fazlı Demirel.
5. İl Özel İdareleri : Raportörü Mülkiye Müfettişi Ahmet Başsoy.

6. Belediyeler : Raportörleri Mülkiye Müfettişi Bedri Nazlıoğlu ve Mülkiye Müfettişi Burhan Cahit Bayar.

7. Köyler : Raportörleri Mülkiye Müfettişi Kadir Aydoğan, Araştırma-Planlama ve Koordinasyon Genel Müdürlüğü Şube Müdürü Fethi Derici ve Mülkiye Müfettişi Burhan Cahit Bayar.

8. İçişleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri : Raportörleri Mülkiye Müfettişi Aziz Muz, Mülkiye Müfettişi Arif Tümer ve Mahallî İdareler Genel Müdürlüğü Müşavir Yardımcısı Fuat Eren.

Raportörler, önce monografilerde ortaya konulan sorunları bir sıralamaya tâbi tutmuşlar, bunlardan mevzuat değişikliğini gerektirenleri ya da sonuçları itibariyle önemli görülenleri raporlarına almışlardır.

Araştırmacıların monografilerde önerdikleri çözüm yollarının tutarlılık derecesi tartışılmış, raportör katıldığı çözüm yollarını genel rapora geçirmiştir.

Genel Raporun yazımında, araştırma yapılan tarihteki duruma ve bilgilere aynen uyulmuştur. Bu nedenle genel raporlar asıl olarak 1967-1968 yılında saptanan sorunların çözüm yollarını kapsamaktadır. Daha sonraki tarihlere ait bilgi ve durumların ele alındığı haller, ekip raporlarında ayrıca belirtilmiştir.

Monografilerin Genel Raporlara alınması sırasında; toplum kalkınması konusu, özelliği nedeniyle, ayrı bir rapor halinde korunmuş ve böylece Genel Raporlar içinde erimemesi sağlanmıştır. Personel araştırması ön raporları ise ilgisi oranında İl Genel Yönetimi ve İçişleri Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri raporları içine alınmıştır.

Genel raporlara kesin biçimi vermek amacıyla Proje Müdürünün başkanlığında Genel Raporun yazımında görev alanlardan oluşan «Araştırma Grubu» içinde sadece Kolluk Hizmetleri ve Sivil Savunma ve Diğer Millî Seferberlik Hizmetleri raporları tartışılabilmiş, üyelerin Bakanlıktaki aslî görevlerine dönmeleri üzerine geriye kalan raporların Proje Müdürüyle raportörler tarafından incelenmesi yönüne dönmüştür. Ayrıca; Merkez Valisi Nazmi Çengelci, Köyler Raporunun incelenmesi çalışmalarının tümüne ve İl Genel Yönetimi Raporunun incelenmesi çalışmalarının ilk bölümüne katılmıştır.

Bu çalışmalarda öneriler, projenin bütünlüğü görüşünden hareket edilerek ele alınmış, proje bütünlüğü ile bağdaşmadığı sanılan ra-

portör görüşleri projenin bütünlüğü ile tutarlı hale getirilmiş ve fakat bu farklı görüşlerin dip notu olarak yer almasına da özen gösterilmiştir.

V — Kullanılan Araştırma Teknikleri

Bir yıla yakın süre yapılan taşra araştırma çalışmalarında araştırmacılar, fiilen araştırma yapılan 1023 birimde «yerinde gözlem ve inceleme» yapmışlar, bu birimlerde mevcut «yazılı metinler» (mevzuat, rapor, istatistik, dosya vb.) araştırmanın amacı oranında incelenmiş. «mülakat» tekniği kullanılarak örgüt ve örgütün işleyişiyle ilgili uygulama, uygulamadan doğan aksaklıklar, bunların nedenleri ve aksaklıkların nasıl ortadan kaldırılacağı konularında ilgili 1589 personelle konuşulmuş ve görüşmeler sistematik bir biçimde kaydedilmiştir.

Araştırma yapılan birim sayısı konunun aydınlanmasına ve genelle yapmaya elvermediği hallerde, yerinde gözlem ve incelemeye el olarak, «anket» tekniğinden de yararlanılmış ve toplam 5608 kişiye, toplam 775 soruyu kapsayan 47 anket uygulanmıştır.

Ele alınan konunun önemi ve gösterdiği lüzum oranında bir kısım müesseseler için «tarihi gelişimin incelenmesi» de kullanılan bir diğer araştırma tekniği olmuştur.

Bilgi Tesbit ve Tahlil Yöntemi : Araştırması sırasında araştırmacılar, 260 ana grupta toplanmış olan 2990 görevin incelenmesinde, şu çerçeve içinde tesbit ve tahliller yapmışlardır.

1. Mevcut durumun tesbiti : Hukukî durumun saptanmasından sonra, görevin örgütün hangi bölümlerinde yapıldığı, başka kuruluşlarla ilişkileri, görevi yapan personelin sayı ve niteliği ile amaç, görevler, örgüt, personel, yetki ve sorumluluk, koordinasyon, haberleşme, halkla ilişkiler, planlama, danışma, kontrol, kaynaklar yönlerinden önemli olan ve aksaklık yaratan durumlar saptanmıştır.

2. Tahlil ve değerlendirme : Hizmeti aksatan, geciktiren, verimi düşüren, hızı azaltan, güvenle yapılmasını engelleyen unsurlar da saptanmış, böylece ortaya çıkan sorunların nedenleri ve doğurduğu olumsuz sonuçlar da kaydedilmiştir.

3. Çözüm yolu : Araştırmacı, ortaya çıkan aksaklığın nasıl bir çözümle giderileceğini, ileri sürdüğü çözüm yolunun nasıl bir yarar sağ-

layıp, hangi sakıncaları önleyeceğini ve çözüm yolunun uygulamaya nasıl konulacağını da göstermiştir.

Araştırma Raporları (Monografiler) : Araştırmacılar, her konu için (ki her birisi bir ya da grup halinde birden çok görevi kapsamaktadır.) bir araştırma raporu (monografi) yazmışlardır. Bu monografilerde; mevcut durum, tahlil ve değerlendirme, çözüm yolları olarak Araştırma Rehberinde saptanan rapor çerçevesine uygunluk sağlanmıştır.

VI — Araştırmayı Yürüten Örgüt

İÇ-DÜZEN Projesinin iç örgütü aşağıda tanımlanmıştır :

Yönetim Kurulu : Araştırmanın genel yönetiminden sorumlu olan Yönetim Kurulu, aşağıdaki biçimde kurulmuştur :

Başkan	Niyazi Araz	Merkez Valisi
Üye	Turgut Kılıçer	Merkez Valisi
Üye	Ziya Kasnakoglu	Tetkik Kurulu Üyesi
Üye	Hayrettin Ersöz	Mülkiye Müfettişi
Üye	Ziya Çoker	Mülkiye Müfettişi
Üye	Bahattin Ablum	Hukuk Müşavir Muavini
Üye	Fikret Nazilli	Özlük İş. Gn. Md. Mv.
Üye	A. Nazif Demiröz	Mülkiye Müfettişi

Bakanlık emirlerinde Yönetim Kurulu Üyesi olarak görevlendirilen Kur. Alb. Hüseyin Işık ve Emniyet Genel Müdür Muavini Dündar Karasar, ilk toplantılar dışında Kurulun çalışmalarına katılmamışlar ve böylece fiilen Kurulun dışında kalmışlardır. Niyazi Araz'ın Danıştay üyeliğine ayrılmasıyla Merkez Valisi Ertuğrul Süer, Yönetim Kurulu Başkanlığına atanmıştır.

1970 yılı ortalarına kadar araştırmanın yürütülmesinde önemli gayretleri olan Yönetim Kurulu, üyelerinin sonradan bu hizmeti yürütmelerini olanaksız kılan görevlere atanmaları nedeniyle bu tarihten sonra çalışamaz duruma düşmüş ve yükümlü olduğu görevler doğrudan doğruya Proje Müdürlüğüne yerine getirilmiştir.

Proje Müdürlüğü : Araştırmanın teknik yönetiminden sorumlu bulunan Proje Müdürlüğünü sırasıyla;

Ziya Çoker, Mülkiye Müfettişi,

A. Nazif Demiröz, Mülkiye Müfettişi,

Metin Dirimtekin, Merkez Valisi,

Yürütmüşlerdir.

Proje Danışmanlığı : Araştırmanın başından monografilerin yazımına kadar geçen süre içinde TODAİE uzmanlarından Kenan Sür-
git, Proje Danışmanlığını yapmıştır.

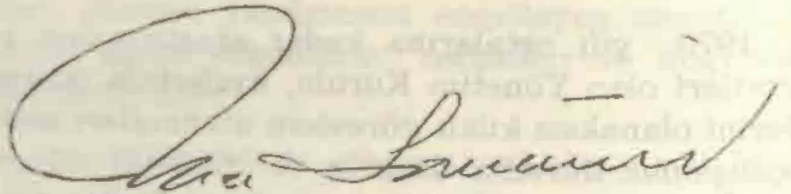
Özel Etüt ve Dokümantasyon Merkezi : Projenin gerektirdiği dokümanları ve istatistikleri hazırlamak, incelemek, özetlemek, sınıflandırmak, dosyalamak, çoğaltmak üzere Bakanlık Tetkik Kurulu bünyesinde kurulmuş ve Merkezin 1748 sayfalık yayını, projenin yararlanmasına sunulmuştur.

Araştırmanın başlangıcından bu yana araştırmayı titizlikle kovalayan, hertürlü maddî ve manevî desteği sağlayan İçişleri Bakanları Sayın Dr. Faruk Sükan'a, Sayın Haldun Mentешеoğlu'na, Sayın Hamdi Ömeroğlu'na, Sayın Ferit Kubat'a ve Müsteşar Sayın Osman Meriç ve Sayın Hayrettin Ersöz'e;

Araştırmayı kolaylaştıran, fikir ve görüşleriyle zenginleştiren sayın valilere, vali muavinlerine, kaymakamlara, bakanlık ve dairelerin merkez ve iller örgütlerinin yöneticilerine; İçişleri Bakanlığının her kademedeki görevlilerine;

Araştırmayı filen yöneten, yürüten ve yürütülmesine yardımcı olan tüm İÇ-DÜZEN Projesi mensuplarına şükranlarımı sunmayı yerine getirilmesi gerekli bir görev saymaktayım. 24.5.1972

Metin Dirimtekin
Merkez Valisi
(Proje Müdürü)

BİRİNCİ KISIM

GENEL ESASLAR

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

I — NÜFUS HİZMETLERİNİN TANIMI

Toplum halinde yaşamak ve bir devlete bağlı olmak, insan hayatına ilişkin bir takım tabîî ve hukukî olayların saptanmasını zorunlu kılmaktadır. Bu nedenle toplum içinde iyiniyetin korunması ve özellikle önem arzeden olayların, kanıtlanmasını kolaylaştırmak amacıyla, bunların tesbiti; muayyen sicillere kaydı ve korunması; bu kayıtların gerektiğinde kullanılmalarının belli esaslara bağlanıp bir sistem içinde yürütülmesi zorunlu bulunmaktadır.

Kişinin doğumundan ölümüne kadar şahsî ve medenî haline ve bunlardaki değişikliklere ait tabîî ve hukukî olayların tesbiti, sicillere kaydı, korunması ve istenildiğinde verilmesine ait hizmetlerin hepsine birden «Nüfus Hizmetleri» denilir.

Nüfus hizmetlerinin, devamlılık ve genel olma karakterleri yanında, toplum düzenini yakından ilgilendirmeleri nedeniyle yürütülmele-
rindeki kamu yararı, bu hizmetlerin birer kamu hizmeti olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

II — NÜFUS HİZMETLERİNİN AMACI

Nüfus hizmetlerinin amacı halen bu hizmetleri düzenleyen mevzuatla açıklanıp tanımlanmamıştır. Bu hizmetlerin yapılış nedenleri ve elde edilen sonuçlara göre, amaç şöyle tanımlanabilir :

Nüfus hizmetlerinin amacı; kişinin hak ve yükümlülüklerine mesnet ve karine teşkil eden kimliğine, şahsî haline ve bunlardaki değişikliklere ait bilgilerin doğru ve güvenilir olarak elde edilmesine veya belgelendirilmesine olanak sağlamaktır.

III — NÜFUS HİZMETLERİNİ YÜRÜTMEKLE GÖREVLİ KURULUŞ

Nüfus hizmetlerinin yürütülmesi görev olarak İçişleri Bakanlığına verilmiştir. İçişleri Bakanlığı bu hizmetleri kendisine bağlı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü merkez ve taşra kuruluşları eliyle yürütmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

TARİHÇE

I — MERKEZ KURULUŞU

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün tarihî gelişimi, İçişleri Bakanlığının kuruluş ve gelişmesiyle sıkı sıkıya ilgilidir. Bakanlığın bünyesinde, memleketin gelişen ve değişen ihtiyaçlarına paralel olarak meydana gelen değişikliklerin yanında, nüfus hizmetleri hakkındaki telâki ve düşünceler de bu Genel Müdürlüğün kuruluş ve görevlerini etkilemiş ve zaman zaman daralan veya genişleyen yönlerde değişiklikler olmuştur. Bu nedenle anılan Genel Müdürlüğün tarihçesini İçişleri Bakanlığının kuruluş ve tarihî gelişimi içinde mütalaa etmekte zorunluk vardır.

Osmanlı İmparatorluğunda eyaletlerin merkezdeki mercileri doğrudan sadrazamdı ve mülkî işler sadrazama niyabeten Kethüdâ Bey tarafından yürütülmekteydi. (1) Ancak 3 üncü Selim ve 2 inci Mahmut zamanında başlayan ve devam eden ıslahat hareketleri geliştikçe mülkî idarenin de düzenlenmesi zorunluluğu ortaya çıkmış ve 1836 yılında ilk defa «Umuru Mülkiye Nezareti» kurulmuş ve 1838 de de adı «Dahiliye Nezareti» olarak değiştirilmiştir.

Dahiliye Nezaretine bağlı olarak nüfus hizmetlerini yürütmek üzere Nüfusu Umumiye Müdüriyetinin 1884 yılında kurulduğu ve 1889 yılında da bir değişiklik yapılarak bu Genel Müdürlüğe «Sicilli Nüfus Ahali İdarei Umumiyesi» adı verildiği ve Pasaport Kalemi, Mürür Kalemi, Vilâyet Kalemi, Dersaadet Kalemi gibi bürolara taksim olunduğu görülmektedir.

(1) Türkiye'de İdare Teşkilâtının Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu, Vecihî Tönük, Ankara 1945. s. 4 ve devamı.

Dahiliye Nezareti merkez örgütü 1913 (9 - Kânunuevvel 1329) tarihinde çıkarılan bir tüzükle yeniden düzenlenmiş ve nüfus hizmetlerini yürütmekle görevli kuruluşa «Nüfus Müdüriyeti» adı verilerek görevleri belirtilmiştir.

Bu Tüzüğün 12 inci maddesine göre Nüfus Müdüriyetinin görevleri şunlardır :

«Nüfus Müdüriyeti, devletin nüfus muamelâtını ve nezaretin buna müteallik olan muhaberatını idare ve icra ve nüfus istatistikleri tertip ve tanzim ve tahriri nüfus hakkında tedabiri lâzıma ittihaz ve tatbik ve netayicini tetkik ve telfik eder.»

Daha sonra çıkarılan 2 Nisan 1331 tarihli «Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile Memurlarının Vezaifini Mübeyyin Nizamname» ile Genel Müdürlük haline getirilen kuruluşun merkez ve taşra kuruluşları ve görevleri bu Tüzükte derli toplu bir halde gösterilmeye çalışılmıştır.

Bu Tüzüğün 2 inci maddesine göre, «Sicilli Nüfus Müdüriyeti Unumiyesi» bir genel müdürün idaresi altında olup «tahrirat, ihさいyat ve evrak kalemleriyle irsalât memuriyet ve refakatinden» meydana gelir. 2 - 6 ncı maddelerde bu bölümlerin görevleri sayılmış ve kadro durumları gösterilmiştir.

Cumhuriyetin ilânından sonra, Bakanlığın bugünkü örgütlenmesinin esasları 1930 tarih ve 1624 sayılı Kanunla saptanırken Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü de yeniden düzenlenmiş ve Tüzüğün merkez kuruluşu hakkındaki hükümleri kaldırılmıştır. Bu Kanunun 8 inci maddesine göre, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü 3 Şubeden meydana gelmekte olup görev ve yetkileri şöyle sıralanmaktadır.

Birinci Şube : «Göçebe ve aşiretlere ve hariçten getirilecek muhacirlere ait iskân muntikalarının tâyini, bunların nakil, sevk ve müstahsil hale getirilmelerinin temini için lâzım gelen muamele ve muhaberelele topraksız köylülere toprak tevzii ve istatistik işleriyle iştigal etmek üzere iki büroya münkasımdır.»

İkinci Şube : «Vatandaşlık Kanununun tatbikatına ve vatandaşlığa müteallik işlerle iştigal etmek üzere iki bürodan mürekkeptir.»

Üçüncü Şube : «Nüfus muamele ve muhaberelelerini tescil ve istatistik işlerini ifa etmek üzere iki bürodan mürekkeptir.»

Ancak bu Genel Müdürlüğün kuruluş ve görevleri 2577 sayılı Kanunla yeniden değiştirilmiş ve 3 şubeden 4 şubeye çıkarılmıştır.

Bu Kanuna göre :

Birinci Şube : «2510 numaralı İskân Kanunları hükümlerine göre muhacirlerin, mültecilerin, göçebelerin ve nakledilenlerin getirilmesi, yollanması, yerleştirilmesi, müstahsil hale konulması, muntıkalarının ve yerlerinin ayrılması, topraksız veya az topraklı yerli çiftçilere toprak dağıtılması, eski iskân işlerinin tasfiye edilip bitirilmesi işleri ve bunların muhabere ve muameleleriyle uğraşır. Üç büro ve iki müstakil memurdan mürekkeptir. Bu şube umum müdür muavini tarafından idare olunur.»

İkinci Şube : «Memleket içinde vatandaşların kültür cephesinden her türlü vaziyetlerini araştırmak, 2510 numaralı İskân Kanununun 8, 9, 10 ve 11 inci maddelerine göre lüzumlu görülen tedbirleri arayıp bulmak, bu tedbirlerin tatbikini devamlı yürütmek ve yoklamak, haricteki Türk kan veya kültürüne bağlı olanlardan geleceklerin vaziyetlerini tetkik etmek, yurdun iskâna elverişli ve verimli topraklarını araştırıp bulmak ve tesbit etmek işleriyle uğraşır. Dört bürodan mürekkeptir.»

Üçüncü Şube : «Nüfus muamele ve muhabereelerini tescil ve istatistik işlerini ifa etmek üzere iki bürodan meydana gelir.»

Dördüncü Şube : «Vatandaşlık Kanununun tatbikatına ve vatandaşlığa müteallik işlerle iştigal etmek üzere iki bürodan mürekkeptir.»

Görüldüğü gibi, 1624 ve 2577 sayılı Kanunlarla Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri çok geniş bir biçimde saptanmış ve hatta toprak dağıtımı gibi şahsî hallerle ilgisi olmayan bir takım görevler de bu Genel Müdürlüğe verilmiştir. Bu durum 1936 yılına kadar sürmüştür.

1936 tarih ve 3046 sayılı Kanunla Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü yeniden düzenlenmiş ve görevleri şöyle tanımlanmıştır:

«Birinci Şube: Nüfus yazım hazırlıkları ve nüfus istatistikleriyle Umum Müdürlük dosya ve evrak işlerine bakar. Birinci Şube Müdürlüğü umum müdür muavini tarafından idare olunur.

«İkinci Şube: Nüfus muamele ve muhabereelerine ve tescil işlerine mercidir.»

«Üçüncü Şube: Vatandaşlık Kanununun tatbikati, vatandaşlık tetkik ve tasdiki, tabiiyet işleriyle iştigal eder.»

«Dördüncü Şube: 2510 sayılı İskân Kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesine dair olan 2848 numaralı Kanunla Dahiliye Vekâletine bırakılan işleri görür.»

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün merkez kuruluş ve görevleri 1943 te çıkarılan 4445 sayılı Kanunla yeniden düzenlenmiş ve zamana kadar başkaca kanunî bir değişikliğe uğramamıştır.

II — TAŞRA KURULUŞU

Avrupa devletlerinde çok eskiden şahsî hal sicillerinin tutulmalarına başlanılmıştır. Örneğin, Fransa'da 14 üncü asırdan itibaren kiliselerde doğum, ölüm, evlenme gibi şahsî hal olayları özel defterlere kaydedilmeğe başlanmıştır. Fransız büyük ihtilâlinde sonra kurucu meclis, şahsî hal sicillerinin devlet adına kamu görevlilerince tutulmalarını karara bağlamış ve 20 Ağustos 1792 tarihinde teşriî meclisin bir kararıyla de şahsî hal sicillerinin tutulmaları belediye reislerine görev olarak verilmiştir. (2)

Osmanlı İmparatorluğunda ise, 19 uncu asrın ikinci yarısına gelinceye dek şahsî hal olaylarına ilişkin herhangi bir kaydın tutulduğuna dair açıklamaya rastlanamamaktadır. Gülhane Hattı Hümayunu ile başlayan idarî ıslahat dolayısıyla halkın sızlanmasına ve pek çok haksızlıklara neden olan «iltizam usulunun» kaldırılması ve vergilerin ıslahı konusu ele alındığında, herşeyden önce vergiye esas olacak emlak ve «nüfusun» yazılması zorunluğu ortaya çıkmıştır. (3) Vergi işlerini düzenlemek için de sancak ve kazalara birer «Emval Muhassılı» atanmış ve yanlarına birer de nüfus kâtibi verilmişti. Muhasıllar, ellere verilen talimata göre, yazım işine önce köylerden başlayacaklar ve herkesin istisnasız ad ve şöhretini kaydedeceklerdi. Bu yazım, bizim anladığımız anlamda nüfus kütüklerini tesis amacı gütmese dahi, memleketimizde mevcut nüfusun kısmende olsa tesbiti yönünden atılmış önemli bir adım olarak kabul edilebilir.

(2) Droit Civil, Paris Librarie Arthur Rousseau 1946. s. 138 - 139

(3) Türkiye'de İdare Teşkilâtının Tarihi Gelişimi ve Bugünkü Durumu, Vecihi Tönük, Ankara 1945, s. 101 ve devamı.

Daha sonra çıkarılan 1864-1867 tarihli il örgüt ve yönetimine ait tüzüklerde nüfus ve şahsî hal konusunda herhangi bir açıklığa rastlanmamaktadır. Ancak, 1870 tarihli İdarei Umumiyei Vilâyat Nizamnamesiyle bazı yenilikler getirildiği ve bu arada il idare şube başkanları arasına emlâk ve nüfus memurlarının da katıldıkları görülmektedir.

Bu Tüzüğün 31 inci maddesine göre (4) emlâk ve nüfus memurlarının görevleri «Dahili vilâyetle umum emlâk ve arazinin...ve...umum nüfusa ait kuyudun cemü tedvininden ...ve nüfusu umumiyece mevalid ve vefiyat ve nakliyata ait olan vukuat kuyudunun idaresine ve mürur tezkerelerine ve pasaportlara müteallik muamelat...»ı yürütmektir.

1870 tarihli Tüzüğe göre, liva ve kazalarda da emlâk ve nüfus memurluklarının görevleri ildekilerin benzeridir.

Nüfus hizmetlerinin ve nüfus idarelerinin köklü bir biçimde düzenlenmesi 1913 tarihine rastlar. 5 Şavval 1332 ve 14 Ağustos 1330 tarihli Sicilli Nüfus Kanunu ve 2 Nisan 1331 tarihli «Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile Memurlarının Vezâifini Mübeyyin Nizamname» ile nüfus idarelerinin kuruluş ve görevleri toplu bir biçimde ele alınarak düzenlenmeye çalışılmıştır.

(4) V. Tönük, a.g.e., s. 186

İKİNCİ KISIM

GÖREVLER

Nüfus örgütüne çeşitli kanun, tüzük ve idari metinlerle pek çok görev verilmiştir. Bu görevleri, kuruluş amaçları farklı olduğundan merkez ve taşra için ayrı ayrı ele almak gerekir. Böylece hem kuruluşu uygun bir yöntem izlenmiş olacak ve hem de merkez ve taşra yönünden ağırlık verilmesi gerekli konular daha da açıklığa kavuşmuş olacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MERKEZ KURULUŞUNUN GÖREVLERİ

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri, 331 tarihli «Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile Memurlarının Vezâifini Mübeyyin Nizamname» nin 2 - 6 ncı maddelerini değiştiren 1624 sayılı Dahiliye Vekâleti Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki Kanunun 8 inci maddesine göre şunlardır :

- I) Nüfus yazımı hazırlıkları yapmak.
- II) Nüfus istatistiklerini tutmak.
- III) Nüfus muamele, muhabere ve tescil işlerini yapmak.
- IV) Vatandaşlık kanunun uygulanması, vatandaşlığa alınma, göçmen ve mültecilerin tescil işlerini yürütmek.

V) Vatandaşların kaybı işlerini yürütmek, mevzuat, antlaşma ve protokollere göre vatandaşlığı incelemek ve vatandaşlık anlaşmazlıklarını çözmek.

VI) Diğer çeşitli kanunlarla verilen görevleri yapmak.

I — NÜFUS YAZIMI HAZIRLIKLARI YAPMAK

Nüfus yazımları gerek neden ve gerekse amaç bakımından genel ve mevziî olarak iki kategori içinde mütalaa edilebilir. Esasen hukukî durum da bu ayrımı zorunlu kılmaktadır.

A — GENEL NÜFUS YAZIMLARI

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Sicilli Nüfus Kanunun 17 inci maddesine göre her 10 yılda bir kez «Genel nüfus yazımı yapılması gereklidir». Yine aynı maddeye göre yazımın biçimi bir yönetmelikle saptanır.

Uygulamada, Kanunun bu açık hükmüne rağmen, ne Cumhuriyetten önce ve ne de sonra belirtilen anlamda bir nüfus yazımı yapılmamıştır. Kaldı ki, Kanunda öngörülen yönetmelik de çıkarılmamıştır. Cumhuriyetten sonra çıkarılan «Nüfus Sicilâtı Zayi Veya Muhterik Olan Kazalarda Yeni Sicil Tesisini Mübeyyin Talimatname» ise, adından da anlaşılacağı üzere, yanan ve kaybolan kütüklerin yeniden düzenlenmesine esas olmak üzere yapılacak yazımlara ilişkin olduğundan Kanunun 17 inci maddesiyle ilgisi yoktur. Bu yönetmeliğe dayanarak şimdiye kadar yapılan yazımlar da mevzûdir.

Daha sonra çıkarılan 3705 sayılı Nüfus Yazımı Deneme Kanunu ile genel nüfus yazımlarında uygulanacak yöntem ve biçimi saptamak için, yurdun değişik kısımlarında deneme mahiyetinde nüfus yazımı yaptırmak üzere İçişleri Bakanlığına yetki verilmiştir.

b — Nüfus Yazımı Yapılmasının Nedenleri ve Amacı

Bizde ilk nüfus yazımı 1298 yılında çıkarılan Tüzük uyarınca 1884 yılında yapılmıştır. 1905 yılında yapılan yazımlarla nüfus kütüklerinin düzenlenmesine başlanmıştır. Bu duruma göre kütüklerin 66 yıllık bir geçmişi vardır.

Birçok nedenlerle bu süre içinde nüfus kütükleri gerektiği gibi ıslah edilip geliştirilememiştir. Tutulan kayıtlar sıhhatli olmadığı gibi, bir çok hatalar yapılmıştır. Diğer taraftan vatandaş nüfus hizmetlerinin yürütülmesi bakımından kendisine düşen görevi, nüfus kayıtlarının öneminin bilincine ulaşamadığı için, gerektiği şekilde yapmamış; doğum, ölüm, şahsî hal değişikliklerini zamanında nüfus idarelerine bildirmemiş ve bu nedenler nüfus kayıtlarının sıhhatli bir şekilde tutulmaması sonucunu doğurmuştur. Bunun yanında gerek personel yetersizliği ve gerekse maddî olanaksızlıklar hata payını artırıcı yönde etkiler yapmıştır. Bütün bu hataları düzeltmek ve kayıt harici kalmış nüfusun tescilini sağlamak ve nüfus kütüklerini perişan halden kurtarıp esaslı hale getirmek için nüfus yazımı yapmak zorunluğu ortaya çıkmıştır.

Ancak yazımın her 10 yılda bir tekrarı pek çok emek, zaman ve para harcanmasına yol açacaktır. Nitekim, Kanun hükmüne rağmen uzun süreden beri yazım yapılmamasının bir nedeni de budur. Kaldı ki, nüfus yazımını gerektiren nedenler ortadan kaldırıldığı takdirde, yazımın sık sık yapılmasına gerek kalmayacaktır. Yapılan hesaplara göre nüfus yazımı ve kütüklerin yeniden düzenlenmesi, bugünkü rayiçlere göre, 50 milyon lira harcanmasını gerektirmektedir.

c — Sorunlar

Türlü nedenlerle nüfus sicillerinin muntazam tutulmaması ve şimdiye kadar da genel nüfus yazımı yapılmaması sonucu nüfus kayıtları güvenilir olmaktan çıkmıştır.

ç — Çözüm Yolları

Nüfus kütüklerinin yeniden düzenlenmesi için bir kez nüfus yazımı yapılması zorunlu ve gereklidir. Fakat bu yazımların 10 yılda bir

tekrarı gereksizdir. İkinci yazım ancak, Bakanlıkça zorunluk görüldüğü zaman yapılmalıdır.

B — MEVZİİ NÜFUS YAZIMLARI YAPMAK

Nüfus kütükleri tek örnek olarak tutulduğu için, herhangi bir yangın, sel baskını veya doğal afet sonucu kütüklerin elden çıkması halinde, sadece o bölge için mevziî yazımlar yapılır.

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Mevziî nüfus yazımları «Nüfus Sicilâtı Zayi ve Muhterik Olan Kazalarda Yeni Sicil Tesisini Mübeyyin Talimatname» ile düzenlenmiştir.

Sicilleri yangın, sel baskını gibi bir nedenle kaybolan il veya ilçeler durumu ve nedenlerini Bakanlığa bildirerek yazım için gerekli ödenek, defter ve kırtasiyenin gönderilmesini isterler. Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü tarafından bir yandan istenilen kırtasiye ve ödenek derhal gönderilirken, bir yandan da bütün valiliklere gönderilen bir genelgeyle bu bölge nüfus kütüklerinde kayıtlı olup da başka illerde oturan vatandaşların kayıt dışı kalmamaları için nüfus müdürlüklerine baş vurmalarının ilânı istenir.

Hazırlıklar tamamlanınca kütüklerin kaybolduğu bölgede Yönetmelik uyarınca kurulan yazım kurulları nüfus yazımına başlarlar. Yazım ve kütüklerin yeniden düzenlenmesi, nüfus müdür ve memurlarının sorumluluğu altında 5 ay içinde bitirilir.

Yazımda gösterilen belgelere dayanılarak kayıtlar tesis edilir. Belge bulunmadığı takdirde yazım kurulu, tanıklarla durumu saptar ve kütüğe geçirir. Ancak, yazım yoluyla kayıtların yeniden ve tamamen asıllarına uygun olarak tesisi zor olmakta, hatta çoğu kez mümkün olamamaktadır. Şöyle ki:

İlk olarak, yazım yapılacağı hakkındaki duyuru biçimi yeterli değildir. İllere yapılan genelge jandarma ve polis örgütleri kanalıyla vatandaşlara ulaştırılmaya çalışılır. Ancak bu duyurunun çoğu kez vatandaşlara ulaşmadığı da bir gerçektir. Nitekim uygulamada bu yüzden birçok vatandaşın kayıt dışı kalmakta olduğu görülmektedir. Oysaki gü-

nümüzde, duyuru için çok gelişmiş olan başka toplum haberleşme olanaklarından yararlanılması da mümkündür.

İkinci olarak, kaydın yeniden tesisi için vatandaşın gerekli belgeleri göstermesi lâzımdır. Her zaman ilgili kişi bu belgelere sahip olmalıdır. Gerçi, bu takdirde tanıkla durumunu tesbit ettirmesi mümkündür. Ancak bunun için de kütükteki durumun tam olarak bilmesi gereklidir. Vatandaşın belgesi veya yeterli bilgisi olmadığı takdirde kayıtların eksik olarak tesis olunacağı aşikârdır. Kaldıki kötü niyetli kişilerin durumlarını istedikleri biçimde nüfusa yazdırmaları da mümkündür.

Üçüncü olarak, vatandaş olmayanların kendilerini eskiden kayıtları varmış gibi, kütüklere yazdırmaları olanağı vardır.

Bunlardan başka sicillerin yeniden tesisi için gerekli olan 5 aylık süre içinde hizmetler durmakta ve bu durum bir çok aksaklıklara yol açmaktadır. Örneğin; doğum, ölüm, evlenme gibi olaylar kütükler tesis edilmedikçe tescil edilememektedir.

Diğer taraftan vatandaşın yazımı için elindeki bütün belgelerle ve zamanında nüfus idarelerine baş vurmasını ve doğru olarak beyanda bulunmasını sağlayacak müeyyideler bulunmamaktadır. Esasen kaybolan sicillerin yeniden yazılmasına ilişkin yönetmeliğin de kanunî bir dayanağı yoktur. Bu nedenle her şeyden önce bu tür yazıların kanunî bir esasa bağlanması ve gerekli müeyyidelerin konulması zorunludur.

Ancak, bu halde dahi yazımın eksiksiz olarak yapılmasındaki zorluklar, kaybolan kütüklerin başka bir yöntemle yeniden tesisi yollarının aranmasını gerektirir. Bu, kütüklerin iki örnek halinde tutulması yöntemidir.

b — Sorunlar

1) Nüfus kütüklerinin kapsadıkları bütün kayıt ve şerhlerle birlikte tam ve doğru olarak nüfus yazımı yoluyla yeniden tesislerinin olanaksızlığı, başka yöntemlerle kütük tesisi yollarının araştırılmasını zorunlu kılmaktadır.

2) Nüfus kütüklerinin yeniden düzenlenmesi için geçen en az 5 aylık süre hizmetlerin aksamasına yol açmaktadır.

3) Yazım için, o yer kütüğüne kayıtlı olup da başka yerlerde oturan vatandaşlara yapılan duyuru biçimi yeterli değildir.

4) Yeniden yazım ve kütüklerin düzenlenmesi işinin tam ve sağlıklı bir biçimde yürütümünü sağlayacak kanunî müeyyideler yoktur.

c — Çözüm Yolları

1) Nüfus kütükleri 2 örnek halinde tutulmalı ve bir örneği merkezde muhafaza edilip yürütülmelidir. Bu halde merkezden, elden çıkan kütüklerin en çabuk bir biçimde örneklerinin çıkarılıp gönderilmesi mümkün olacaktır. Kütükler 2 örnek olarak hazırlanıncaya kadar aşağıdaki biçimde hareket edilmelidir.

2) Bu tedbir gerçekleşinceye kadar geçecek sürede mevzii nüfus sayımı yapılması gerekirse, şu tedbirler alınmalıdır:

— Yazım işine en kısa zamanda başlanılması için bütün haberleşmelerde telefon, telgraf gibi hızlı haberleşme araçlarından yararlanılmalı; ödenek ve kırtasiye gönderilmesinde öncelik ve çabukluk sağlanmalıdır.

— Yazım yapılacağı genelgelerle bütün illere bildirilmekle beraber basın, TRT gibi toplu haberleşme araçlarından da yararlanılmalıdır.

— Yazım sırasında kendine düşen görevi yapmayan kişiler hakkında müeyyide uygulanması mümkün olmalıdır.

II — NÜFUS İSTATİSTİKLERİNİ TUTMAK

a — Hukuki Dayanak ve Durum

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne nüfus hizmetlerinin yürütülmesi sırasında bazı istatistikî bilgiler toplanmaktadır.

53 sayılı Devlet İstatistik Enstitüsünün Görev; Yetki ve Kuruluşu Hakkındaki Kanununun 26 ıncı maddesine göre «Türkiye'de İstatistik toplama görevi Devlet İstatistik Enstitüsüne aittir». Aynı kanunun

2 inci maddesiyle Enstitünün «nüfus hareketleri ... istatistikleri» ni de düzenleyeceği hükme bağlanmıştır.

Bu duruma göre nüfus istatistiklerinin toplanmasında Devlet İstatistik Enstitüsüyle Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü arasında bir görev karışımı olduğu kanısı uyanmaktaysa da yine 53 sayılı Kanuna göre genel bütçeli daireler de kendi ihtiyaçları için istatistik bilgileri toplayabilirler. (mad: 26)

Bu istatistikler nüfus örgütüne yararlı olabilir. Örneğin; yıllık nüfus olaylarının, nüfus artış ve eksilişinin, işlem miktarlarının bilinmesi örgütlenmede, personel ve kadro saptanmasında, maddî kaynakların kullanılmasında veri olarak kullanılabilir. Bu yolla personel ve maddî kaynakların kullanılmasında daha rasyonel esaslara dayanılmış olur. Diğer yandan bunların diğer kamu hizmetlerinin yürütülmesinde de yararlı olacağı kuşkusuzdur. Bunun için de herşeyden önce bu istatistiklerin toplanma amacı belli edilmeli ve toplanıp değerlendirilmesinde İstatistik Enstitüsüyle işbirliği yapılmalıdır.

Nüfus istatistikleri, Genel Müdürlüğün ayrı şubelerinde toplanmaktadır. Bu durum uzmanlaşma olanağını vermediği gibi, istatistiklerin değerlendirilmesi ve hizmetin geliştirilmesi de mümkün olmamakta, hatta gerekli aritmetik işlemler dahi yapılmamaktadır.

b — İstatistik Türleri

Merkezde toplanan istatistikler, kanunî ve idarî metinlerden anlaşıldığına göre şunlardır :

1 — Üç Aylık Nüfus İstatistikleri

Üç aylık nüfus istatistikleri 331 tarihli Tüzüğün 13 üncü maddesine dayanılarak tutulmaktadır. Buna göre il nüfus müdürlükleri ilçelerden aldıkları 3 aylık istatistik çizelgelerindeki bilgileri merkez ilçe ile birleştirip yeni bir çizelge halinde İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne göndermektedirler. Genel Müdürlükte bu bilgiler toplanıp defterlere kaydedilerek saklanır.

3 aylık istatistik cetvelleriyle islâm ve islâm olmayan nüfusun doğum, ölüm, naklihanec gibi nedenlerle artış ve eksilişi ve kayıtlara

göre nüfus mevcuduyle bu dönemler içindeki evlenme ve boşanma olayları saptanmaktadır.

Ancak bu istatistiğin tutulmasındaki amacın ne olduğu açık değildir. Öte yandan, nüfus miktarı islâm ve islâm olmayanlar olarak iki kısımda toplanmaktadır ki, böyle bir ayırımın nedeni de belli değildir. Esasen 1968 yılına kadar tutulan istatistiklerde nüfus islâm, rum ve ermeni gibi kısımlara ayrılmaktayken bu tarihten sonra islâm olanlar ve islâm olmayanlar olarak iki kategoride toplanmaya başlanmıştır.

Toplanan bilgiler, bilimsel sonuçlar çıkarılacak biçimde değerlendirilmemekte, saklanmaktan başka bir işe yaramamaktadır.

2 — 554 Sayılı Kanuna Göre Düzenlenen İstatistikler

Tescil Edilmeyen Birleşmeler ile Bunlardan Doğan Çocukların Cezasız Olarak Tescili Hakkındaki 554 sayılı Kanunun uygulamasına ilişkin bilgiler de üçer aylık olarak toplanmakta ve saklanmaktadır.

3 — Hasılat Cetvelleri (Çizelgesi)

Nüfus idareleri, cüzdan ve harç pulu satışlarından sağlanan gelirleri, nüfus para cezaları tahsilâtını yine 3 aylık cetvellerle merkeze bildirirler. Ancak bunlar merkezde herhangi bir işleme tabi tutulmamakta ve değerlendirilmemektedir. Esasen değerlendirmeyi gerekli kılacak bir yönü de yoktur.

4 — Ecnebi Kadımlarla Evlenenler Çizelgesi

İçişleri Bakanlığının 1938 tarihli bir Genelgesine dayanmaktadır. «Türk ırkından ve Türk teb'asından olupta ecnebi teb'asından olan kadımlarla evlenen erkeklerin» sayısının bilinmesi amacını gütmektedir. Bunlar üzerinde herhangi bir işlem ve değerlendirme yapılmamaktadır. Esasen çizelgeleri tüm iller göndermemekte, Bakanlık da arkasını kovalamamaktadır. Bu konuda geliştirilmiş bir form da yoktur.

Ayrıca 403 sayılı Kanunun uygulaması dolayısıyla evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar ve kaybedenler nüfusa tescillerinden sonra İçişleri Bakanlığına bildirilmekte ve bu bilgiler Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü 3. Şb. de bir defterde toplanmaktadır.

c — Sorunlar

- 1) Nüfus istatistiklerinin toplanmasındaki amacın belli olmaması, toplanan bilgilerin değerlendirilmemesi ve istatistiklerinden gereğince yararlanılmaması sonucunu doğurmaktadır.
- 2) İstatistik bilgilerin merkezde tek bir birimde toplanmaması uzmanlaşma ve teknik eleman kullanılması olanağını vermemektedir.
- 3) İstatistik toplamak için kullanılan çizelgeler, form ve kapsam bakımından düzensizdir.
- 4) Hasılat cetvelleri taşıdığı bilgiler bakımından gereksizdir. Zaman ve emek kaybına yol açmaktadır.

ç — Çözüm Yolları

- 1) Halen toplanmakta olan istatistikler, amaç ve kapsam yönünden gözden geçirilmeli ve istatistik işlerine amaca göre bir yön verilerek toplanan bilgiler değerlendirilmeli ve yararlanma olanağı aranmalıdır.
- 2) İstatistik bilgileri merkezde, uzman eleman kullanılmasına ve gerektiğinde DİE'yle işbirliği yapılmasına olanak verecek biçimde tek bir birimde toplanmalıdır.
- 3) İstatistik çizelgeleri gerek form ve gerekse kapsam bakımından gözden geçirilerek yeniden düzenlenmelidir.
- 4) Hasılat cetvelleri kaldırılmalıdır.

III — NÜFUS MUHABERE - MUAMELE VE TESCİL İŞLERİNİ GÖRMEK

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Kanunda belirtilen bu fıkra ile ne kastedildiği ve bu konuda Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne ne gibi görevlerin verildiğini kesin olarak anlamak olanağı yoktur. Genel Müdürlüğün çalışmalarından bu görevlerin neler olduğunu çıkarmak gerekmektedir.

Taşra örgütünün görevleri incelenirken görüleceği üzere, nüfus olaylarını dayanak belgelerine göre kütüklere işlemek nüfus memurlarının görevidir. Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün doğrudan tescil yetkisi yoktur.

Yurt dışında meydana gelen doğum, ölüm ve evlenme gibi olayların nüfusa tescillerinde farklı bir yöntem uygulanır.

Bakanlar Kurulu, 10.4.1927 tarih ve 927 sayılı kararıyla, Türk Medenî Kanununun 36 maddesinin son fıkrasına göre, konsolosluklara nüfus memurluğu yetkisi vermiştir. Konsolosluklar; mahallî makamlarca hazırlanan doğum, ölüm ve evlenme belgelerine dayanarak, mevzuatımıza göre gerekli belgeleri düzenleyip Dışişleri Bakanlığı kanalıyla İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne göndermekte, bu Genel Müdürlük de kayıtlı olduğu yer kütüklerine gerekli tescili yaptırdıktan sonra sonucu aynı kanaldan mahallî konsolosluka ve ilgili vatandaşa ulaştırmaktaydı. Ancak Bakanlığın aracı olması pek çok zaman kaybına neden olduğundan, konsoloslukların doğrudan nüfus memurluklarıyla yazışma yapmaları, yazıların birer örneklerini Bakanlığa göndermeleri 7.11.1967 tarih ve 72274/461-2-15959 sayılı Genelgeyle istenmiştir. Konsolosluk ve nüfus memurlarının Bakanlığa bilgi vermeleri, kontrolü ve gerektiğinde Bakanlıkça izlemeyi sağlamak içindir. Ancak, Bakanlığa bilgi vermeye de lüzum yoktur. Konsoloslar cevap alamadıkları işlemleri Bakanlığa bildirebilirler.

Yurt dışında meydana gelen olayların nüfus siciline tesciline aracılık etmekten başka Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü:

1) Nüfus hizmetlerinin yürütülüşünü ve mevzuatın uygulanışını izlemek, aksaklık ve eksiklikleri saptayarak bütün yurtda aynı yönde anlayışı ve hizmetlerde birliği sağlamak, hizmet standartlarını geliştirmek için gerekli idarî tedbirleri almak ve mevzuat hazırlıkları yapmak,

2) Nüfus hizmetlerinde danışmanlık yapmak,

3) Nüfus hizmetlerine ait form ve defterleri hazırlamak, yeterince bastırarak nüfus örgütüne dağıtmak,

4) Nüfus personeline ilişkin kadroların alınmasına, dağıtılmasına ve personelin eğitime ilişkin işleri yürütmek,

5) Örgütün denetimine ilişkin raporları incelemek ve gereğini yapmak,

6) Döşeme ve demirbaşa ilişkin işleri yürütmek, bütçe ile verilen ödenekleri dağıtmak,

Gibi görevleri de yapar.

Bu görevler ilerde kendi bölümleri içinde ayrıca ele alınacaktır.

b — Sorunlar

Konsolosluklarımızca yurt dışında meydana gelen şahsî hal olaylarını nüfus idarelerine bildirirken İçişleri Bakanlığının aracı kılınması veya izlenmesini sağlamak için yazışmaların birer örneğinin Bakanlığa gönderilmesi gereksizdir. Bu durum iş hacmini ve kırtasiyeciliği artırır.

c — Çözüm Yolları

Konsolosluklar şahsî hallerde değişiklik, doğum, ölüm olayları hakkında doğruca nüfus idareleriyle yazışma yapabilmeliler, ancak gecikme hallerinde izlenmek ve gereğinde ilgililer hakkında işlem yapmak üzere durumu İçişleri Bakanlığına bildirilmelidirler.

IV — TÜRK VATANDAŞLIĞI KANUNUNUN UYGULANMASI, VATANDAŞLIĞA ALINMA, GÖÇMEN VE MÜLTECİLERİN TESCİL İŞLERİNİ YÜRÜTMEK

a — Hukukî Dayanak ve Durum

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununa, 2510 sayılı İskân Kanununa ve bunlarla ilgili tüzük ve yönetmeliklere ilişkin olan bu görevler, 1624 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne verilmiştir.

Bu kesimde; gerek dayandığı mevzuat ve gerekse usul bakımından birbirlerinden farklı olmaları nedeniyle önce 403 sayılı Kanuna göre vatandaşlığın kazanılmasına, sonra da göçmen ve mültecilerin tescillerine ilişkin görevler ele alınacaktır.

b — Türk Vatandaşlığının Kazanılması Yolları

1 — Kanun Yoluyla Kazanma

Bu yolla herhangi bir makam ve merciin takdir ve onayına gerek olmadan kendiliğinden Türk vatandaşlığı kazanılır. Bu da aşağıdaki nedenlere dayanır:

1a — Neseple: Nesepl, çocuğu ana ve babaya bağlayan kan bağıdır ve doğumdan itibaren çocuğa aslı Türk vatandaşlığını kazandıran bir nedendir. (M.K. mad: 259) Evlilik içinde bir Türk babadan olan, Türk anadan doğupta doğumla babasının vatandaşlığını kazanamayan veya evlilik dışında bir Türk anadan doğan çocuk, doğumundan itibaren aslı Türk vatandaşı olur. (403 sayılı Kanun, mad: 1)

Evlilik dışında bir Türk erkeğinin yabancı kadınla ilişkisinden olan çocuk, Medenî Kanunda öngörülen biçimlerde nesebinin düzeltilmesi halinde de doğumdan itibaren Türk vatandaşlığını kazanır. (402 sayılı Kanun, mad: 2)

Bir Türk vatandaşının yabancı bir çocuğu evlât edinmesi halinde de çocuk bazı koşullarla Türk vatandaşı olur.

1b — Doğum yeriyle (Toprak esası) : Türkiye'de doğupta baba ve anasından vatandaşlık kazanamıyan çocuk, doğumla aslı Türk vatandaşı olur. (403 sayılı Kanun, mad: 4)

1c — Evlenmeyle 403 sayılı Kanunun 5 inci maddesine göre; bir Türklerle evlenen yabancı kadın, Türk vatandaşlığına geçmek istediğini 42 inci maddede gösterilen biçimde bildirdiği veya vatansız olduğu ya da evlenmekle eski vatandaşlığını kaybettiği takdirde, Türk vatandaşlığını kendiliğinden kazanır.

42 inci maddeye göre kadının Türk vatandaşlığına geçmek istediği yolundaki beyanı;

— Evlenme Türk makamları önünde yapılıyorsa evlenme sırasında o makama,

— Evlenme evlendirmeye yetkili yabancı makamlar önünde yapıldığı takdirde, evlenmeyi tescille görevli Türk makamlarına evlenme tarihinden itibaren 1 aylık süre içinde,

Yazılı olarak yapılır.

Görüldüğü üzere, Türkle evlenen yabancı kadının vatandaşlığımızı kazanmasında başkaca bir koşul aranmadığı gibi; kadının özel durumu, millî güvenliğimiz yönünden önceki düşünce ve davranışları veya önceden vatandaşlığımızı kaybedip etmediği dikkate alınmamaktadır.

Örneğin; vatandaşlığımız kaybettirilmiş bir kadın bu yoldan tekrar vatandaşımız olabileceği gibi, olumsuz davranışları nedeniyle yurt dışına çıkarılmış yabancı bir kadın da muvazaalı bir evlenmeyle vatan daşlığımızı kazanabilir.

Diğer taraftan 5 inci maddenin ikinci fıkrasında evlenmenin butlanına karar verilmesi halinde akitte iyi niyetli olan kadının vatandaşlığımızı koruyacağı hükme bağlanmış ve butlanın vatandaşlığımız yönünden sonuçları düzenlenmiştir. Ancak, muvazaalı evlenmeler Medeni Kanunda öngörülmediğinden vatandaşlığımız yönünden de herhangi bir düzenlemeye tabi tutulmamıştır.

Medenî Kanunumuzun evlenmede muvazaayı kabul etmemiş olması, bu tür evlenmelerin vatandaşlığımız yönünden sonuçlarının düzenlenemeyeceği anlamına gelmez. Esasen son zamanlarda bu konuda hukuk alanında yeni gelişmeler olmuş ve muvazaalı evlenmelerin çoğalması karşısında bazı Avrupa devletlerinde kanunî tedbirler alınmıştır. Örneğin; Almanya'da 1938 tarihli yeni evlilik kanununun 23 cü maddesine göre, eşler arasında ortak hayat kurulmamak üzere kadının kocanın soyadını taşımak ve vatandaşlığını kazanmak amacıyla yapılan evlenmeler batıldır. ⁽⁵⁾ İsviçre'de de bu tür evlenmelere karşı bir takım cereyanların mevcut olduğu görülür.

Fransız Vatandaşlık Kanununda hükümete, evlenme yoluyla Fransız vatandaşlığının kazanılmasına 6 ay içinde bir kararnameyle engel olma yetkisi verilmiştir. ⁽⁶⁾

Vatandaşlık işlemleri bir hâkimiyet tasarrufu olduğuna göre, vatandaşlığımızı kazanmanın kontrol altında tutulması ve güvenliğimiz yönünden vatandaşlığımızı kazanması sakıncalı görülenlere karşı benzer biçimlerde kanunî tedbirlerin alınması ve muvazaalı evlenmelerin sonuçlarının, vatandaşlığımızın kazanılmasını önlemek yönünden düzenlenmesi zorunlu görülmektedir.

⁽⁵⁾ Aile Hukuku, Dr. ANDREAS B. SCHWARZ. 2. Baskı İstanbul 1946, s. 121-122

⁽⁶⁾ 24 Mayıs 1951 tarihli Fransız Vatandaşlık Kanunu, mad: 39

2 — Yetkili Makam Kararıyla Kazanma (Vatandaşlığa Alınma)

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığımızın kazanılması, 403 sayılı Kanunun 6 - 11 inci maddeleriyle düzenlenmiştir.

Vatandaşlığa alınmada yetkili makam Bakanlar Kuruludur.

403 sayılı Kanunun 6, 7 ve 8 inci maddeleriyle vatandaşlığımıza geçmek isteyenlerde aranacak koşullar saptanmış ve bu koşulları taşıyanların vatandaşlığımıza alınabilecekleri kabul edilmiştir.

Kanun, bu koşulları taşıyanların vatandaşlığımıza alınıp alınmalarında Bakanlar Kuruluna bir takdir hakkı tanımıştır. Bakanlar Kurulu bu yetkiye dayanarak, vatandaşlığa alınmada takdir hakkını hangi yönde kullanacağına ilişkin olarak millî güvenliğimize ve izlenen politikaya göre, bir takım esaslar saptayabilir. Esasen uygulamada birlik sağlamak ve değişik anlayışlara yer vermemek için bunda zorunluluk da vardır. Kuşkusuz, bu esasların saptanması bir takım ön çalışmalar yapılmasını ve Bakanlar Kuruluna öneriler götürülmesini gerektirir. Gerçi konu Devletin bir çok ana kuruluşlarını ilgilendirir. Bu nedenle de esasların tesbitinde onların da görüşlerine yer verilmesi doğaldır. Ancak, esasların tesbiti için ön çalışmaları yapıp, Bakanlar Kuruluna öneride bulunmak görev ve yetkisinin hangi kuruluşa ait olduğunun kanunlarda belirtilmemiş olması, uygulamada çoğu kez değişik bakanlık ve kuruluşlar arasında görev karışımına ve müdahalelere yol açmaktadır. Bu durum yürütülmekte olan politika ve esaslarda devamlılığa engel olmakta, bir çok anlaşmazlık ve çelişkiler yaratmaktadır.

Gerçi 1624 sayılı Kanunun 8 inci maddesinde, Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün görevleri arasında sayılan «vatandaşlık kanununun uygulaması» fıkrasından bu görevin de, uygulamanın doğal bir sonucu olarak, İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne ait olması anlaşılıyorsa da, yukarda arzedilen nedenlerle kanun hükmünün daha açık bir hale getirilmesi yararlı görülmektedir.

Vatandaşlığa alınma yöntemi 403 sayılı Kanunun 10, 11 inci ve bu Kanunun uygulanmasına ilişkin Yönetmeliğin de 14, 17 inci maddeleriyle düzenlenmiştir.

Vatandaşlığımıza geçmek isteyen kişi kanunî ikametgâhı yoksa oturduğu yerin en büyük mülkiye amirine, yurt dışında ilgili Türk konsoloslughuna bir dilekçeyle baş vurur. İlgili bu dilekçesinde:

- Taşıdığı uyrukluğu,
- Vatansız ise nedenini ve hangi tarihten beri vatansız kaldığını ve önceki uyrukluğunu,
- Doğum tarihini,
- Doğum yeri ve kayıtlı olduğu nüfus idaresini,
- Medenî halini, evliyse eş ve çocuklarının vatandaşlığını,
- Mesleğini,
- Hangi tarihten beri Türkiye'de bulunduğunu, Türkiye'de nelerde ikamet ettiğini ve hangi işlerle uğraştığını,
- Yurt dışına kaç kez ve ne amaçla çıktığını ve çıkışlarda yurt dışında kaldığı sürenin toplamını,
- Türkçe konuşma derecesini,
- Türkiye'de kendisinin ve geçimiyle yükümlü olduğu kimselerin geçimlerini neyle sağlayacağını,

Belirtecek ve bu hususlarla ilgili resmî belgeleri varsa noterden onamlı Türkçe çevirilerini ekleyecektir.

Bilindiğı gibi, vatandaşlığa alınma hâkimiyet hakkına dayanan bir tasarruftur. Milli güvenliğimizi yakından ilgilendirir. Bu nedenle kişinin vatandaşlığa alınmadan önce her yönüyle bir incelemeye tabi tutulması ve vatandaşlığımıza alınmasına engel nedenlerin bulunup bulunmadığının araştırılması gerekli ve hatta zorunludur. Yukarıda açıklanan bilgiler kişinin durumunun incelenmesinde kolaylıklar sağlayacak hususlardır. Bu bakımdan bu bilgilerin alınması yararlı ve bir yönüyle de zorunludur.

Ancak uygulamada çoğı kez dilekçelerde bu bilgilere yer verilmekte ve basit bir baş vurma üzerine işleme başlanmaktadır. Bunun sonucu olarak ilgili hakkında gerektiğı biçimde soruşturma ve inceleme yapılamamaktadır. Durumun açıklığa kavuşturulması için de bir çok yazışmalar yapılması zorunlu olmakta ve işler uzamaktadır.

Oysaki, istek dilekçesi form haline getirilip bastırılırsa gerekli bütün bilgileri almak ve yukarıda sayılan sakıncaları ortadan kaldırmak mümkün olacaktır.

Diğer taraftan vatandaşlığımıza geçmek isteyen kişiler, Yönetmelikle saptanan «aile listesini» doldurmakla yükümlüdürler. Bu listeler Yönetmeliğin 15 inci maddesinde öngörülen hususlardan bazılarını kapsamaktadır. Örneğin; ilgilinin medenî hali, vatandaşlığı gibi. Fakat form tekniğine uygun olarak hazırlanmadıklarından istenen bilgiler sistematik ve düzenli değildir. Diğer taraftan yeterli boşluklar olmadığından, tamamının doldurulması halinde de bir takım karışıklıklar olmaktadır. Bu nedenlerle aile listesinin; baş vurma dilekçesinde bulunması öngörülen bilgilerle, kollukca yapılacak soruşturmayı kolaylaştıracak diğer hususları da kapsayacak biçimde geliştirilip yeniden düzenlenmesi yararlı görülmektedir.

3 — Seçme Hakkını Kullanarak Kazanma

403 sayılı Kanuna göre;

— Türk anadan doğupta Türk vatandaşlığını kazanamayan (mad: 12/a), evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kaybeden analarına (mad: 12/b) ve Türk vatandaşlığından çıkan ya da seçme hakkıyla Türk vatandaşlığını kaybeden ana ve babalarına (mad: 12/c) bağlı olarak Türk vatandaşlığını kaybeden,

Çocuklar Türk Kanunu Medenisine göre reşit olmalarından başlayarak bir yıl içinde;

— Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığını kaybeden kadın, evliliğin sona ermesinden başlayarak 3 yıl içinde;

Türk vatandaşlığını seçebilirler.

Seçme hakkı yurttan en büyük mülki amirlikler, yurt dışında elçilik ve konsolosluklarımıza verilecek bir dilekçeyle kullanılır. Kanunî koşullar tamam olduğu takdirde, Türk vatandaşlığı herhangi bir makamın onayına gerek olmaksızın kendiliğinden kazanılır. Görüldüğü gibi, seçme hakkını kullanan kişinin memleketimiz hakkındaki düşünce ve davranışları, vatandaşlığımıza geçmek isteği içindeki gerçek niyet ve amacı herhangi bir inceleme ve değerlendirmeye tabi tutulmamaktadır. Vatandaşlığımıza alınmasına engel olacak halleri bulunsan dahi seçme hakkını kullanmakla vatandaşlığımızı kazanmaktadır.

Bu durumun millî güvenliğimiz yönünden sakıncalarını açıklamaya lüzum yoktur. Sonradan kazanılacak vatandaşlığın kontrol altına

alınması ve kişinin bir ön incelemeye tabi tutulmasında zorunluluk vardır. Bu nedenle kişinin vatandaşlığımıza alınmasında millî güvenliğimiz yönünden bazı sakıncalar bulunduğu takdirde, seçme hakkının kullanılması yoluyla de olsa, vatandaşlığımızı kazanmasını önleyici hükümler getirilmesi gerekmektedir.

Seçme hakkı yoluyla vatandaşlığın kazanılması müessesesine yer vermemek mümkün değildir. Bu yolla vatandaşlığın kazanılmasını bir ön izne veya kazanmanın geçerli olabilmesini herhangi bir makam ve merciin onayına bağlı tutmak Vatandaşlık Kanunuyla getirilen ilkelere ve aynı zamanda bu hakkın niteliğine aykırı düşebilir. Bu nedenle bu konuda alınabilecek en uygun tedbir vatandaşlığımıza alınmaya engel nedenler bulunması halinde nüfusa tescilden itibaren belli bir süre içinde Bakanlar Kurulu kararıyla vatandaşlığımızı kazanmanın geçersiz sayılabilesidir. Nitekim bazı Avrupa devletlerinde de bu yolda uygulama vardır.

c — Göçmen ve Mültecilerin Tescil İşlerini Yürütmek

Göçmen olarak yurdumuza geliş ve vatandaşlığımıza alınma 2510 sayılı İskân Kanununun 2848, 3657 ve 5098 sayılı Kanunlarla değiştirilen 1 - 7 inci maddeleri ve Bakanlar Kurulunun 27.12.1934 tarih ve 2/1777 sayılı kararıyla uygulamaya konulan İskân Muafiyetleri Nizamnamesiyle düzenlenmiştir.

2510 sayılı Kanunun 2848 sayılı Kanunla değiştirilen 3 üncü maddesinde de tanımlandığı gibi, Türkiye'de yerleşmek amacıyla dışarıdan toplu olarak veya münferiden gelmek isteyen ve bu istekleri kabul edilen soydaşlarımıza göçmen denir. Devletten iskân yardımı alıp almadıklarına göre de, göçmen (iskânlı) veya serbest göçmen (iskân yardımı görmeyen) olarak 2 gruba ayrılırlar.

Türkiye'de yerleşmek amacıyla olmayıp bir zorunluk dolayısıyla geçici oturmak üzere sığınanlara da mülteci denir. Mültecilerin de, Türkiye'ye geldikleri tarihten itibaren 2 yıl içinde yazılı olarak istedikleri ve 2510 sayılı Kanunun 4 üncü maddesinde belirtilen engel nedenler bulunmadığı takdirde, göçmen olarak işlem görüp vatandaşlığa alınmaları mümkündür. (2510 sayılı Kanununun değişik 3/3 maddesi, İskân Muafiyetleri Nizamnamesi mad: 12, 13) Keza anılan Tüzüğün 14 üncü maddesine göre muntazam pasaportla gelmiş olanlar da istedik-

leri ve koşulları taşıdıkları takdirde göçmen olarak işleme tabi tutulabilirler.

Hangi yerler Türk halkının göçmen olarak yurdumuza kabul edileceğı Bakanlar Kurulu kararıyla saptanır. (2510 sayılı Kanunun 3 üncü maddesine 3657 sayılı Kanunla eklenen son fıkra)

Göçmenlerin toplu veya münferiden gelmelerine, göçmen veya serbest göçmen olarak kabullerine göre haklarında karar alınacak makamlar değışiktir. Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne bu konuda verilen görev, göçmen olarak kabullerine karar verilipte uyrukluk bildirimi imza ettirilenlerin vatandaşlığımıza kabulleri hususunda Bakanlar Kurulundan karar almak ve bunların nüfus kütüklerine tescillerini sağlamakdan ibarettir.

Örneğın; uygulanmakta olan yönleme göre ilticası kabul edilen bir mülteci veya muntazam pasaportla yurdumuza gelmiş bir soydaşımız mahallî mülkiye amirliğine baş vurup serbest göçmen olarak işleme tabi tutulmasını ve bu yoldan vatandaşlığımıza alınmasını istediğı takdirde iskân dairelerince mevcut kararnamelere göre durumu incelenir, güvenlik soruşturması da yaptırıldıktan sonra hazırlanan dosya doğruca İçişleri Bakanlığı Emniyet Genel Müdürlüğüne gönderilir. Bu genel müdürlük, 3657 sayılı Kanunun 1 inci maddesine göre çıkarılan Bakanlar Kurulu kararlarına göre durumun incelenip görüş bildirilmesi için dosyayı İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğüne gönderir. Emniyet Genel Müdürlüğünce de yapılacak inceleme sonucunda ortaya çıkan duruma göre, tabiiyet beyannamesi imza ettirilip ilgilie göçmen kâğıdı verilmesi Köy İşleri Bakanlığına (Toprak ve İskân İşleri Genel Müdürlüğüne) bildirilir. Bu Bakanlıkça verilecek emir üzerine, illerde toprak ve iskân müdürlüklerince ilgililere tabiiyet beyannamesi imza ettirilerek göçmen kâğıdı verilir. Tabiiyet beyannamesi illerce doğrudan İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne gönderilir. Bu Genel Müdürlükçe, 2510 sayılı İskân Kanununun 6/B maddesi uyarınca Bakanlar Kurulundan vatandaşlığa kabul kararı alınarak nüfus kütüklerine tescilleri yaptırılır, kendilerine nüfus cüzdanı verilir.

Diğer taraftan yurt dışından göçmen olarak gelmek isteyenlerin göçmen olarak kabullerine esas olan ilkelerin saptanmasında ve gerekli işlemlerin yapılmasında Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün oyu ve düşüncesi alınmaz.

Bilindiği gibi vatandaşlığa alınma, gerek 403 sayılı Kanuna ve gerekse 2510 sayılı Kanuna göre yapılsın, Devletin hakimiyet hakkına dayanan ve genellikle iç ve dış politikasını ilgilendiren bir tasarruftur. Vatandaşlığa alınmada izlenen yöntemlerin değişik olması, bunların ayrı kanunlarla düzenlenmiş bulunması, göçmenlere Devletçe bazı yardımlar yapıp bağışıklıklar tanınmış olması vatandaşlığa almağa ilişkin genel ilke ve politika yönünden de farklılıklar olacağı anlamına gelmez. Örneğin; göçmen olarak kabul edilmemesi öngörülen bir bölge halkının 403 sayılı Kanuna göre de vatandaşlığa alınmaması gereklidir. Aksi bir düşünce, o bölge halkının göçmen olarak kabul edilmemesinden elde edilmek istenen amaca ters düşer. Bu nedenlerle, her iki Kanuna göre Türk soylular hakkında uygulanan esaslarda birlik ve beraberlik sağlanması zorunludur. Bu durum, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununu uygulamakla görevli kuruluşun göçmen kabulüne ait işlerde de ta başından itibaren rey ve düşüncesinin alınmasını ve göçmen kabulüne ilişkin olup İçişleri Bakanlığınca yürütülen bütün işlemlerin bu birimde toplanmasını gerekli hale getirir. Bu halde güvenlik soruşturmasının ilgili birimlere yaptırılacağı tabiidir. Bu hizmetlerin aynı birimde toplanmasında da kanunî bir sakınca yoktur.

Mevzuatımıza göre, 403 sayılı Kanunun uygulanması Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün görev ve yetkileri arasındadır. O halde göçmen kabullerinde ve buna ait esasların tesbitinde Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün de görüşünün alınması ve bunlara ilişkin işlemlere katılması ve hatta göçmen kabulüne ilişkin olarak İçişleri Bakanlığına verilmiş bütün görevlerin bu Genel Müdürlükte toplanması, izlenen politikanın etkenliğinin artırılması ve çelişkinin ortadan kaldırılması yönünden zorunludur. Güvenlik soruşturması, 403 sayılı Kanunun uygulamasında olduğu gibi, kolluk makamlarınca yapılacaktır. Diğer taraftan halen konuyla hiç bir ilişkisi kalmamış bulunan ve yalnızca eski bir alışkanlığın sonucu olarak işlemlere katılan İller İdaresi Genel Müdürlüğü devreden çıkarılmış olacaktır.

Bu nedenlerle, göçmen kabulüne ilişkin protokollerin bir daha gözden geçirilmesi ve izlenecek yöntemin yeniden saptanması gereklidir.

ç — Sorunlar

1) Evlenme ve seçme hakkı yoluyla vatandaşlığın kazanılmasını kontrol altına alacak hükümlerin bulunmaması, millî güvenliğimiz yönünden sakıncalı görülmektedir.

2) Vatandaşlığa alınmaya ait ilkelerin saptanması çalışmalarının yapılması ve bu amaçla Bakanlar Kurulundan karar alınmasına ilişkin görevlere ait açık hükümler bulunmaması, uygulamada görev karışımalarına ve anlaşmazlıklara yol açmaktadır.

3) 2510 sayılı Kanun hükümlerine göre serbest göçmen kabulüne karar verilmesi yönünden izlenen yöntem yeterli değildir. Konuyla yakından ilgili birimler yerine hiç ilişkisi kalmamış birimlerden görüş alınması, izlenen politikada birlik sağlanmasına engel olmakta ve bir takım gereksiz işlerin yapılması sonucunu doğurmaktadır.

4) Aile listesinin form ve taşıdığı bilgiler yönünden düzenli ve yeterli olmayışı ve vatandaşlık istek (dilekçe) formlarının geliştirilmemiş olması, yeterli bilgi alınamamasına ve aksaklıklara neden olmaktadır.

d — Çözüm Yolları

1) 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununda yapılacak bir değişiklikle; evlenme ve seçme hakkı yollarıyla vatandaşlığımızın kazanılmasını kontrol altına almayı sağlayacak biçimde, hükümete bu kazanmayı iptal etme yetkisi verilmelidir.

2) Vatandaşlığa alınmaya ait ilkelerin saptanması için ön çalışmalar yapılması, uygulamada karışıklıklara yer vermeyecek biçimde kanunla düzenlenmeli ve yetkili birim belirtilmelidir. İçişleri Bakanlığı teşkilât kanununa bunu sağlayacak hükümler getirilmelidir.

3) Göçmen kabulüne ilişkin olarak İçişleri Bakanlığına 2510 sayılı Kanun ve bu Kanunu değiştiren diğer kanunlarla verilmiş bulunan görevlerin yapılmasında izlenmekte olan yöntem ve buna ait protokol gözden geçirilerek, yeniden düzenlenmeli ve göçmen işleri Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünde toplanmalıdır. Bu mümkün olmadığı takdirde göçmen kabulünde bu Genel Müdürlüğün düşünceleri alınmalıdır.

4) Aile listesi Yönetmeliğin 17 inci maddesindeki bilgileri de kapsayacak biçimde geliştirilmeli ve baş vurma formu haline getirilmelidir.

V — VATANDAŞLIĞIN KAYBINA İLİŞKİN İŞLERİ YÜRÜTMEK; MEVZUAT, ANTLAŞMA VE PROTOKOLLERE GÖRE VATANDAŞLIĞI İNCELEMEK, VATANDAŞLIK ANLAŞMAZLIKLARINI ÇÖZMEK

A — VATANDAŞLIĞIN KAYBINA İLİŞKİN İŞLEMLER

Hukukî Dayanak ve Durum

Türk vatandaşlığının kaybı, 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 19 - 28 ve bu Kanunun uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin 28-41 inci; kaybın sonuçları, Kanunun 29-37 ve Yönetmeliğin 42-50 inci maddeleriyle düzenlenmiştir.

Türk vatandaşlığının kaybı da vatandaşlığın kazanılmasına paralel olarak 3 yolla olmaktadır.

a — Kanun Yoluyla Kayıp (mad: 19)

Evlenme yoluyla Türk vatandaşlığının kaybedilmesidir. Kanunun 19 uncu maddesine göre, bir yabancıyla evlenen Türk kadını, bu evlenme nedeniyle kocanın vatandaşlığını kazanır ve kocasının vatandaşlığına geçmek istediğini 42 inci maddede gösterildiği biçimde bildirdiği takdirde Türk vatandaşlığını kendiliğinden kaybeder.

b — Yetkili Makam Kararıyla Kayıp

Yetkili makam kararıyla vatandaşlığın kaybı şu yollarla olur:

1 — Türk Vatandaşlığından Çıkma

Bir Türk vatandaşının başka bir devlet uyrukluğuna geçmek üzere Bakanlar Kurulu Kararıyla vatandaşlığımızdan çıkmasına izin verilmesidir.

Türk vatandaşlığından çıkma 403 sayılı Kanunun 20 - 23, bu Kanunun uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin 31 - 34 üncü maddeleriyle düzenlenmiştir. Türk vatandaşlığından çıkmak için mümeyyiz ve reşit olmak, muvazzaf askerlik hizmetini yapmış olmak veya yapmış sayılmak ya da askerlik yapmış olmak kaydından Millî Savunma Bakanlığınca istisna edilmiş olmak; iradesi dışında başka bir devlet vatandaşlığını kazanmış olmak veya başka bir devlet vatandaşlığına kabul edileceği hakkında inandırıcı belirtiler bulunmak şarttır.

Türk vatandaşlığından çıkmak isteyen kişi yurt içinde oturduğu yerin en büyük mülkiye amirine, yurt dışında bağlı olduğu Türk Konsoloslughuna, bir dilekçeyle baş vurur. Dilekçesinde kayıtlı olduğu nüfus ve askerlik dairelerini, medenî halini, varsa çocuklarının sayısını ve yaşlarını, bunların meslek ve kimliklerini ve nerelerde bulunduklarını, taşınmaz mallarının yerlerini, hangi devlet uyrukluğuna ne nedenle geçeceğini veya bu devlet vatandaşlığını iradesi dışında kazanmışsa nedenlerini açıklar. Dilekçeye nüfus cüzdanı ve askerlik terhis belgesinin örnekleri ve varsa vatandaşlığına geçmek istediği devletin ilgili makamlarından bu devlet vatandaşlığına kabul edileceği hakkındaki belgenin onanlı Türkçe çevirisi eklenir.

Dilekçeyi alan makamlar yukarıda açıklanan hususları araştırıp doğruluğunu saptadıktan sonra askerlik ve nüfus kayıt örneklerini de evraka ekleyip düşünceleriyle birlikte doğruca İçişleri Bakanlığına gönderirler. İçişleri Bakanlığı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünde dosya incelenir. İlgilinin durumu Kanun ve Yönetmeliğe uygun bulunursa Bakanlar Kurulu kararıyla, Türk vatandaşlığından çıkma izni verilir. (Yönetmelik mad: 32)

Görüldüğü gibi, vatandaşlığımızdan çıkmak isteyenlerin dilekçelerinde açıklayacakları hususlarla bunlar hakkında hangi yönlerde araştırma ve soruşturma yapılacağı Yönetmeliğin 32 inci maddesinde ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Ancak ilgilinin özel ve tüzel kişilere veya Devlete borçlu olup olmadığı ya da herhangi bir suçtan dolayı hakkında kovuşturma yapılıp yapılmadığı hususları kapalı geçilmiştir. Bu nedenle çoğu kez dosyalarda bu konularda bir açıklığa rastlanamamaktadır.

Devleti veya kişileri dolandıran ya da işlediği bir suçtan dolayı hakkında kovuşturma yapıldığı bir sırada yurt dışına kaçmış bir kişinin bu durumunun, kendisine vatandaşlıktan çıkma izni verilmesini et-

kiliyeceği kuşkusuzdur. Bu nedenle Yönetmeliğin 32 inci maddesinin gözden geçirilerek belirtilen hususları da kapsayacak biçimde yeniden düzenlenmesi zorunludur.

2 — Vatandaşlığa Alınmanın İptali

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun 24 ve bu Kanunun uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin 35 inci maddelerine göre vatandaşlığa alınma, ilgilinin yalan beyanı veya önemli hususları gizlemesi sonucu vukubulmuşsa vatandaşlığa alınma kararı 5 yıl içinde Bakanlar Kurulunca iptal edilir.

Vatandaşlığın iptali ilgilinin vatandaş olarak yaptığı işlemler yönünden geriye yürümez. Ancak kendisiyle birlikte ve kendisine bağlı olarak vatandaşlığımızı kazananların durumunu etkilediğinden diğer kayıp biçimlerinden ayrı bir özelliği vardır. Maddeler de söz konusu edilen «yalan beyan veya önemli hususlar» ilgilinin vatandaşlığa alınmasını etkileyecek ve bilindiği takdirde vatandaşlığa alınma isteğinin reddedilmesini gerektirecek nitelikteki nedenlerdir. Bu suretle vatandaşlığımıza alınmış olsa dahi 5 yıl içinde ilgilinin durumunun kontrol altında tutulması mümkün olabilmektedir.

Yukarıda belirtildiği gibi vatandaşlığımıza alınmak isteyen kişi bir çok yönleriyle geniş bir incelemeye tabi tutulmakta ve gerekli koşulları taşıyıp taşımadığı araştırıldıktan sonra hakkında bir karar alınmaktadır. Buna rağmen kanun yapıcı, millî güvenliğimizi ve çıkarlarımızı koruyabilmek için, kişinin durumunu 5 yıl daha kontrol altında tutmak ve gerektiğinde inceleme konusu yapmak gereğini düşünmüştür. Fakat evlenme ve seçme hakkıyla vatandaşlığımızın kazanılmasında aynı titizlik gösterilmemiştir. Bu yollarla vatandaşlığımızın kazanılması için, Kanunda belirtilen koşulların varlığı halinde, kişinin iradesini belirli biçimlerde açıklaması yeterli görülmektedir. Gerçek duygu ve düşüncelerinin, amacının, önceki davranışlarının hiç bir önemi yoktur. Vatandaşlığımıza alınmada kişinin bütün davranış ve niyetleri inceleme konusu yapıldığı halde sonradan ortaya çıkan yalan beyanı dolayısıyla vatandaşlığa alınma hükümsüz sayılabilmektedir. Aynı biçimde, seçme hakkı veya evlenme yoluyla vatandaşlığımızı kazananların durumlarının da belirli bir süre içinde incelenerek, vatandaşlığa alınmasına engel durumları görüldüğü takdirde bu kazanmanın da

iptal edilebilmesinde millî çıkarlarımız ve güvenliğimiz yönünden zorunluk vardır.

Diğer taraftan 2510 sayılı Kanuna göre göçmen olarak veya 403 sayılı Kanun hükümleri uyarınca vatandaşlığımıza alınmış olanlardan bazılarının bu yoldaki Bakanlar Kurulu kararı alınırken ya da alındıktan hemen sonra geldikleri yere dönerek vatandaşlığımızdan ayrılmak istedikleri ve eski vatandaşlıklarını da koruduklarını ileri sürdükleri görülmektedir. Bu durumda bunların vatandaşlıklarının tasfiyesi büyük güçlükler arzetmekte, Türk vatandaşı olarak kaldıkları takdirde de bir takım sorunlar ortaya çıkmaktadır. Örneğin askerlik gibi,

Gerçi 27/12/1934 tarihli İskân Muafiyetleri Nizamnamesinin 21 inci maddesiyle tabiiyet beyannamesi imza edip göçmen kâğıdı aldıktan sonra yabancı vatandaşlık iddiasında bulunanlardan vatandaşlık işlemleri tamamlanmış olanların, yöntemine göre vatandaşlıktan çıkarılacağı hükme bağlanmıştır. Ancak bunun nasıl yapılacağı ne 2510 sayılı ve ne de 403 sayılı Kanunlarda açıklığa kavuşturulmamıştır.

Yukarıda belirtilen durum vatandaşlığa alınmanın iptalini gerektirecek nitelikte bir nedendir. Ancak, Anayasamızın 54 üncü maddesinde konulmuş olan «Türk vatandaşlığı ancak kanunda yazılı hallerde kaybedilir» ilkesi dolayısıyla bu konunun da kanunla düzenlenmesi zorunlu olmaktadır.

Bu nedenle 403 sayılı Kanunun 24 üncü maddenin gözden geçirilerek yukarıda belirtilen hususları kapsayacak ve Bakanlar Kuruluna bu kazanmayı iptal etme yetkisi verecek biçimde genişletilerek düzenlenmesi zorunlu görülmektedir.

3 — Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler

403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu, Vatana Bağlılıkla Bağdaşmayan Eylemler başlığı altında, vatandaşlığın kaybı (mad: 25) ve vatandaşlıktan çıkarma (iskat) (mad: 26) müesseselerini düzenlemiştir.

Kaybettirme ve çıkarma, neden ve hukuki sonuçlar yönünden birbirinden farklıdır. Vatandaşlığımızın kaybettirildiği bir kişi, Kanunun 8 inci maddesine göre, yeniden vatandaşlığımıza alınabildiği ve yabancılar gibi işleme tabi tutularak yurdumuzda oturmasına izin verilebilir.

diği halde; vatandaşlığımızdan çıkarılanların malları hazinece tasfiye edilir ve Türkiye'ye ancak yerleşmemek ve 3 ayı geçmemek üzere gelebilirler. Bunlar hiç bir nedenle yeniden vatandaşlığımızı kazanamazlar.

Kanunun 25 ve 26 ncı Yönetmeliğin 36 ve 37 inci maddeleri incelendiği takdirde görülür ki, yerleşmek amacıyla başka bir ülkeye göç etmek ya da iltica etmek kayıp nedeni sayılmamıştır.

Gerçekten, özellikle yabancı soylu vatandaşlarımızın zaman zaman başka ülkelere göçettikleri ve buralarda yerleşerek Türkiye ile maddi manevî ilişkilerini kestikleri görülmektedir. Bunlar gittikleri ülkenin vatandaşlığını kazandıkları halde Türk vatandaşlığını da korumaktadırlar. Gerçi başka bir devlet vatandaşlığını kendi iradesiyle kazanmış olmak, 403 sayılı Kanunun 25/a maddesine göre vatandaşlığımızı kaybettirme nedeni olmaktadır. Ancak bu durumun saptanması her zaman mümkün olmamaktadır. Mümkün olan durumlarda yapılan işlem, eş ve çocukların vatandaşlığını etkilemediğinden onlar yine Türk vatandaşı olarak kalmaktadırlar. Böylece çifte uyruklu duruma gelen bu vatandaşlar, tamamen yabancı bir devletin kültürünü alıp ona göre yetiştikleri halde, istedikleri zaman Türkiye'ye dönüp Türk vatandaşı gibi davranma olanağına sahiptirler. Diğer taraftan erkek vatandaşlardan olan çocuklar da doğumla Türk vatandaşı olacaklarından, bunların durumu da birçok sorunların ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Bu nedenlerle, yurt dışına göç edenlerle başka ülkelere sığınmalarının durumlarının düzenlenmemiş olması kanunda doldurulması gerekli bir açıklık olarak görülmektedir.

B — MEVZUAT, ANTLAŞMA VE PROTOKOLLERE GÖRE VATANDAŞLIĞI İNCELEMEK VE VATANDAŞLIK ANLAŞMAZLIKLARINI ÇÖZMEK

Hukukî Dayanak ve Durum

Mevzuat, antlaşma ve protokollere göre vatandaşlığın incelenmesi, 1624 sayılı Kanunun 8 inci maddesiyle verilen yetkiye dayanılarak, 403 sayılı Kanunun 38 - 41 inci maddeleri uyarınca yapılır.

Vatandaşlığın incelenmesi; bir kişinin ve kendisine bağlı olarak eş ve çocuklarının vatandaşlığının saptanmasına; Türk vatandaşları için, vatandaşlığımızı kaybettirme işlemine tabi tutulmalarını gerektiren bir neden olup olmadığının araştırılması ve böyle bir neden varsa haklarında 403 sayılı Kanunun ilgili maddesine göre işlem yapılmasına ilişkin işlemlerdir. Bu görevler, vatandaşlığın kaybına ilişkin diğer işlemlerle birlikte Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Vatandaşlık Şubesine bağlı Tetkik Bürosunca yapılır.

403 sayılı Kanunun 39, 41 ve bu Kanunun uygulamasına ilişkin Yönetmeliğin 52, 54 üncü maddeleri uyarınca; herhangi bir idarî kuruluş ya da görülmekte olan bir dava dolayısıyla adli yargı, bir kişinin vatandaşlığını saptamada kuşkuya düşerse bunu İçişleri Bakanlıktan sorarlar. Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü; bu duraksamayı kanun, uluslararası antlaşma, sözleşme ve protokoller, devletler hususî hukuk ilkeleri, ilgili yabancı devlet mevzuatı çerçevesinde inceleyerek bir kararla çözümler. Bu kararlar kesin olup, bütün idarî kuruluşları ve adli yargıyı bağlar. Ancak bu karar aleyhine Danıştaya baş vurulabilir.

Diğer taraftan vatandaşlığa ilişkin her türlü mevzuat, antlaşma, sözleşme ve protokollerin uygulamasında ortaya çıkacak sorunların incelenerek sonuca bağlanmasına ve bunlar hakkında hukukî mütalaa verilmesine ait her türlü işlemler de Tetkik Bürosunca yürütülür.

Yukarıda belirtildiği gibi, hukukî niteliği ve sonuçları bakımından önemli kararların alınması, her şeyden önce incelemeyi yapan memurların yeterli bir hukuk bilgisine sahip olmalarını gerektirir. Kaldı ki, yalnızca bu da yeterli olmayıp ayrıca burada uzun bir süre çalışıp konuları ve inceleme tekniğini kavramış olmak da zorunludur.

Oysaki bu büro memurlarının öğrenim yönünden Bakanlığa diğer tali memurlarından ayırmalı bir durumları yoktur. Bu büroya verilen kadrolar ve tanınan yükselme olanakları, yetişmiş elemanların burada uzun süre kalıp uzman olmalarına elverişli değildir. Yüksek öğrenim yapmış olanlar, derhal başka olanaklar aramaktadırlar.

Belirtilen nedenlerle bu büroya, yüksek öğrenim yapmış personelin atanmasına ve burada uzun süre çalışarak uzmanlaşmalarına olanak sağlayacak biçimde kadro ve unvan verilmesi zorunludur.

C — SORUNLAR

1) 403 sayılı Kanunun vatandaşlığa alınmanın iptali hakkındaki 24 üncü maddesi, millî çıkarların korunmasını sağlayacak nitelikte değildir. Eksiklik ve açıklıklar vardır.

2) 403 sayılı Kanunda, yurt dışına göç edenlerle iltica edenlerin durumlarının düzenlenmemiş olması doldurulması gerekli bir boşluk olarak gözükmemektedir.

3) Kanunda vatandaşlıktan çıkma izni verilmesinde, ilgilinin Devlete veya kişilere borcu olup olmadığının ya da hakkında bir kovuşturma yapıp yapılmadığının incelenmesine ve saptanmasına ait açık hükümler bulunmaması soruşturmaların tam olarak yapılmaması sonucunu doğurmaktadır.

4) Vatandaşlık Şubesi Tetkik Bürosu memurlarının kadro ve unvanlarının, bu büroda yürütülen hizmetlerin niteliklerine uygun olması, yeterli ve yetişmiş personel çalıştırılmasına ve uzmanlaşmaya olanak vermemektedir.

Ç — ÇÖZÜM YOLLARI

1) 403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun vatandaşlığa alınmanın iptali hakkındaki 24 üncü maddesi; «Vatandaşlığı Kazanmanın İptali» başlığı altında evlenme, seçme hakkının kullanılması yollarıyla vatandaşlığımızın kazanılmasını ve 2510 sayılı Kanunun 6/B maddesi uyarınca vatandaşlığa alınma gerektiğinde iptale olanak sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmeli ve böylece Kanundaki açıklıklar kapatılmalıdır.

2) Başka bir ülkeye yerleşmek amacıyla yurdumuzdan göç etmek veya iltica etmek, vatana bağlılıkla bağdaşmayan bir eylem olarak ele alınıp vatandaşlığımızın kaybı için bir neden sayılmalı ve 403 sayılı Kanunun 25 inci maddesine bunu sağlayacak bir bent eklenmeli ve bu yoldan vatandaşlığı kaybetmenin sonuçları düzenlenmelidir.

3) Yönetmeliğin 32 inci maddesi gözden geçirilerek, vatandaşlıktan çıkmak isteyenlerin kişilere ve Devlete borçlu olup olmadıklarının, haklarında bir kovuşturma yapıp yapılmadığının saptanmasını sağlayacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

4) Vatandaşlık Şubesi Tetkik Bürosuna uzman kadroları veril-meli ve bu büroya yüksek öğrenim yapmış personel atanmasına özen gösterilmelidir.

VI — DİĞER ÇEŞİTLİ GÖREVLERİ YAPMAK

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü, 1624 sayılı Kanun ve nüfus mevzuatının verdiği görevler yanında nüfus hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin bir takım görev ve işleri de yapar.

Bunlar aşağıda gösterilmiştir.

Nüfus hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin defter ve belgeleri bas-tırıp taşraya göndermek, merkez ve taşra memurlarının kadro işleri-ni düzenlemek ve izlemek, merkez kuruluşuna ait demirbaşların kayıt-larını tutmak ve sivil savunma işlerini yürütmek, genel durum rapor-larını inceleyip gereğini yapmak, nüfus cüzdanına ilişkin işleri yapmak, uluslararası şahsî hal komisyonuna ilişkin işleri yürütmek gibi.

Bu görevlerden bazıları ilerde yeri geldikçe tekrar ele alınacaktır. Burada uluslararası kişi halleri komisyonuna ilişkin işler üstünde du-rulacaktır.

A — ULUSLARARASI KİŞİ HALLERİ KOMİSYONUNA İLİŞ-KİN HİZMETLER

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Bu komisyon, 1950 yılında kurulmuş ve zamanımıza kadar üye devlet sayısı 10'a yükselmiştir. Türkiye'nin de üye bulunduğu bu ko-misyonun sekreterya işleri Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünce yürütü-lür. Komisyon tamamen ilmi nitelikte bir kuruluş olup amacı, üye dev-letlerin vatandaşlık ve kişi hallerine ilişkin mevzuat ve içtihatlarla ait belgelerini derleyip ortaya çıkarmak ve sözleşmeler yoluyla kişi halleri hukukunda birlik sağlamaktır. Bu amaçla Türkiye'nin de katıldığı ön sözleşme imzalanmış olup bunların tümü kanunlaşarak yürürlüğe gir-miştir.

Ancak uygulamada çoğu kez bu sözleşmeler taşra örgütünde derli toplu bir halde bulunmamaktadır. Özellikle uygulamanın aksaksız olarak yürütülmesini sağlamak için bu sözleşmelerin taşra örgütüne de gönderilmesi, gerekli açıklamaların yapılması ve uygulamanın izlenmesi yararlı olacaktır.

b — Sorunlar

Uluslararası kişi halleri komisyonunca imza edilip, Türkiye yönünden de gerekli formaliteleri tamamlanıp âkit devletler arasında yürürlüğe giren sözleşmelerin taşra örgütüne gönderilmemesi, derli toplu bir biçimde bulundurulmaması ve gerekli açıklamaların yapılmaması, bunların tam olarak uygulanamaması sonucunu doğurmaktadır.

c — Çözüm Yolları

Bu sözleşmeler bastırılıp bütün örgüte gönderilmeli ve gerekli açıklamalar yapılarak uygulanması sağlanmalı ve uygulama izlenmelidir.

İKİNCİ BÖLÜM

TAŞRA KURULUŞUNUN GÖREVLERİ

Nüfus hizmet ve işlemleri, bütün dünyada olduğu gibi Türkiye'de de taşra kuruluşuna dönüktür. Asıl görev, nüfus ve kişi halleri olaylarının ortaya çıktığı yerde, yetkili idarelerce yapılır. Merkezin görevi gözetim, denetim ve hizmetleri geliştirmek için gerekli tedbirleri almaktan ibaret kalır. Her ünite, hiyerarşik düzenin gereği olan denetim ve idarî bağıllık dışında, hizmetlerin yürütülmesinde aynı görev ve yetkilere sahiptir.

Nüfus işleri taşra örgütünün görevleri Sicilli Nüfus Kanununda derli toplu bir şekilde gösterilmemiştir. Bu kuruluşa değişik mevzuat ve idarî metinlerle bir takım görevler verilmiştir. Bu görevleri Türk Kanunu Medenisi, Sicilli Nüfus Kanunu, Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile Memurlarının Vezaifini Mübeyyin 2 Nisan 331 tarihli Nizamname, Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatnameden, diğer mevzuattan ve Bakanlık genelgelerinden tesbit etmek mümkündür. Bunlar aşağıda sırasıyla gösterilmiştir.

I — NÜFUS SİCİLLERİNİ TUTMAK

A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Nüfus örgütünün ana görevi, nüfus sicilini tutmak yani nüfus olaylarına ait belgelerin hazırlanıp nüfus idarelerine verilmesinden sonra bu belgelerdeki bilgileri nüfus sicil defterlerine geçirmektir.

Nüfus sicillerinin tutulması Türk Kanunu Medenisinin ilgili hükümleri, Sicilli Nüfus Kanunu, Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile

Memurların Vezaifini Mübeyyin Nizamname ve Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatnameyle düzenlenmiştir.

Ancak S.N. Kanunu gibi M.K. da ahvali şahsiye sicillerini tanımlamamıştır. S.N. Kanununun 1 inci maddesi, bütün Türkleri kendilerini nüfus siciline kaydettirmekle yükümlü tutmuştur. M.K. un 35 inci maddesi «Ahvali şahsiye buna mahsus sicil kayıtları ile taayyün eder» hükmünü taşır. «Ahvali Şahsiye Beyyineleri» ne ait M.K. un 29 uncu maddesine göre «Doğum ve ölüm nüfus sicilindeki kayıtlarla ispatlanır. Nüfus sicilinde kayıt bulunmaz veya mevcut kaydın doğru olmadığı tahakkuk ederse keyfiyet herhangi bir delil ile ispat olunabilir.»

Görüldüğü gibi; Sicilli Nüfus Kanunu «sicilli nüfus» deyimini kullanmış olmasına karşılık M.K. Ahvali Şahsiye sicil kayıtlarında yanbaşlık olarak, doğum ve ölüm sicillerinden söz etmektedir. Bu durum M.K. nun alındığı İsviçre'de uygulanan şahsî hal sicil sistemiyle Türkiye'deki sistem arasındaki farklılıklardan ileri gelmektedir. İsviçre'de ve diğer bazı Avrupa ülkelerinde, bizdeki gibi aile sicilleri de tutulmakla beraber, doğum, ölüm ve evlenme gibi olaylar için ayrı ayrı siciller tutulmaktadır. Bunlar özel şahsî hal sicilleridir.

Türkiye'de ise Sicilli Nüfus Kanunuyla kütük esasına dayanan ve bir ailenin bütün bireylerini kapsayan ve bunların doğumlarından ölümüne kadar her türlü şahsî hallerine ilişkin durum ve değişiklikleri gösteren bir sistem kurulmuştur. Bu sistemde kişinin vatandaşlık durumu belirlidir. Ancak Türk vatandaşları nüfus kütüklerine kaydolunur. İkinci olarak, kişinin aile içindeki yeri belirlidir. Yani ana, baba ve kardeşleri, eşi ve çocukları aynı hane numarası altında toplanır. Bu nedenle ilk bakışta kişinin aile durumu ve aile içindeki yerini saptamak mümkündür. Bu siciller bir yönüyle aile kütüğüdürler. Bu husus özellikle miras hukuku ve evlenmede akrabalık derecesinin tayininde kolaylık sağlar. Üçüncü olarak, kişinin şahsî halleri ve bundaki bütün değişiklikleri kapsar. Bu bakımdan kişinin şahsî halini bütün yönleriyle kütükten çıkarmak olanağı vardır. Bu yönleriyle kütük sistemi, şahsî hal sicillerinin ayrı ayrı tutulmalarına göre, daha yararlı, pratik ve ileridir. Nitekim bu nedenlerle İsviçre ve daha bazı Avrupa devletlerinde ayrı ayrı tutulan şahsî hal sicilleri yanında aile kütükleri de tutulmaya başlanmıştır. (7)

(7) (İsviçre için) Les Registres de L'État Civil, Ekrem Tüzemen Lausanne, Imprimerie La Concorde, 1940, s. 89.

Acaba Türkiye'de de aile kütükleri dışında ayrı olarak doğum, ölüm ve evlenme sicillerinin tutulmaları gereklidir?

Şahsî hal kaydı ya doğum ve ölüm gibi tabîi ve fizikî bir olaya veya hukukî bir sonuç doğuran evlenme ve tanıma gibi irade beyanlarına ya da adlî veya idarî bir merciin kararına dayanılarak tesis edilir. Bu nedenle bu olaylar nüfus kütüklerine geçirilmese dahi mevcuttur ve hukuken geçerlidir. Bunların gerektiğinde ispat edilebilmesi için belgelendirilmesi, gerek kişi ve gerekse toplum yönünden önem arzeder. Bu bakımdan bu olayların eksiksiz ve hatasız bir biçimde tesbiti ve sicillere kaydı, şahsî hal sicil sisteminin en az hataya yer verecek biçimde kurulmasını zorunlu kılar.

Nüfus olayları ele alınırken daha geniş bir biçimde açıklanacağı gibi, her nüfus olayının tesbiti, nüfusa bildirilişi özel yöntemlere tabidir, özel formlar kullanılır. Bundan amaç, nüfus sicillerine geçirilecek her kaydın hatasız, eksiksiz ve doğru olmasını sağlamaktır. Nüfus idareleri formlardaki bilgileri, varsa hatalarını düzelttirip, eksikliklerini tamamlattıktan sonra vukuat defterlerine kaydederler.

Vukuat defterleri olayların çeşidine göre 7 adettir. Olaylar bu defterlerden asıl nüfus kütüklerine geçirilir.

İlerde kendi bölümleri içinde açıklanacağı üzere, vukuat defterleri bugünkü durumları itibarıyla gereksiz işlemler halinde gözükmektedir. O halde bu defterler kaldırılıp halen kullanılmakta olan dayanak belgeleri geliştirilerek nüfus idarelerine yapılacak sözlü veya yazılı bildirimler üzerine bu belgelerin nüfus memurları tarafından düzenlenmelerinin sağlanması ve bunların olayın türüne göre yıllık olarak tasnif edilip ciltlettirilerek doğum ve ölüm sicilleri haline getirilmeleri mümkündür. Özel doğum ve ölüm sicillerinin tesisinden şu yararlar sağlanabilir.

1) Nüfus kütüklerine sadece vatandaşlar tescil edilebildikleri halde özel doğum ve ölüm sicilleri yoluyla, vatandaş olsun olmasın bütün doğum ve ölümlerin tesisi mümkün olur. Nitekim Avrupa ülkelerinde de uygulama bu yoldadır. Zamanımızda uluslar arasındaki sıkı ilişkiler, yabancıların Türkiye'deki şahsî hal olaylarının izlenmesini ve belgelendirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Esasen Sicilli Nüfus Kanunu da yabancılarla ait sicil tutulmasını öngörmektedir.

2) Bu siciller nüfus idarelerine yapılacak bildirimler üzerine bizzat nüfus memurlarınca düzenleneceğinden bu memurlar olay hakkın-

da gerekli bilgileri ilgililerden almak durumunda olacaklardır. Bu yoldan olayların kontrolü, yanlışsız ve eksiksiz bir biçimde sicillere geçirilmeleri ve kütüklerin güvenilir kaynaklar olması sağlanmış olur.

3) Bu siciller aynı zamanda nüfus kütüklerinde tesis edilecek kayıtlar için dayanak belgesi durumunda olacaklarından, uzman personelce ve tek tip olarak hazırlanmış olmaları hata payını çok azaltacaktır.

4) Nüfus kütüklerindeki kayıtların bir belgeye dayandıkları sürece hukuken geçerli olmaları söz götürmez. Ancak çoğu kez dayanak belgeleri gerektiği özenle saklanmadıkları için kaybolmakta veya aradan zaman geçtiği takdirde bulunmaları mümkün olamamaktadır. Oysaki bu belgeler, birer sicil haline getirilirse saklanmaları konusunda daha ciddi bir gayret gösterilmesi sağlanmış olur.

5) Diğer taraftan M.K. hükümlerine göre nüfus memurları kendilerinin ve maiyetlerinin kişisel kusurlarından sorumludurlar. Ancak bugünkü sistem içinde kusurlu memuru saptamak çok zor ve hatta olanaksızdır. Çoğu kez kusurlu olay uzun süre sonra ortaya çıkmakta, nüfus kütüklerinde kaydı tesis eden memurun imza ve onayı olmadığından ve dayanak belgelerinde bulunmadığından, sorumlu saptanamamaktadır. Halbuki özel doğum ve ölüm sicillerinde bildirim yapanla nüfus memurunun ve gerektiğinde iki tanığın imzaları ve açık kimlikleri bulunacağından, sorumlu kişi kolaylıkla bulunacaktır.

6) Sadece doğum, ölüm ve evlenme için özel siciller tutulması öngörülmektedir. Evlenme sicilleri esasen evlenme memurluklarınca tutulmakta olduğundan nüfus idarelerince tutulacak özel doğum ve ölüm sicilleri de bu dairelere pek fazla bir külfet yüklemeyecektir. Diğer taraftan vukuat defterlerinin kaldırılması, bu idarelerin iş hacmini de azaltacaktır.

7) Nihayet uygulamada bu sicillerden de yararlanmak mümkün olduğundan her olayda kütüklere baş vurulmayacağından bunların çabucak eskiyip yırtılmaları önlenmiş olacaktır.

Bu nedenlerle memleketimizde de özel doğum ve ölüm sicillerinin tutulmaları konusu düşünülmelidir.

Üzerinde durulması gerekli bir başka konu da, nüfus kütükleri (aile kütükleri) konusunda mevzuatımızda terim birliği olmamasıdır. Hukuk alanında belli bir hizmetin düzenlenmesinde konuyla ilgili mev-

zuatta farklı terim ve deyimlerin kullanılmasının sakıncaları açıktır. Kaldı ki, M.K. da dahi farklı deyimler kullanılmıştır. Örneğin; M.K. 26, 29 ve 31 inci maddelerinde «Nüfus Sicilli» deyimini kullanılırken aynı amaç için 35 - 36 ıncı maddeleri de «Ahvali Şahsiye Sicilli» deyimini kullanılmıştır.

B — NÜFUS SİCİL (KÜTÜK) DEFTERLERİ

Nüfus olaylarına ait dayanak belgelerindeki bilgilerin yazıldığı resmî defterlerdir. Bazı kanunlarda bu defterlere nüfus kütüğü denilmektedir.

Nüfus kütüklerindeki kayıtlar aksi sabit oluncaya kadar geçerlidirler. Hukuk açısından, kişi hallerini ispatlamak ve gerektiğinde belgelendirmek bakımından değer taşır. Bu amaca yönelmeyen hiç bir bilgi nüfus sicillerine geçirilmez. Bu nedenle mevzuat, nüfus sicillerine nelerin kaydedileceğini mümkün olduğu kadar saymak yoluna gitmiştir.

Sicilli Nüfus Kanununun 3 üncü maddesinde, sicillerin kapsamı açıklanmıştır. Buna göre siciller şu hususları kapsayacaktır:

- 1) Kişinin adı ve soyadı
- 2) Müslümanların dini
- 3) Gayri müslimlerin dini, mezhep ve cemaati
- 4) Baba adı ve doğum yeri
- 5) Ana adı
- 6) Doğum yeri (il ve ilçe itibariyle)
- 7) Doğum tarihi
- 8) İkametgâhı
- 9) Sanat ve sıfatı
- 10) Okur yazar olup olmadığı
- 11) Seçim ehliyeti
- 12) Askerlik dairesi
- 13) Erkek nüfusun boy, göz, bıyık, çehre, sakal ve saç rengi

- 14) Sabit işaretler
- 15) Evli olup olmadığı
- 16) Baba ve anasının hayatta olup olmadığı
- 17) Askerlik yaş ve derecesi
- 18) Deftere kayıt tarihi

Kütüklerde bulunacak bilgilerin kanunlarda tek tek sayılıp tesbit edilmesi seyyaliyeti kaldırması bakımından sakıncalıdır. Bu durum zamanla yeni gelişmeler sonucu ortaya çıkacak durumlara göre sicillerin düzenlenmesini zorlaştırır. Nitekim, Kanunda sicillerde bulunacak bilgiler tek tek sayıldığı halde uygulamada bütün bu bilgilerin sicillere yazılmasında bir zorunluk bulunmadığı anlaşılmış ve kütük defterlerinden 3, 8, 10, 11, 12, 13, 14 ve 17 numaralı sütunlar çıkarılmıştır. Bunun yanında Kanunda yer almayan bazı bilgiler de eklenmiştir. Bu nedenlerle kütüklerin kapsamının kanunda tek tek sayılması yerine yönetmeliklerle düzenlenmesi uygun olacaktır.

Nüfus kütükleri, nüfus sistemimizin temel unsurlarından biridir. Bu nedenle bu defterler üzerinde önemle durulacak, kütüklerde yer alan bilgiler ve bu bilgilerin tümüne gerek olup olmadığı tartışılacaktır.

Nüfus sicil (kütük) defterleri 57 X 42 sm. büyüklüğünde olup, 100 — 200 sayfadan ibarettirler. Tamamı doldurulduğunda 2500 nüfus yazılabilir.

Nüfus sicil defterlerinin sayfa araları S.N.K. unun 8 inci maddesine göre, sulh yargıcı tarafından mühürlenip sonuna kaç sayfeden ibaret olduğu yazılarak onanır. Ancak nüfus idarelerinin idarî bağlantısı, gözetim ve denetim şekilleri gözönüne alındığında bu onay işlemlerinin idarî makamlarca; örneğin, vali ve kaymakamlarca yapılmasının sisteme daha uygun düşeceği anlaşılr.

Bu defterlerde şu sütunlar bulunur:

1) Sayfa numarası : Kütük defterlerinde her sayfeye bir numara verilir. Bu numara kayıtların kolaylıkla bulunması bakımından gereklidir.

2) İli, ilçesi, bucağı, mahallesi, sokağı, köyü : Bu bilgiler kütük defterinin baş kısmında bulunur. «Nüfusa kayıtlı olduğu yer»le ilgili bilgilerdir. Bu bilgilerin hepsinin bulunması gereksizdir. Bir defa il ve

ilçe belirlidir. Kütüğün tutulduğu idarî birimdir. Bu nedenle ayrıca bunların defterin her sahifesine yazılmasında bir zorunluluk yoktur. Bucak, mahalle ve köyün gösterilmesi yeterlidir.

3) Hane numarası : Hane kelimesi farsçadan dilimize geçmiştir. Bir kaç anlamı olmakla beraber genellikle «ev» anlamına gelir. «Hane numara» sı ev numarası olarak anlaşılır. Fakat kelimenin nüfustaki anlamı değişik olup, «ailenin nüfus kütüğüne kayıt sırası» nı ifade eder. Aynı aileden olanlar aynı numaralı haneye yazılır. «Hane numara» sı deyimi karışıklığa ve yanlış anlamlara yol açabilir. Bunu önlemek için «hane» kelimesi değiştirilip Türkçe bir deyim bulunabilir. Örneğin, «kütük sıra numara» sı gibi.

4) Sıra numarası : Aynı hanede bulunanların kütüğe yazılışına göre bir sıra numarası verilir. Kalabalık ailelerde karışıklığa meydan vermemek için «sıra numara» sı gereklidir.

5) Cinsiyeti : Bu sütuna ilgilinin kadın veya erkek olduğu yazılır, gereklidir.

6) Adı : İlgilinin adı yazılır. Gereklidir.

7) Soyadı : Soyadının yazılması gereklidir.

8) Sıfat ve sanatı, okur yazar olup olmadığı : Tamamen gereksiz bir sütun olup doğumdan nüfusa kaydedilen bir çocukta bu sıfatlar esasen belirsizdir. Kaldı ki bu bilgiler şahsî halle ilgili olmadıkları gibi tesbitinde de hiç bir yarar yoktur.

9) Ana ve babasının ad ve soyadları ile sağ olup olmadıkları : Ana ve babanın adları ve soyadlarının belirtilmesi gereklidir. Ancak ölü veya sağ oldukları zaten kütükteki kayıtlarıyla anlaşıldığından ayrıca bu sütunda gösterilmeleri yersizdir.

10) Din ve mezhep : Layık bir devlette «din» sütununa gerek olmadığı dâşünülebilirse de uygulamada yarar sağlamaktadır.

11) Doğum tarihi : Doğum tarihinin kesin olarak bilinmesi, miras hukuku ve rüştün kazanılması vb. yönlerden önem taşır. Bu nedenle bu tarih ay, gün ve saat olarak kütüğe geçirilmelidir.

12) Doğum yeri : Gereklidir.

13) Belli değişiklikler : Bu sütuna vücutta meydana gelen ve devamlılık gösteren değişiklikler yazılır. Bu bilgilerin kişi halleriyle bir

ilgisi olmadığı gibi kütüklere geçirilmesinde de yarar yoktur. Esasen uygulamada da tamamen boş kalmaktadır.

14) Medenî hali : Bu sütuna «Bekâr - Bakire» gibi kayıtlar düşürülmekte ve evlilik şerhi verilmektedir. Ancak doğumla nüfus kütüklerine kaydolan bir çocuğun medenî hali belirlidir. Ayrıca bir sütuna bekâr veya bakire gibi kayıt düşürmeye gerek yoktur. Belirli yaşlardan sonra medenî halindeki değişiklik, yani evlenme hali kütükteki mahsus sütunlarına işleneceğinden ayrıca «medenî hali» diye bir sütun açılması yersizdir.

15) Kütüğe kayıt tarihi : Nüfus sicillerine kaydedildiği tarihin belirlenmesi gereklidir.

16) Nüfus olaylarının kaydına mahsus sütunlar : Bu sütunlar yeniden kayıt, doğum, ölüm, evlenme, boşanma, yer değiştirme ve kayıt tahsisi olmak üzere 7 adettir. Her sütun kendi içinde defter numarası (yılı) ve sıra numarası olmak üzere 2 kısma ayrılmıştır.

Bu sütunlar vukuat defterleriyle nüfus kütükleri arasında bağlantıyı ve ilk bakışta durumun görülmesini sağlayabilir. Ancak vukuat defterlerinin kaldırılması düşünüldüğüne ve aynı zamanda söz konusu olayların bir kısmı için ayrıca şerh verildiğine göre birbiriyle ilgili sütunların birleştirilmeleri düşünülebilir. Örneğin, yeniden kayıt, doğum ve yer değiştirme sütunları ilgilinin nüfus kütüklerine yazılış nedeniyle ilgilidir. Bu bakımdan her üç sütunun birleştirilmesi ve düşürülecek kaydın baş kısmına olayın cinsine göre doğum için (D), yer değiştirme için (Y.D.) ve yeniden kayıt için de (Y.K.) harfleri konulmak suretiyle kütüğe kaydoluş nedeni açıklanabilir.

17) Askerlik işlemi : Bu sütun da kendi içinde «defter numarası» ve «sıra numarası» şeklinde ikiye ayrılır. İnceleme sırasında bu sütunların tamamen boş oldukları ve hiç bir kayıt düşürülmediği görülmüştür. Hiç bir yararı olmayan ve kullanılmayan bu sütunlar kaldırılmalıdır.

18) Hüviyet cüzdanları kayıt defter sıra numarası : Cüzdan defteriyle bağlantı sağlanması yönünden gerekli ve yararlı bir sütundur.

19) Zat maaşına ilişkin sütunlar : Emekli maaşı alanlara ait bilgilerin kaydına mahsus olan ve kişi halleriyle uzaktan ve yakından bir ilgisi bulunmayan bu sütunlar defterlerde oldukça geniş bir yer kap-

lamaktadır. Emekli olmayan kişilerde tamamen boş olan bu sütunların kaldırılmaları gereklidir.

20) Düşünceler sütunu : Bu sütuna kişinin şahsî haline ilişkin şerhler verilir ve açıklamalar yapılır. Gerekli ve yararlı bir sütundur.

Görüldüğü üzere, sicil defterlerine işlenen bilgilerin bir çoğu şahsî halle ilgili olmadığı gibi, zamanla değişir niteliktedir. Bu şekilde nüfus hizmetlerinin amacı yönünden sicillere geçmesinde bir yarar bulunmayan ve zamanla değişebilecek bilgilerin kütüğe geçirilmek istenmesi bir takım karışıklıklara yol açmakta ve hatalara sebep olmaktadır.

Diğer yandan dayanak belgelerindeki bilgilerin sicil defterlerine yazılışı sırasında dikkat edilecek hususlar belirli değildir. Örneğin, kısaltma yapıp yapılamıyacağı, «den den» işareti kullanılıp kullanılamıyacağı, yabancı isimlerin Türkçe okunduğu gibi mi yoksa yabancı dildeki yazılış biçiminde mi kütüklere geçirileceği gibi.

Sicil defterleri ve dayanakları olan belgeler genellikle bir örnek olarak tutulmaktadır. Nüfus defterlerinin perişan hali ve nüfus memurlarının anlayışlarına göre kütükler üzerinde yaptıkları rastgele düzeltme ve değiştirmeler nüfus kayıtlarına olan inan ve güveni ortadan kaldırmış veya çok azaltmıştır. Diğer taraftan tabii afetler veya yangınlarla kütüklerin kaybolması hallerinde yeniden yazım yapılması hem birçok masraf ve zahmeti gerektirmekte ve hem de bölge dışında ve içinde pek çok kişinin yazım dışı kalması dolayısıyla karışıklıklara neden olmaktadır. Diğer taraftan kütüklerin sadece bir nüfus memurunun tasarrufu altında olması ve yeterince kontrol altında tutulmasının olanaksızlığı dolayısıyla bazı kanunsuz hareketlere teşebbüs edildiği de görülmüştür. Hele Güney ve Doğu Bölgelerimizin özellikleri, sınırlardaki geçiş kolaylığı ve bunun doğuracağı siyasal etki ve sonuçlar dikkate alındığında; derhal etkili bir kontrol sistemi kurulmasının ve kütüklerle dayanak belgelerinin 2 örnek tutulmasının zorunlu olduğu görülür. Kayıtlara hukukilik kazandıran belgelerin korunmaması ve türlü nedenlerle kaybolmaları da; kayıtların doğruluğu üzerinde inceleme yapılmasını olanaksızlaştırmaktadır.

Bu nedenlerle nüfus kütüklerinin 2 örnek halinde tutulması zorunlu görülmektedir. Bu yoldan kayıtlarda yapılacak her türlü işlemin kontrol altına alınması mümkün olacak ve yukarıda sayılan sakıncalar da ortadan kalkmış olacağından kütüklere karşı gerek halkta ve gerekse resmî kuruluşlarda tam bir güven doğacaktır.

Nitekim bugün bir çok Avrupa memleketlerinde kütükler 2 örnek olarak tutulmakta ve yapılan işlemler her iki kütükte birden yürütülmekte ve mikrofilim tekniğinden yararlanılmaktadır. Türkiye'de de nüfus arşivlerinde mikrofilim tekniğinin kabulü ve uygulamaya konulmasının, ikinci örneklerin tutulup yürütülmesinde birçok kolaylıklar sağlayacağı kuşkusuzdur.

Ayrıca bu defterleri bastırırken verilmiş bir seri numarası yoktur. Halbuki Avrupa devletlerinde esas defteri yerine kullanılan bütün evraklarda seri numarası bulunmaktadır. Öte yandan seri numaraları olmaması nedeniyle örgütün isteği üzerine gönderilen defterlerin ne yapıldığı, nasıl kullanıldığı da kontrol edilememektedir.

Uygulamada aksaklıklara neden olan diğer bir husus da, sicil defterlerine kaydedilenlere ait bir fihrist yapılmamış olmasıdır. Kütükte bir şahsın kaydını bulmak için mutlaka cilt, sahife ve hane numaralarına ihtiyaç vardır. Bu numaralar bilinmediği takdirde nüfus kaydının bulunması uzun araştırmaları gerektirir. Bu durum birçok aksaklıklara ve zaman kaybına yol açtığı için mutlaka her defterin baş veya son kısmına deftere kayıtlı olanların soyadlarına göre düzenlenmiş bir fihristin yapılıp konulması zorunlu görülmektedir.

C — DEFTER TEBYİZ İŞLERİ

Arap harfiyle yazılmış eski nüfus defterlerinin Türkçe olarak ve onarılamayacak derecede eskimiş ve yıpranmış defterlerin de yeniden yazılmalarına ilişkin işlerdir.

Bu işler Bakanlığın bazı genelgelerine dayanılarak yapılır.

Fakat şunu önemle belirtmek gerekir ki, Cumhuriyetin 49 uncu yılında hâlâ arap harfli defterler mevcuttur. İzmir ilinde 863 esas defterden 244'ü yani defterlerin % 28,2'si arap harfleriyle yazılmıştır. Zamanımızda arap harfleriyle okuma yazma bilen memurların hemen kalmaması nedeniyle bu defterlerle ilişkin işlemlerin yürütülmesi bir sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

Tebyiz için her yıl Bakanlık bütçesine 250.000 liralık ödenek konulup harcandığı halde defterler arzu edilen duruma getirilememiştir.

Ç — NÜFUS DAYANAK BELGELERİ

Bunlar nüfus olaylarını sicillere kaydetmeye esas olan yazılı belgelerdir. Kayıt ancak resmî bir belgeye dayandığı sürece hukukî ve geçerli olur.

Nüfus sicilli kayıtlarına esas olan belgeler başlıca 4 grupta toplanabilir.

a — İlmühaberler

İlmühaber, bilgi ve haber veren belge anlamına gelir.

Sicilli Nüfus Kanununun çeşitli maddelerinde nüfus olaylarının (doğum, ölüm gibi) ilmühaberlerle tesbit ve nüfus idaresine bildirileceği açıklanmıştır. (mad: 10 - 31)

b — Yargı Organlarınca Verilen Kararlar

Şahsî hallerdeki değişiklik veya düzeltmelere ilişkin mahkeme kararlarıdır.

c — Noter Akitleri

Tanıma (M.K. mad: 291) ve evlât edinme (M.K. mad: 256) hakkındaki resmî senetler de nüfus için dayanak belgeleridir.

ç — İdarî Makamlarca Verilen Belgeler

M.K. nun 42 inci maddesine göre mülkiye amirlerince verilen emirler, İçişleri Bakanlığınca vatandaşlığa alınanlar için hazırlanan tescil fişleri ve vatandaşlık kararları gibi belgelerdir.

D — VUKUAT DEFTERLERİ

Nüfus olayları, nüfus sicillerine geçirilmeden önce vukuat defterlerine yazılır. Bu defterlerin hukukî dayanakları, 331 tarihli Tüzüğün 13 üncü ve Sicilli Nüfus Kanunun 16 ncı maddeleridir. Söz konusu

maddelerde de sadece bu defterlerin ismi geçmekte olup, biçim ve kapsamı, onanıp onanmayacakları hakkında herhangi bir açıklık yoktur.

Vukuat defterleri doğum, ölüm, evlenme, boşanma, yer değiştirme, yeniden kayıt ve tashih olmak üzere 7 çeşittir. Her birinin taşıdığı bilgiler olaya göre değişir. Ancak hepsinde ortak olan bilgiler de vardır. (Adı, soyadı gibi)

Bu defterler yıllık olarak tutulur ve deftere kaydedilen olaylara sıra numarası verilir.

Bu defterlerin tutulma nedeni açık olarak nüfus mevzuatında gösterilmemiştir. Ancak olayların nüfus kütüklerine geçirilmeden önce tasnifi ve herhangi bir hataya düşülmemesi için bu yoldan bir defa daha kontrolü mümkün olmaktadır.

Ancak bu nedenler bu defterlerin tutulmaları için yeterli değildir. Belgelerin olaylara göre tasnifi ve kontrolü daima mümkündür. Ayrıca vukuat defterleri tutulmasına gerek yoktur. Kaldı ki bu işlemler bir sürü emek, para ve zaman israfına yol açmaktadır.

E — KAYIT İŞLEMLERİ

Kayıt işlemi dayanaktaki bilgilerin önce vukuat defterine, sonra da sicile aktarılmasıdır. Ancak aktarma sırasında bu bilgilerin yazılış biçimleri, kısaltmaların yapılıp yapılamıyacağı veya «den den» işaretlerinin kullanılıp kullanılamıyacağı hakkında mevzuatta bir açıklama yoktur. Bu durum farklı uygulamalara yol açmaktadır.

Nüfus sicillerine nüfus mevzuatı ve idarî metinlere dayanılarak çeşitli kayıtlar yapılır. Bunları iki ana bölümde toplanabilir:

a — İlk Kayıtlar

Hiç kaydedilmemiş kişilerin nüfus sicillerine geçirilmesi işlemleridir. Örneğin, yeni doğmuş veya vatandaşlığımıza alınmış bir kişinin nüfusa kaydında olduğu gibi.

b — Tamamlama ve şerhler

Mevcut bir kayıt üzerinde yapılan işlemlerdir.

İlgilinin şahsî halindeki değişiklikler. (M.K. mad: 40), düzeltmeler (M.K. mad: 44) eksiklerin tamamlanması ve kaydın terkinin bu grup işlemler içinde yer alır ve kayda şerh verilmek suretiyle yapılır.

F — SORUNLAR

1) Nüfus hizmetlerini düzenleyen kanunlarda ahvalî şahsiye sicili, nüfus kütüğü gibi farklı deyimlerin kullanılması çeşitli yorumlara yol açmakta ve bu hal hizmetlerin düzenlenmesini etkilemektedir.

2) Nüfus sicil kayıtları ve bu kayıtların dayanağı belgeler tek örnek olarak tutulmakta, bu hal yukarıda belirtilen sakıncalara yol açmaktadır.

3) Nüfus aile kütükleri yanında, ayrı olarak doğum ve ölüm sicillerinin tutulmasına gerek olup olmadığı çözümlenmelidir.

4) Sicil defterleri; büyük olmaları, çok kullanılmaları, cilt ve kâğıt hamuru bakımından dayanaklı olmamaları gibi nedenlerle çok çabuk yıpranmakta ve eskiyip dağılmakta, yeniden temize çekilmeleri de zaman ve para israfına yol açmaktadır.

5) Gerek sicil ve gerekse vukuat defterlerinde kullanılmayan veya yararlı olmayan sütunlar mevcut olduğu gibi, sicillerin içindeki bilgiler bakımından, hukukî durumla uygulama arasında farklılıklar bulunması, bunların yeniden gözden geçirilmelerini gerekli kılmaktadır.

6) Sicil defterlerinin, idarî bağıllık, teftiş ve kontrol yetkileri ve işlemin niteliği dikkate alındığında, sulh hakimliğince onanmasını gerekli gösterecek bir neden yoktur. Bu hal kabul edilen sisteme de aykırı düşmektedir.

7) Vukuat defterleri, taşıdığı bilgiler bakımından lüzumsuz ve mükerrer bir işlem olarak görülmektedir. Çeşitlerinin çokluğu; nüfus olayların bu defterlere yazılmasının fazla zaman alması; koruma ve depolama zorlukları; maddî kaynak israfına yol açmaları gibi nedenlerle bu defterlerin tutulmalarının gereksiz olduğu düşünülebilir.

8) Şerhlerin sicillerin neresine ve nasıl yazılacağı ve yazılıştaki dikkat edilecek hususlar hakkında ne mevzuatta ve ne de idarî metinlerde yeterince açıklama olmaması karışıklık ve farklı uygulamalara neden olmaktadır.

9) Kayıt terkinlerinin mahkeme kararına dayanıp dayanmayacağı hakkında mevzuatta bir açıklama yoktur. Bu hal duraksama doğurmaktadır.

10) Sicil defterlerine ait arama fihristlerinin yapılmaması, elinde belgesi olmayanların kayıtlarının bulunamamasına ve aksaklıklara yol açmaktadır.

11) Defter tebyiz işlemlerinde gerekli titizliğin gösterilmemesi ve yeterli ödenek ayrılmaması, işin bitirilmemesi ve arap harfli defterlerin halen uygulamadan kaldırılmaması sonucunu doğurmuştur.

G — ÇÖZÜM YOLLARI

1) Nüfus hizmetlerini düzenleyen mevzuatta kullanılan terimlerde birlik sağlanmalı ve aynı amaçlar için benzer terimler kullanılmıdır.

2) Nüfus sicil defterleri ve dayanakları olan belgeler 2 örnek olarak düzenlenmeli, 2 inci örnek Genel Müdürlük tarafından tutulmalı ve mikrofilm tekniğinden yararlanılması düşünülmelidir.

3) Nüfus aile kütükleri yanında ayrı olarak doğum ve ölüm sicilleri de tutulmalıdır.

4) Sicil defterleri yeniden gözden geçirilmeli; hacim, cilt ve kâğıt hamuru bakımından daha uzun süre dayanacak biçim ve nitelikte bastırılmalı; koruma ve depolama standartlarına uygun şekilde büyüklüğü yeniden tayin edilmeli ve seri numaraları verilmelidir.

5) Sicil ve vukuat defterlerindeki sütunlar yeniden gözden geçirilerek yararlı ve gerekli olup olmadıkları tesbit ve kullanılmayan sütunlar çıkarılarak form tekniğine uygun bir biçimde bilgilerin kolayca ve hatasız olarak kaydını sağlayacak ve şerhlere daha geniş yer kalacak biçimde yeniden düzenlenmeli ve hukukî durumla uygulama arasındaki farklılıklar kaldırılmalıdır.

6) Sicil defterleri, mülkî amirlerince mühürlenip onanmalıdır.

7) Vukuat defterleri kaldırılmalı ve kayıtlar esas deftere nüfus belgelerine dayanılarak geçirilmelidir.

8) Sicillere yapılacak kayıt ve şerhlerin biçim ve yazılışında uygulanacak kurallar bir yönetmelikle saptanmalıdır.

9) Kayıt terkinlerinin mahkeme kararına dayanıp dayanmayacağı açıklığa kavuşturulmalı ve yetkili makam belli edilmelidir. (İllerde bu konuya tekrar dönülecektir.)

10) Sicil defterlerinin baş veya son kısmına soyadı esasına göre bir fihrist eklenmelidir.

11) Defter tebyiz işlemleri bir programa bağlanmalı ve öncelik arap harfli defterlerin değiştirilmesine verilmelidir. Genel Müdürlük, gönderilen ödeneklerle yapılan işleri izlemelidir.

II — NÜFUS OLAYLARI

Nüfus ve kişi halleri olayları Sicilli Nüfus Kanununda, 331 tarihli Tüzükte ve M.K. da açık bir biçimde gösterilmiştir. Bunlar:

1 — Doğum (Sicilli Nüfus Kanunu mad: 19-24)

2 — Yeniden kayıt (Sicilli Nüfus Kanunu mad: 7-9, Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtıyla Memurlarının Vezaifini Mübeyyin Nizamname mad: 19)

3 — Evlenme (M.K. mad: 9)

4 — Boşanma (M.K. 129 - 150)

5 — Nakli hane ve tebdili mekân (S.N.K. mad: 37)

6 — Ölüm (S.N.K. mad: 31 - 36)

7 — Tashih (S.N.K. mad: 38)

Olmak üzere 7 türdür.

Ayrıca Türk Kanunu Medenisince düzenlenmiş bulunan gaiplik (mad: 43), ölüsü bulunmama (mad: 42), nesep tashihi (mad: 248), balığa hüküm (mad: 256), tanıma (mad: 251), ad değişikliği (mad: 26) nüfus mevzuatına göre tashih bölümü içinde işlem görmektedir.

A — DOĞUM OLAYI (S.N.K. mad: 19 - 24)

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Doğum, cenine kişilik kazandıran tabii bir olaydır.

M.K. nun 27 inci maddesine göre «şahsiyet çocuğun sağ olarak tamamiyle doğduğu andan başlar», 39 uncu maddede ise «her doğum bir ay içinde nüfus memuruna bildirilir» hükmünü taşımaktadır.

Mevzuatımızda doğumların kimler tarafından ve ne şekilde nüfus idarelerine bildirileceği düzenlenmiştir. Ancak ölü doğmuş çocuklarla doğduktan sonra, nüfusa kaydedilmeden ölenlerin, durumları ve bunların nüfusa tescil edilip edilmeyecekleri hakkında tam bir açıklık yoktur.

Gerçi Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatname-nin Ölümler Bölümünün 10 uncu fıkrasında; nüfus kütüğüne yazılma-dan ölen çocukların, yalnız ölüm vukuatına değil doğum vukuatına da tescil edilmeleri gereği belirtilmiştir. Fakat bu hüküm de uygulamada değişik anlamlara ve işlemlere yol açmıştır. Bazı nüfus memurlukları böyle bir ölüm kâğıdı üzerine çocuğu önce kütüğe tescil etmiş ve son-ra ölümleri işlemiş oldukları halde, bazı memurluklar ayrıca bir doğum kâğıdı istemişlerdir.

Yargıtay 2. H.D. 25.4.1947 tarih ve 2400/2321 sayılı kararında nü-fus sicillerine tescili yapılmadan ölenlerin doğum ve ölümlerinin tesci-line kanunî gerek olmadığı, bu olayların bir nesep veraset davası sıra-sında çözümlenmesi gerekeceği; yine 1961 tarih ve 2. H.D. 145 - 3708 sayılı kararda «çok önce doğup ölmüş bir kişinin nüfusa kaydı mevzuat muvacehesinde caiz olmayacak, davacının babası olduğu iddia edilen bu kişi ile ittisalının tesbiti ile iktifa olunması icabederken yazılı şekilde nüfus sicillerine kaydına karar verilmesi yolsuz olduğu...» belirtilmiş-tir.

İçişleri Bakanlığı 1961 tarih ve Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü 72112 - 5871/7297 - 1566 sayılı Genelgesinde de aynı noktaya değinmiş ve nüfusa tescilinden önce olan kişilerin doğum ve ölümlerinin tesciline gerek olmadığı taşra kuruluşlarına bildirilmiştir.

Yukarıda belirtmiş olduğumuz gibi nüfus kayıtları aksi sabit oluncaya kadar muteberdir. Bunun yanında mahkemelerde nüfus kü-tüklerine geçirilmemiş eski bir olayın varlığı da iddia ve isbat oluna-bilir. Mahkeme, bu halde, olayın varlığını ve taraflarla ilgisini saptar.

Eski bir olayın isbatı için, bunun nüfus sicillerine geçirilmesi şart olmayabilir. Nüfus hizmetleri yönünden önemli olan husus genel ola-rak nüfusa tescil edilmeden ölenler hakkında yapılacak işlemin tayi-

nidir. Ne Yargıtay kararlarında ve nede Bakanlık Genelgesinde bu konuda tam bir açıklık yoktur.

M.K. ve nüfus mevzuatı her doğumun nüfusa bildirilmesini ve kütüklere geçirilmesini amirdir. Hatta bu husus müeyyidelere bağlanmıştır. Doğan bir çocuğun sonradan ölmesi hukukî sonuçlarıyla birlikte doğum olayını ortadan kaldırmış olamaz. Bu nedenle ölüm halinde önce doğumun, sonra da ölümün kütüklere tescili şarttır. Kaldı ki nüfus hizmetlerinin amacı ve nüfus kayıtlarının olayların ispatı için birer karine olduğu göz önüne alınırsa bu gibi doğumlarında tescil edilmelerindeki zorunluluk daha iyi anlaşılır.

b — Doğum Olaylarının Bildirilmesi

Doğum olayları doğumun yapıldığı yer nüfus idaresine bildirilir. Ancak mevzuatımızda yolculuk sırasında meydana gelecek doğum olaylarının, gemiler dışında, bildirilme yeri ve şekli açıklanmamıştır.

Doğum olaylarını bildirmekle yükümlü tutulanlarla, bu olayların nüfusa tesciline esas olacak belgeleri düzenleyecek merciler mevzuatta belirtilmiştir.

1 — Doğumu bildirecek olanlar

Aşağıda yazılı kişiler doğum olayını nüfus idaresine bildirmekle yükümlüdürler :

— Baba, velî ve vasi (S.N.K. mad: 19)

— Ana (554 sayılı Kanun mad: 1; bu kanuna ilişkin Yönetmelik mad: 1, 3, 4; S.N.K. mad: 24/3)

— Yeni doğmuş bir çocuk bulanlar (S.N.K. mad: 21)

2 — Dayanak Belgesi Düzenleyecek Merciler

— Köy ve mahalle muhtarları; Sicilli Nüfus Kanununun 21 inci maddesine göre muhtarlar doğum ilmühaberî düzenlerler.

— Hastahane ve hapisane müdürleri; Sicilli N.K. mad: 22, Tali-matname Bölüm 2 Hastahaneler Talimatı, mad: 185) hastahane ve ce-

zaevlerinde meydana gelen doğumlar, doktor ve ebelerce düzenlenip bu müesseselere müdürlerince onanacak «şehadetnameler» e dayanılarak kütüklere işlenir.

Ayrıca yönetmeliğin 2 inci maddesinde, tescil işleminin hastahane baştabip ve cezaevi müdürlerince kendi müesseselerinde doğacak çocuklar için düzenlenip ayda bir gönderilecek tasdikli defterdeki kayda göre de tescil yapılabileceği hükme bağlanmıştır.

— Konsoloslar; (S.N.K. mad: 24) yurt dışında doğan çocukların nüfusa tescillerine esas olmak üzere «ilmühaber» düzenleyip Dışişleri Bakanlığı kanahyle İçişleri Bakanlığına gönderecekler ve buna dayanılarak çocuk kütüğe geçirilecektir.

— Kaptanlar; (S. N. K. mad: 24/3) yolculuk sırasında gemilerde meydana gelecek doğum olayları için bir «şehadetname» vereceklerdir.

— Kolluk makamları; (S. N. K. mad: 21) şehir ve kasabalarda yeni doğmuş bir çocuk bulunduğu takdirde kolluk makamlarına teslim edilecektir. Bu makamlar çocuğun görünüşteki yaşını, cinsiyetini, konulacak adı ve teslim edileceği yeri gösterir bir tutanak düzenleyeceklerdir. Çocuk bu tutanağa dayanılarak nüfus siciline tescil edilecektir.

Görüldüğü gibi, nüfus mevzuatı doğum olayları için çeşitli mercilerin birbirinden farklı belgeler düzenlemesini öngörmüştür. Bu durum, kuşkusuz bir takım karışıklıklara ve yanlışlıklara yol açacaktır. Nitekim bu nedenle uygulamada çeşitli belgeler yerine bu tür olaylar için doğum belgesi düzenlenmesi kabul edilmiştir. Ancak bazı hastahanelerde ayrıca aylık listeler de verilmektedir.

Fakat ilerde görüleceği gibi, nüfus idarelerinin pasif durumda olmaları nüfus olaylarının resen tesbite ve belge düzenlemeye yetkili olmaları bir çok olayların sicillere tescil edilmemesi nedenlerinden birisi olmuş ve uygulamada bir çok aksaklıklara yol açmıştır.

Bu nedenle hastahane ve hapishane yöneticileri ve muhtarlarca düzenlenen rapor ve belgeler yanında, ilgililerin iki tanıkla başvuruları ve beyanları halinde nüfus memurlarının da doğum olayını bir tutanakla tesbite yetki verilmesi bir çok aksaklıkları önleyecek bir tedbir olarak görülmektedir. Böylece zaman zaman yapılacak taramalarda nüfusa bildirilmemiş olaylar tespit edildiğinde gerekli belgelerin derhal düzenlenmesine ve olayın nüfusa kaydına olanak sağlanmış olacaktır.

Diğer taraftan nüfus memurlarına, doğum olaylarının ebe, hemşire ve doktor raporu veya resmî bir belge bulunmaması hallerinde gerekirse olayı kendisinin incelemesi, (örneğin; mahallen gidip görme gibi) yetkisi verildiği takdirde nüfus kayıtları gerçeğe uygun ve tam anlamıyla güvenilir birer kaynak olacaktır.

c — Doğum Belgeleri

Doğum belgeleri İçişleri Bakanlığınca düzenlenip bastırılmakta ve nüfus dairelerine gönderilmektedir.

Bu belgelerin kapsadığı bilgilerden bazıları gereksiz olup formun büyümesine neden olmaktadır. Örneğin; babanın sanatı gibi. Belgede sadece çocuğun kimliği ile ana ve baba adları, doğum ve nüfus kütüğünde kaydolacağı hane, belgeyi düzenleyen mercilerle tanıklara ait bilgilerin bulunması yeterlidir. Gereksiz sütunlar çıkarıldığı takdirde belgenin büyüklüğü de standartlara göre ayarlanabilir.

ç — Kütüklere Tescil İşlemi

Doğum kâğıtlarını alan nüfus memurları, çocuğun ana ve babası orada kayıtlı ise, kayıtlar üzerinde gerekli incelemeleri yaptıktan sonra, tescile engel bir hal yoksa, olayı önce doğum vukuat defterine sonra da esas deftere işler ve cüzdanını verir. Nüfus memurlarının olayın doğruluğunu soruşturma yetkileri yoktur.

Çocuğun babası başka bir yer nüfusuna kayıtlı ise nüfus memuru vukuata geçmeden çocuğun babasının kayıtlı olduğu yer nüfusun dan tesciline bir engeli olup olmadığını sorar. Gelen cevap olumlu ise, vukuat defterine geçer. Örneğini tekrar babanın kayıtlı olduğu nüfus memurluğuna göndererek kaydının yapılıp künyesinin gönderilmesini ister. İkinci defa ilgili nüfus memuru olayı vukuat defterine geçer ve sonra esas kütükte babası hanesine tescil ederek künyeyi çıkarıp doğumun olduğu nüfus memuruğuna gönderir. Babanın baş vurması üzerine kendisine çocuğun nüfus cüzdanı verilir.

Görüldüğü gibi sicil kaydı başka yerde bulunan çocuğun kaydı için ilgili nüfus memurlukları arasında en az 4 defa yazışma yapılmaktadır. Boş yere zaman ve emek sarfını gerektiren bu durumun düzeltilip kısaltılması ve tek bir yazışma ile halli mümkündür.

Sicilli Nüfus Kanununun 5 inci, Tüzüğün 16 ıncı maddeleriyle yabancılar için de nüfus sicili tutulması öngörülmüşse de uygulamada nüfus dairelerinde herhangi bir işlem yapılmamakta, bunların kayıtları, ikamet tezkeresi dolayısıyla emniyet makamlarınca tutulmaktadır. Halbuki hemen bütün Avrupa ülkelerinde yabancılara ait siciller de tutulmaktadır. Devletler arasındaki sıkı ilişkiler ve nüfus hareketleri böyle bir işlemi de zorunlu kılmaktadır.

d — Evlilik Dışı Doğumlar

Evlilik dışında dünyaya gelen çocuklar, Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatnamenin doğumlar ve yeniden kayıt bölümünde açıklandığı gibi, annelerinin hanelerine kaydolunurlar. Bu doğumların da bir ay içinde nüfus idarelerine bildirilmeleri gereklidir. Fakat uygulamada çoğu kez bu çocuklar nüfusa bildirilmemekte ve tescilleri yaptırılmamaktadır. Zaman zaman çıkarılan ve halk arasında nüfus af kanunu denilen evlilik dışında doğmuş çocukların tesciline ait kanunlara göre zamanımıza kadar küçümsenemeyecek miktarlarda çocuk nüfusa tescil edilmiştir.

Bu durumun, çeşitli sosyal nedenleri yanında, çocuklarını zamanında nüfusa kaydettirmeyenler hakkında uygulanacak yeterli ve etken müeyyidelerin bulunamamasından ve halkın bu konularda gerektiği gibi eğitilememesinden ileri geldiği kuşkusuzdur.

e — Sorunlar

1) Doğumların zamanında nüfus idarelerine intikalini sağlayacak yeterli ve etken müeyyidelerin bulunmaması bir çok doğum olaylarının nüfusa tescil ettirilmemesi sonucunu doğurmaktadır.

2) Doğduktan biraz sonra veya nüfusa kaydedilmeden ölen çocukların ölümlerinden sonra tescil edilip edilmeyecekleri hakkında mevzuatta bir açıklama olmaması duraksamalara ve farklı işlemlere neden olmaktadır.

3) Yolculuklarda, taşıt araçlarında vukubulan doğumların nereye bildirileceği ve ne şekilde işlem göreceği hakkında mevzuatta yeterince açıklık olmaması karışıklıklara yol açmaktadır.

4) Doğumun olduğu yere göre farklı doğum belgesi düzenlenmesi ve genellikle düzenlenecek belgelerin kapsamının saptanmamış olması karışıklıklara neden olmaktadır.

5) Sicilli Nüfus Kanununda yabancı uyruklulara ait doğum olayları sicil defteri tutulması öngörülmüş olduğu halde bu sicillerin tutulup doğumların kaydedilmemesi mevzuata ve zamanımızın gereklerine uygun düşmemektedir.

6) Aile kütük kayıtları başka bir yerde bulunan bir doğum olayının nüfus siciline kaydedilebilmesi için yapılan işlemler çok ve uzun sürelidir. Bu durum zaman ve emek israfına yol açtığı gibi işlerin gereksiz olarak uzamasına yol açmaktadır.

f — Çözüm Yolları

1) Doğumların zamanında nüfus idarelerine bildirilmesini sağlayacak etken müeyyideler konulmalıdır.

2) İstisnasız bütün doğumlar (sağ doğduktan hemen sonra ölenler dahil) nüfus siciline kaydedilmelidir.

3) Kara ve hava taşıtlarında vukubulan doğumlar, varış yeri nüfus idaresine bildirilmelidir.

4) Bütün doğumlarda aynı örnek belgenin kullanılması ilgili kişinin iki tanık önünde yapacağı sözlü bildiriye dayanarak nüfus memurlarınca tutanak düzenlenmesi ya da tutanağın doktor raporu gibi bir belgeye dayanması sağlanmalı; bu belge ve tutanaklar her yıl birleştirilerek doğum sicillerinin tesisine olanak sağlayacak biçimde düzenlenmelidir.

5) Yabancılar için de doğum sicilleri tutulmalıdır.

6) Aile kütük kayıtları başka yerde bulunan doğum olaylarının tesciline ilişkin işlemlerden gereksiz olanları kaldırılmalıdır.

B — YENİDEN KAYIT OLAYI

Doğumlarında nüfusa kaydettirilmeyip 18 yaşını geçenlerle yenden vatandaşlığa alınanların veya kayıtlı olduğu nüfus sicillerinin kaybolması nedeniyle yazım sırasında kaydını yaptırmamış olanların nü-

fus sicillerine tesciline yeniden kayıt ve olaya «yeniden kayıt olayı» denir.

a — Hukukî Dayanak ve Durum

M.K. yeniden kayıttan söz etmediği gibi Sicilli Nüfus Kanunu ve Sicilli Nüfus idarelerinin Teşkilâtıyla Memurlarının Vezaifini Mübeyyiz Nizamnamede de «yeniden kayıt» diye bir olay yoktur. Ancak Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkındaki Talimatnamenin 2 inci bölümünde açıklanan yeniden kayıt işlemine konu olan olaylar; Sicilli Nüfus Kanununun 7, 9, ve 19 uncu maddeleri ve 15 Şubat 1331 tarihli Memaliki Ecnebiyede Bulunupta Memaliki Osmaniyede Kaydı Olmıyan Tebaai Osmaniyenin Sicilli Nüfusa Sureti Kaydı Hakkında 14 Ağustos 330 Tarihli Nüfus Kanununa Müzeyyel Kanunda sözü edilen ve nüfusa kaydedilmemiş şahıslar hakkında yapılması öngörülen işlemlerdir. Sonradan talimatla bunlara yeniden kayıt olayı denilmiştir.

Görüldüğü üzere bu olay, vatandaşlığa alınma ve kayıtlı olduğu yer nüfus kütüklerinin kaybolması halleri dışında, çeşitli nedenlerle doğum olayının zamanında nüfus idarelerine bildirilmemesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu sorunun nedenleri, toplumumuzun sosyal ve kültürel yapısı olduğu kadar doğumun zamanında nüfusa tescilini sağlayacak yeterli ve etken müeyyidelerin yokluğudur.

«Yeniden kayıt»; vatandaşlığa alınma ve kayıtlı olduğu yer kütüklerinin yanması dışında, ikametgâh muhtarından alınacak bir ilmuhabere veya (bir ceza davası sırasında sanığın nüfus cüzdanı olmadığı anlaşılırsa) c. savcısının yazısına dayanılarak, kaydı olup olmadığı ve vatandaşlık durumu araştırıldıktan sonra nüfus sicillerinde baba hanesine işlenmek suretiyle yapılır.

Babası ve annesi nüfus kütüğünde kayıtlı değillerse veya kaydı bulunmamışsa oturduğu mahalle kütüğünün son hanesine kaydedilir.

Ancak yeniden kayıt için izlenen yöntem yeterli görülmemektedir.

Muhtarlar tarafından verilen ilmuhaber bir şekle tabi değildir. Bu amaç için geliştirilmiş bir form da yoktur. Bu nedenle alınan bilgiler çoğu kez etraflı bir soruşturma yapılması için yeterli değildir. Esasen kollukca yapılan soruşturma da bir formalitenin tamamlanması yönünden yapılmış bir işlem olmaktan ileri gitmemektedir.

Yeniden kayıt işlemlerinde önemli olan bir hususta yabancıların bu yoldan nüfusa tescillerini yaptırmak suretiyle Türk vatandaşı gibi işleme tabi tutulmalarını sağlayabilmeleridir. Özellikle ana ve babanın nüfusta kaydının bulunmaması hallerinde vatandaşlık konusu daha çok önem kazanır. Bu nedenle bu gibi olayları nüfusa tescilden önce ilgilinin vatandaşlık durumunun incelenip bir karara bağlanmasında zorunluluk vardır. Talimatname, nüfusa kayıttan önce ilgilinin Türk vatandaşı olup olmadığının araştırılmasını öngörmüştür. İçişleri Bakanlığı da 8.11.1966 gün ve Nüfus İş. Gnl. Müd. 2 Şb. 72224/85-21214 - 15174 sayılı Genelgeyle, yabancıların muhtarlardan gerçeğe aykırı ilmühaberler alarak nüfusa kayıtlarını yaptırabileceklerini bildirerek memurların dikkatini çekmiştir. Ancak 403 sayılı Kanuna göre bir şahsın vatandaşlık durumunu inceleyip karara bağlamak İçişleri Bakanlığının yetki ve görevlerindendir. Halbuki uygulamada bu olaylar, İçişleri Bakanlığına intikal ettirilmeden ilmühabere ve mahalli imkânlara göre usulen yapılan kolluk soruşturmasına dayanılarak nüfusa tescil edilir.

Diğer taraftan yeniden kayıt olayları üzerinde yapılan incelemede yeniden kayıt yolunun yaş küçültmek için kullanıldığı dikkati çekmektedir. Kütükte kayıtlı olan ve yaşıyan bir şahıs önce kayden öldürülmekte sonrada yeniden kayıt yoluyla tescili sağlanmaktadır. Bu tür suistimallerin önlenmesi, bu gibi işlemlerin bir merciin kararına dayandırılmasıyla mümkün olabilir.

b — Sorunlar

1) Yeniden kayıt için izlenen yöntem yeterli değildir. İlgilinin vatandaşlık durumunun da saptanması söz konusu olduğuna göre, yeniden kayıt işleminin yetkili merciilerin kararına dayandırılmaması sakıncalı görülmektedir.

2) Yeniden kayda esas olmak üzere muhtarlar tarafından verilen ilmühaberler için bir form geliştirilmemiş ve kollukça yapılan soruşturma hakkında ortak bir biçim ve yöntem saptanmamış olması, ciddi bir inceleme yapılamaması sonucunu doğurmaktadır.

c — Çözüm Yolları

1) Yeniden kayıt işlemine esas olan tesciller (vatandaşlığa alınma ve kayıtlı olduğu nüfus sicillerinin kaybolması halleri dışında) İçişleri Bakanlığının bir kararına dayandırılmalıdır.

2) Yeniden kayıt olayları için yapılacak soruşturmaların biçim ve yöntemi önceden saptanmalı ve lüzumlu formlar hazırlanmalıdır.

C — EVLENME OLAYLARI

Evlenme, kadın ve erkeğin yeni bir aile kurmak amacıyla aralarında meşru ve hukukî bir bağ kurmalarıdır.

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Evlenme müessesesi; Medenî Kanun, Evlenme Talimatnamesi, Umumî Hıfzıssıhha Kanunu ve 2.9.1931 tarihli Evlenme Muayenesi Hakkında Nizamnamelerle düzenlenmiştir. Evlenmenin tesciline ilişkin hükümler de nüfus mevzuatında yer almıştır.

Evlenme akdi beldelerde belediye reisi veya görevlendireceği memur, köylerde muhtarlar tarafından yapılır. Evlenme sicilleri de yine bu memurlar ve köylerde muhtarlar tarafından tutulur. Yurt dışında bu işlemler konsoloslarca yürütülür.

M.K. nun 36 ncı maddesine göre «ahvali şahsiye sicilleri her hald devletçe atanmış memurlar tarafından tutulur.» Yine 37 nci madde, ahvali şahsiyeyi kayıtla yükümlü nüfus memurlarından söz etmektedir. Nüfus mevzuatına göre nüfus hizmetleri merkezî idarenin taşra birimlerinden biri olan nüfus dairelerinde yürütülür. Bu duruma göre gerek M.K. ve gerekse nüfus mevzuatı ahvali şahsiye sicillerinin tutulmasında ve buna ait işlemlerin yapılmasında nüfus memurlarını yetkili ve görevli kılmıştır. Ancak evlenme, ahvali şahsiyeye ilişkin bir olay olmasına karşılık evlenme akdinin yapılması ve evlenme sicillerinin tutulması nüfus hizmetleri dışında bir mahallî idare hizmeti sayılarak beldelerde belediye reisliklerine, köylerde ise muhtarlara verilmiştir. Bunun başlıca nedenlerinden biri Medenî Kanunun alındığı İsviçre'deki idarî yapı ve nüfus hizmetlerinin mahallî idarelerce yürütülmekte olmasıdır. Nitekim nüfus memurları seçim (bazı kantonlarda) yada atama yöntemiyle göreve getirilen mahallî idare memurlarıdır. Evlenme dahil bütün şahsî hal işlemleri bunlar tarafından yürütülür, siciller bu memurlarca tutulur. Bu suretle şahsî hal sistemindeki bütünlük bozulmamış olur. Ancak memleketimizde Türk Kanunu Medenisıyla Medenî nikâh yöntemine geçilirken, Kanununun aslına sadık kalınarak evlenme, belediye bulunan yerlerde bu idarelere, köy-

lerde de muhtarlara verilmiş ve fakat bir bütünlük arz eden şahsî hal sisteminde bölünmüştür. Bu sakınca yanında köylerde, muhtarların bilgisiz, yetersiz olmaları ve hatta çoğu kez okuma yazma bilmeleri dolayısıyla evlenmeye ait işlemler tam olarak yapılmamış ve evlenme sicilleri yürütülmemiştir. Bunun sonucu medenî evliliğin yerleşmesi ve dinî evlilik konusundaki alışkanlığın giderilmesi mümkün olmamış, evlilik dışı birleşmelerle bunlardan doğmuş çocukların tescili zaman zaman tedbir almayı gerektirecek sorunlar haline gelmiştir. Nitekim nüfus af kanunları denilen ve Cumhuriyetin ilânından sonra 5 defa çıkarılmış bulunan kanunlara dayanılarak, toplam olarak 2.506.983 adet evlilik dışı birleşme evlilik olarak ve bu birleşmelerden olan 10.433.959 çocukta nesebi saâih olarak baba hanesine tescil edilmiştir.

Evlenme işlerinin islahı ve medenî evliliğin yerleşmesini sağlamak yönünden sorun, üzerinde hassasiyetle durulması gereken bir önem kazanmıştır.

Evlenme işlerinin yürütülmesi ve evlenme sicillerinin tutulması da bir sistem değışikliğinin zorunlu olup olmadığı tartışabilir.

İleri sürülen bazı fikirlere göre, evlenme işlerinde halen yürütülmekte olan bir düzen mevcuttur. Bazı aksaklıkları olsa bile sistemde bir değışikliğe gitmeden alınacak bazı tedbirlerle aksaklıkların giderilmesi olanağı vardır. Evlenme işlerinin basitleştirilmesi, gereksiz olan bazı belgelerin kaldırılması ve köy kâtiplerinin, bu konuda da muhtarlara etken bir yardımcı duruma getirilmesi, alınacak önemli tedbirler olarak sayılabilir.

Bir diğçer görüş; köy muhtarlarının, bilinen durumları nedeniyle, evlenme işlerini gereğince yürütmelerinin olanaksızlığı karşısında, görevin köy muhtarlarından alınarak nüfus idarelerine devri yolundadır. Nüfus idareleri, gezici memurları eliyle belli zamanlarda uğrayacağı köylerde evlenme işlerini yürütebilecektir.

Bu iki görüş arasında yapılacak bir seçime esas olmak üzere, sorunun şu yönleri açıklanmalıdır. Köy idarelerinin bu görevi gereğince yerine getirmediğı bilinmektedir. Ancak, merkezî idare bu konuda köy yöneticilerini eğitip, görevin yapılmasını öğretmişmidir, işlemleri vatandaş ve evlenme memurları açısından basitleştirmişmidir sorularına olumlu cevap vermek olanağı yoktur. Kaldı ki, evlenme işlerinin her an köyde hazır bulunan muhtar yerine zaman zaman köye uğrayan memurlarca yapılması nikâhsız evlenmelerin sayısını artırabilecektir.

b — Evlenmede Usul

Birbiriyle evlenmek isteyen erkek ve kadın erkeğin ikametgâh belediyesine, köyde ihtiyar meclisine baş vururlar. Baş vurma yazılı veya sözlü olabilir. Bu sırada M.K. nun 97/3 maddesindeki belgeler evlenme memurluğuna verilir, evlenme raporları da evraka eklenir.

Bu belgeler şunlardır :

- 1) Evlenme beyan kâğıdı,
- 2) Nüfus teskeresi,
- 3) İkametgâh ilmühaberi,
- 4) Gerekli hallerde ana ve babanın veya vasinin rızalarını gösterir belge veya sulh mahkemesinden izin kararı,
- 5) Önceki karı veya kocanın ölüm belgesi,
- 6) Bekleme veya yasaklama cezası süresinin kaldırıldığına dair mahkeme kararı,
- 7) Boşanma ilâmı,
- 8) Sağlık raporu,

Bu belgelerden bazıları gereksiz ve bazılarında da ihtiyaç bulunmayan bilgiler mevcuttur. Bu nedenle evlenmeye esas olan belgeleri birer birer inceleyeceğiz.

1 — Beyan Kâğıdı

Birbirleriyle evlenmeye karar veren kişilerin bu kararlarını evlenme memuruna bildirmelerine mahsus formdur. Bu bildiri önceden hazırlanırsa imzaları kendilerini tanıyan tanınmış iki şahsa tasdik ettirildikten sonra evlenme memuruna gönderilir. Bizzat baş vurma halinde ise evlenme memurunun önünde beyan kâğıdı doldurulup imza edilir.

Beyan kâğıdında evlenecek kadın ve erkeğin ad ve soyadları, nüfusta kayıtlı oldukları yerler, doğum yer ve tarihleri, önceki evlilikleri, ikametgâhları vb. bilgiler bulunur.

Beyan kâğıdının önceden doldurulup evlenme memuruna verilmesi halinde, evlenecek kişilerin imzalarının «tanınmış iki kişiye tasdik ettirilmesinde» ciddi bir zorunluluk yoktur. Evlenme işlemine başlanabilme-

si için gerekli belgelerin evlenme memurluğuna verimesi baş vurmanın ciddiliğini gösterdiği gibi, evlenme akdinin iki tanık önünde yapılması da evlenmek isteyenlerin kişi ve kimliklerinde yapılabilecek hileye karşı tedbirdir. Bu nedenlerle ayrıca imza tasdiki gereksiz bir işlem olmaktadır.

Diğer yandan beyan kâğıdına nüfusta kayıtlı olduğu yer, ana ve baba adları, yazılmakta, ayrıca nüfus cüzdanı verilmektedir. Nüfus cüzdanı verilmesi zorunlu olduğuna göre beyan kâğıdında nüfus kaydına ilişkin bilgilerin yazılması, bunun yanında ikamet ettiği yer yazıldığına göre ayrıca birde ikametgâh ilmühaberi istenmesi gibi hususlar gereksiz ve fazla olarak ilgililere külfet yükleyen hususlardır.

2 — Nüfus Tezkeresi

Nüfus tezkeresinin verilmesi zorunludur.

3 — İkametgâh İlmühaberleri

Evlenmede yetkili yer ikametgâh belediyesi olduğuna göre ilgilinin ikametgâhının bilinmesine ihtiyac vardır. Ancak sadece kişinin ikametgâhını beyan etmesi ve bunun beyan kâğıdına yazılması da yeterli görülebilir.

4 — Rıza Belgesi

Gerekli hallerde ana ve babanın veya vasinin rızalarını gösterir belgenin eklenmesi Medenî kanun hükümlerine göre zorunludur.

Eğer evlenecek kişilerin yaş durumu sulh mahkemesi kararını gerektiriyorsa böyle bir kararın da eklenmesi gereklidir.

5 — Önceki Eşin Ölüm Belgesi

Tarafların nüfus kayıt örnekleri evlenme memurluğunca getirildiğine ve bu kayıtlarda da evlilik durumları belirli olacağına göre ayrıca böyle bir ölüm belgesi gereksizdir.

6 — Evlenme Yasağının Kaldırıldığı Hakkında Belge

Boşanmış kişilerin boşanma kararında böyle bir ceza varsa ve süresi bitmemişse bunun kaldırıldığını gösterir belgenin eklenmesi gereklidir.

7 — Boşanma İlâmı

Boşanma ilâmları nüfus kütüğüne işleneceğinden ve bu durum nüfus kayıt örneğinde görüleceğinden ayrıca ilâm vermeye gerek yoktur.

8 — Sağlık Raporu

Evlenme işlemlerinde sağlık raporu, 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 122 inci maddesine göre aranmaktadır. Hükümet tabiplerince verilen bu rapordan amaç, evlenmeye engel ırsî ve sosyal bir hastalığın mevcut olup olmadığının tesbitidir.

Ancak bizde evlenme raporları bir formaliteden öteye geçmemekte ve özellikle hekimin bulunmadığı yerlerde bir raporun sağlanması büyük güçlükler arz etmektedir. Kaldı ki basit bir dış muayene ile evlenmeye engel hastalıkların teşhis ve tespit edileceği de şüphelidir.

Diğer taraftan Almanya, Belçika, Hollanda ve İsviçre gibi Avrupa memleketlerinde böyle bir sağlık raporu istenmez.

Bizde de bu raporun kaldırılması sağlık yönünden herhangi bir sakınca yaratmayacağı gibi, evlenme işlemlerinin basitleştirilmesi yönünden de yararlı görülmektedir. Özellikle köylerde yapılacak evlenmelerde rapor aranmaması büyük kolaylıklar sağlayacaktır.

Evlenme için istenilen belge ve bilgilerin bir kısmı evlenme işlemlerine başlanması için, bir kısmı da akitten sonra evliliğin nüfusa tescilli için gereklidir. Ancak yukarıdan beri yapılan açıklamalarla ortaya konulduğu gibi bu belgeler gereksiz bazı bilgileri kapsamakta, bazı belgelerin verilmesi ise hiç bir yarar sağlamamaktadır. Bu durumu karışıklık ve lüzumsuz işlemlere yol açtığından bu formların yeniden gözden geçirilip lüzumsuz ve mükerrer olanlarının kaldırılmaları evlenmede kolaylığı, sadeliği sağlayacaktır. Evlenmede kolaylığın sağ

lanması ise medenî evliliğin daha geniş ölçüde yerleşmesine yardımcı olacaktır.

c — Evlenmenin İlânı ve İtirazı

Tarafların evlenme kararları M.K. nun 97 inci maddesine göre, 15 gün süreyle ilân olunur. Evlenmeye itiraz, ilân tarihinden itibaren 10 gündür. (M.K. mad : 104)

Görüldüğü gibi ilân süresiyle itiraz süresi arasında 5 günlük bir fark vardır. Böyle bir farklılık gözetilmesinin nedeni anlaşılamamıştır. Diğer taraftan şimdiye kadar evlenmeye itiraz edildiği de hiç görülmemiştir.

ç — Evlenmenin Nüfus Sicillerine Tescili

Evlenmenin nüfusa tescili evlenmeyi yapan memurun göndereceği bir ihbarnameye dayanılarak yapılır. Erkeğin sicil kaydına şerh verilir ve kadın yer değiştirme işlemine tabi tutularak kocanın hanesine nakledilir ve onun soyadını alır. (Evlenme Talimatnamesi mad : 3, Nüfus Mecurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatname Bölüm : 4)

Evlenme memuru tarafından ilgili nüfus idaresine gönderilen ve evliliğin nüfusa tesciline esas olan nüfus evlenme ihbariyesi, 3686 sayılı Kanuna göre Maliye Bakanlığı tarafından bastırılır ve İçişleri Bakanlığınca parasız olarak belediyelere ve köylere dağıtılır. Ancak bu formda olayın sicil defterlerine kaydında hiç bir önem taşımayan ve yararlanılmayan bilgiler de mevcuttur. Örneğin, erkeğin ve kadının şimdi oturduğu yer, işi, bekâr veya dul olduğu, ana ve babanın oturduğu yer, tanıklar hakkında bilgiler gibi.

Diğer taraftan evlenmenin nüfus sicillerine tescili sırasında kadının kocasının hanesine nakledilir bu husus kadının kaydı karşısına işaretlenir. İzlenen yöntem, ikametgâh değişikliği suretiyle naklihanede olduğu gibidir. Kadın, naklihaneye olayları defterine kaydedilir ve buradan kocası hanesine tescil edilir.

Evlenme, kadının koca hanesine naklini gerektiren bir olaydır. Bu nedenle kadının ayrıca bir naklihaneye işlemine tabi tutulması bir sürü emek ve zaman israfına neden olmaktadır. Kaldı ki buradaki nakil işlemi Sicilli Nüfus Kanununun 37 inci maddesindeki «naklihaneye» den

hukukî neden ve sonuçlar bakımından tamamen farklıdır. Eğer amaç bir vukuat defterine kayıtsa zaten evlenme olayları defterine işlenmekte ve bu da esas deftere işlenmek için, diğer olaylarda olduğu gibi, bir basamak olmaktadır.

d — Sorunlar

1) Evlenme memurluğu yapmakta olan muhtarların bilgi yeter. sizliği ve maddî olanaksızlıkları, evlenme işlerini geniş ölçüde aksatmakta ve bu dinî nikâhın kanun dışı bir müessese olarak varlığını sürdürmesinin nedenlerinden birisi olmaktadır.

2) Evlenme kararının ilân ve itiraz süreleri arasındaki 5 günlük fark boş yere zaman kaybı sonucunu doğurmaktadır. Kaldı ki ilân, sonuçları bakımından, gereksiz bir işlem olarak gözükmektedir.

3) Evlenme akdinin yapılmasına esas olan belgelerden bazıları gereksiz, bazılarının karışık ve lüzumsuz bilgileri ihtiva etmeleri ve form tekniğine de uygun olmamaları işlerin lüzumsuz yere uzamasına ve aksaklıklara neden olmaktadır.

4) Evlenmenin nüfus sicillerine tescili sırasında kadının koca hanesine naklinde olayını ayrıca «naklihan» olaylarına ait yonteme tabi tutulup bu defterlere de yazılması gereksiz olup dairelerin iş hacmini etkilemekte, zaman ve emek sarfına yol açmaktadır.

e — Çözüm Yolları

1) Evlenme işlemlerinin yürütülmesi, akdin yapılması ve evlenme sicillerinin tutulması yine şimdiki gibi, bir mahallî idare hizmeti olarak kabul edilmeli ve bu konudaki yetki ve görev belediye başkanlarında ve köylerde de muhtarlarda kalmalıdır. Ancak köylerde köy kâtipliği müessesesi kuvvetlendirilmeli, evlenme formaliteleri daha sade bir hale getirilmeli, aksaklıkların giderilmesini için köy yöneticileri eğitilmelidir. (1)

(1) Bu konuda araştırmacı ve raportörün görüşü ise şöyledir : Evlenme işlemlerinin yürütülmesi, evlenme sicillerinin tutulmaları ve evlenme memurluğu görev ve yetkisi nüfus memurluklarına verilmeli, köylük yerlerdeki evlenmeler gezici nüfus memurluklarında yapılmalıdır.

2) Evlenme kararının ilânı kaldırılmalı veya bu yapılmadığı takdirde 15 günlük ilân süresi, itiraz süresine uygun olması bakımından, 10 güne indirilmelidir.

3) Evlenme işlemlerine esas olan belgelerden, yukarıda «Evlenmede usul» kesiminde açıklandığı gibi, ikametgâh ilmiühaberî, ölüm belgesi ve boşanma ilâmı istenmemeli, diğerleride yeniden gözden geçirilerek gereksiz bilgiler çıkartılmalı, daha basit ve kolay doldurulacak biçimde form tekniğinden yararlanılarak yeniden düzenlenmelidir.

4) Evlenen kadının kocası hanesine nakil işlemi, evlenme olay defterindeki kayda dayanılarak yapılmalı, ayrıca naklihaneye olayları defterine kaydedilmemelidir.

Ç — BOŞANMA OLAYLARI

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Boşanma, M.K. nun 129 - 150 inci maddeleriyle düzenlenmiş bir medenî hukuk müessesesidir. Boşanmanın nüfus hizmetlerini ilgilendiren yönü bu yoldaki ilâmların nüfus sicillerine tescilidir. Bu husun Nüfus Memurlarının Göreceği İşleri Hakkındaki Talimatnamenin 4 üncü bölümünde açıklanmıştır.

Boşanma olaylarının kim tarafından, ne kadar süre içinde nüfus idarelerine bildirileceği hakkında Köy Kanununun 36/7 inci maddesi dışında mevzuatta herhangi bir açıklama yoktur.

Uygulamada tarafların kesinleşmiş boşanma ilâmlarını nüfus idarelerine vermeleri üzerine, bu idarelerce başkaca bir belge aranmaksızın, kütüklerde gerekli işlemler yapılır, şerhler verilir. Boşanma nüfus idarelerine bildirilmediği takdirde herhangi bir işlem yapılmaz ve kayıtlar üzerinde evlilik şeklen devam eder. Ancak bunun, boşanmanın hukuken geçerli olması yönünden herhangi bir etkisi olmasa dahi, ilerde bir takım anlaşmazlıklara yol açması ve bir çok karışıklıklar yaratması daima mümkündür. Özellikle miras ve aile hukuku bakımından önem arzeden bu olayların nüfus idarelerine zamanında bildirilip gerekli işlemlerin yaptırılması, nüfus kayıtlarının tüm ve doğru

olarak kişilerin durumlarını yansıtan birer kaynak olmasının sağlanması yönünden zorunludur.

Bu nedenlerle boşanma olaylarını nüfus idarelerine bildirmekle yükümlü olanlarla bunun ne kadar süre içinde yapılması gerektiğinin açıklığa kavuşturulması ve müeyyidelere bağlanması zorunlu bulunmaktadır.

Normal olarak bildirim tarafların yapması düşünülebilir. Kendileri yönünden de bildirinin zamanında yapılıp boşanmanın kütüklere işlenmesinde bir takım yararlar olduğu kabul edilebilir. Ancak uygulamada boşanmanın nüfus idarelerine bildirilmediği olaylar da görülmektedir. Bu nedenle görevin kararı veren mahkeme başkatipliğine verilmesi, bilgisizlik veya ihmâl sonucu meydana gelebilecek aksaklıkları önleyecek en emin bir yol olacaktır.

b — Sorunlar

Boşanma kararlarının kimler tarafından ve ne kadar süre içinde nüfus idarelerine bildirileceği yolunda mevzuatta bir açıklama olmaması aksaklıklara neden olmaktadır.

c — Çözüm Yolları

Boşanma kararlarını nüfus idarelerine kimlerin, ne kadar süre içinde bildirmesi gerektiği hükme bağlanmalı ve birinci derecede bu görev kararı veren mahkemeye ait olmalıdır.

D — YER DEĞİŞTİRME OLAYLARI

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfusta «yer değiştirme», kayıtların kişinin yeniden yerleştiği yer nüfus kütüğüne nakledilmesidir.

Yer değiştirme S.N.K. 37 - 40 ıncı maddeleri ve Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkındaki Talimatnamenin 6 ıncı bölümü ile düzenlenmiştir.

Yer değiştirme iki şekilde olmaktadır.

1 — Yerleşmek Suretiyle Yer Değiştirme (Naklihane)

Kişinin kesin olarak nüfus kayıtlarını yeniden yerleştiği yer nüfus kütüklerine nakletmesidir.

Sicilli Nüfus Kanunun 37 inci maddenine göre «yerleşmek suretiyle» bir yerden diğer yere naklihane edenler, yer değiştirme işlemini yaptırmakla yükümlüdürler.

Aile reisleri terkettikleri yer nüfus memurluğuna baş vurarak naklihane ettiklerini nüfus cüzdanına işaret ettirirler. Yeni yerleşme yerine vardıktan sonra da 2 ay içinde o yer nüfus memurluğuna düzenlettirecekleri yer değiştirme il mühaberini vererek kütük kayıtlarının nakledilmesini sağlarlar. 2 ay içinde nüfus kayıtlarını nakletmeyen aile reisinden 40 inci madde uyarınca 25 kuruştan 50 kuruşa kadar ceza alınır.

Görüldüğü gibi, yer değiştirme işleminde aslı unsur «yerleşmek suretiyle» evini bir yeden diğer bir yere nakletmektir. Buradaki «yerleşmek» süreklilik gösteren fiilî bir oturmadır. Bu yönüyle M.K. daki «ikametgâh» kavramından farklıdır. M.K. na göre ikametgâh yerleşmek amacıyla oturlan yerdir. (mad : 19) Oysa, Sicilli Nüfus Kanununa göre nüfus kayıtlarının nakli için kanunî ikametgâh tesisi zorunlu değildir. Bir yerde yerleşmek, herhangi bir niyet aranmaksızın nüfus kaydının nakli için yeterlidir.

Esasen bu durum nüfus kayıtlarının naklinde güdülen amaca da uygun düşmektedir. Bu suretle nüfus kayıtları kişinin yerleştiği yere getirilmiş olduğundan şahsî halindeki değişiklikler kolayca, herhangi bir yazışmaya, hataya ve zaman kaybına imkân verilmeden kütüklere işlenmiş olacaktır.

Ancak uygulamada yer değiştirme işlemleri muntazam bir şekilde yapılmamakta, çoğu kez ikametgâhını başka bir yere nakleden kişiler nüfus kayıtlarını eski yerlerinde bırakmaktadırlar. Özellikle zamanımızda yer değiştirenlerin çokluğu yanında naklihanenin de yapılmaması, nüfus idarelerinin işlerini artırıcı yönde etkiler yapmakta, gereksiz olarak işgücü, zaman ve para israfına yol açmakta, işler uzamakta, pek çok aksaklık ve hatalar meydana gelmektedir.

Yer değiştirme işlerinin muntazam bir şekilde yaptırılmaması, aslı memleketin bağlılık gibi psikolojik, bilgisizlik ve ihmalkârlık yanında müeyyidelerin yetersiz oluşu ve hatta hiç uygulanmayışı gibi nedenlere dayanır.

Bu duruma göre yer değiştirme işleminin aksaksız olarak yaptırılmalarını sağlayacak tedbirler alınması zorunludur. Bunların başında işlemlerin sadeleştirilmesi ve yer değiştirme işlemlerinde ilmühabe-
rin kaldırılması, vatandaşların aydınlatılması, yeterli ve etkili müey-
yidelerin kabulü sayılabilir.

Diğer taraftan yer değiştirme olaylarının aksaksız yürütölmesi-
ni sağlamak bakımından resmî daireler de yardımcı olabilirler. Her-
hangi bir nedenle yer değiştirmeyi öğrendiklerinde bunu nüfus idare-
lerine bildirmeleri bütün kamu kuruluşlarına görev olarak verilebilir.
Bu halde yer değiştirmeyi gerektiren durumların izlenmesi ve dolayı-
sıyla daha muntazam bir şekilde yürütölmesi sağlanabilir.

Yer değiştirme olayları incelenirken bir noktaya daha değinmek
gerekir. Evlenme, boşanma ve evlât edinme olaylarının kütüklere kay-
dı sırasında kadın ve çocuk yer değiştirme işlemine tabi tutulmak su-
retiyle kayıtları nakledilir. Buradaki kayıt nakli gerek dayandığı hu-
kukî nedenler ve gerekse sonuçları bakımından naklihane suretiyle
yer değiştirmeden farklıdır. Birincisinde yani evlenme ve boşanmadaki
yer değiştirme sadece nüfus kaydının bir haneden başka bir şahsın
hanesine nakli söz konusudur. Bu aynı kütük içinde de olabilir. Hal-
buki ikincisinde ise, yer değişikliği nedeniyle, bir ailenin veya kişinin
kayıtları başka bir yere, yani yeni yerleşme yerine götürölür. Diğer
yandan evlenme ve boşanma esasen ilgili vukuat defterlerine işlen-
mektedir. Kaydın nakli bunlara dayanılarak yapılabilir. Bu nedenle
ayrıca bir de yer değiştirme olayları defterine işlenmesine gerek yok-
tur.

2 — Misafir Suretiyle Yer Değiştirme

Nüfusta misafir suretiyle yer değiştirme; herhangi bir nedenle
nüfusa kayıtlı oldukları yer dışında 6 aydan fazla bir zaman oturmak
zorunda olanların, geçici olarak o yerde de nüfus kayıtlarını tesis et-
meleridir.

Sicilli Nüfus Kanununun 38 inci maddesine göre «Misafir suretiyle
tebdili mekân edenler» o yerde 6 aydan fazla kalacaklarsa bunu otur-
dukları mahalleden alacakları bir ilmühaberle o yer nüfus idarelerine
bildirirler. Nüfus idareleri bu ilmühaber üzerine misafir suretiyle yer
değiştirme işlemi yapar ve ilgiliyi «misafir defterine» kaydeder, gere-
kirse askerlik şubelerine de bilgi verirler. Yerleşme halinde usulüne

göre naklihane yapılmadıkça yerli olarak o yer kütüklerine nakil edilemezler.

Bu gibilere ait nüfus olayları hem misafir defterinde ve hem de asıl kayıtlı oldukları kütüklerde yürütülür. (mad : 39)

Uygulamada misafir suretiyle yer değiştirme işlemi yapılmadığı gibi misafir defterleri de tutulmamaktadır. Bu yönden hukukî durumla uygulama birbirinden farklıdır.

Sicilli Nüfus Kanunu, kişi ile nüfus sicilleri arasındaki ilişkilerde temel ilke olarak, kayıtların ilgili kişiyi izlemesini ve onun bulunduğu yerde tesis edilmesini kabul etmiş ve bu esastan hareketle yer değiştirmeyi düzenlemiştir. Nitekim, 38 inci maddenin son fıkrasında açıklandığı gibi, «mücerret ziyaret veya seyahat» nedenleri dışında kişi kayıtlı olduğu yerden ister yerleşmek, isterse misafir suretiyle olsun, başka bir yere gittiği takdirde yer değiştirme işlemi yaptırmak durumundadır.

Kayıtların kişiyi izlemesi; gerek nüfus olaylarının aksamadan ve hatasız olarak zamanında kütüklere işlenmesi ve bir çok yazışmaları ortadan kaldırması bakımından nüfus idarelerine, kayıtlardan derhal yararlanmaya olanak vermesi nedeniyle kişilere ve nüfus hareketlerini kolaylıkla izleyebilecekleri için diğer kamu kuruluşlarına pek çok yararlar sağlar.

Bu bakımdan yerleşme suretiyle yer değiştirme, söz götürmez bir şekilde yararlı ve zorunludur. Ancak misafir suretiyle yer değiştirme için aynı şeyler söylenemez. Özellikle zamanımızda mevsimlik nüfus hareketlerinin çok fazla olması, her iki nüfus idaresi tarafından kayıtların yürütülmesi zorunluğu dolayısıyla nüfus idarelerinin iş hacmini pek fazla artırıcı yönde etki yapacaktır. Kaldı ki bu tür yer değiştirme olayları vatandaşa da bir külfet yüklediğinden her zaman nüfusa intikalini sağlamakta mümkün görülmemektedir.

6 — Sorunlar

1) Yer değiştirme olaylarının zamanında ve düzgün bir biçimde yapılmasını sağlayacak müeyyideler yoktur.

2) Misafir suretiyle yer değiştirme müessesesine gerek olup olmadığı zorluğu, sonuçları ve yararları gözönüne alınarak gözden geçirilmelidir.

3) Yer değiştirme olaylarında izlenen yöntem gözden geçirilmeli ve daha pratik hale getirilme yolları aranmalıdır.

c — Çözüm Yolları

1) Yer değiştirme işlemi yaptırmak zorunluğunda olanların zamanında bu işlemleri yaptırmalarını sağlayacak kanunî müeyyideler konulmalı ve diğer kamu kuruluşlarına öğrendikleri olayları nüfus idarelerine bildirme görevi verilmelidir.

2) Misafir suretiyle yer değiştirme müessesesi kaldırılmalıdır.

3) Muhtardan ilmühaber getirme zorunluluğu kaldırılmalı ve kişinin nüfus memurluklarına baş vurması üzerine tutulacak bir tuta-nağa göre nakil işlemi yapılmalı ve kimliğinin saptanmasında kimlik cüzdanlarının gösterilmesi yeterli görülmelidir.

E — ÖLÜM OLAYLARI

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Ölüm tabii bir olaydır. Bu olayın nüfus hizmetlerini ilgilendiren yönü, nüfus kütüklerine kişinin öldüğüne dair kaydın düşürülmesine ilişkin işlemlerdir.

Nüfus kütüklerinde ölüm kaydının tesisi ve bununla ilgili hususlar S.N.K. 31 - 36 ncı M.K. 42 , 43 üncü, Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatnamenin 3 üncü bölümü ve 4541 sayılı Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline dair Kanun, Hastahaneler Talimatnamesinin ilgili maddeleriyle düzenlenmiştir.

Mevzuatımıza göre nüfus kütüklerine geçirilecek her kayıt mutlaka bir belgeye dayanmalıdır. Ölüm kaydı da ölüm belgesine dayanılarak tesis edilir. Ayrıca bir ölüm sicili tutulmaz.

b — Ölüm Belgeleri ve Bunları Düzenleyen Merciler

Mevzuatımızda ölüm olaylarının nüfus sicillerine kaydına esas olmak üzere çeşitli mercilerce değişik belgeler düzenlenmesi öngörülmüş-

tür. Bu merciler düzenledikleri belgeleri o yer nüfus idaresine göndermek suretiyle ölüm kaydının tesisini sağlarlar.

Bu merciler ve düzenledikleri belgeler şunlardır :

1 — Muhtarlar: M. K. un 4 ve S.N.K. unun 31 inci maddelerinde belirtildiği biçimde muhtarlar, 10 gün içinde ölüm ilmühaberi düzenleyip nüfus idarelerine bildirmekle yükümlüdürler. Ancak ölüm olayını kimin muhtara bildireceği hakkında mevzuatta bir açıklama yoktur. Uygulamada ölünün yakınları muhtarı haberdar etmekte ve ölüm kâğıdı düzenlettirmektedirler.

2 — Hastahane Müdürleri (Baştabipler) : (S.N.K. mad: 33) Baştabipler hastahanelerinde ölenleri aylık çizelgeler (defter) halinde o yer nüfus idaresine bildirirler. Ancak uygulamada aylık defter yerine ölüm kâğıdı düzenlenmektedir.

3 — Hapishane Müdürleri: S.N.K. mad: 33) Hapishanede ölenleri aylık cetveller halinde o yer nüfus idaresine bildirmek cezaevi müdürlerinin görevidir. Uygulamada her olay için ölüm kâğıdı düzenlenir.

4 — Konsoloslar: (S.N.K. mad: 33) Yurt dışında ölenler bir yazı ile ve Dışişleri Bakanlığı kanalı ile konsoloslarca nüfus idarelerine bildirilir. Uygulamada o memleket makamınca düzenlenen belgelere dayanarak ölüm belgeleri hazırlanmakta ve ilgili nüfus idarelerine gönderilmektedir.

5 — Kaptanlar : (S.N.K. mad: 34) Seyahat sırasında gemide meydana gelen ölümleri kemi kaptanları düzenledikleri ilmühaberle bildirirler.

6 — C. savcılar : (S.N.K. mad: 36) İdam edilenler 24 saat içinde düzenlenecek bir tutanakla o yer nüfus memurluğuna bildirilir.

7 — Kolluk Makamları : Bulunmuş ölümlerin bildirilmesinde görevlidirler.

8 — Sağlık Müdürlükleri ve Hükümet Tabipleri: Umumî Hıfzıssıhha Kanununun 220 maddesinde, defin ruhsatı verenler tarafından sağlık müdürü veya hükümet tabipliklerine aylık olarak bildirilen ölümlerin, bu mercilerce, nüfus idarelerine ihbar edileceği açıklanmıştır.

Ancak bu ihbarlar ölüm kaydının tesisine esas olmazlar. Esasen uygulamada genellikle bu maddede açıklandığı şekilde bir ihbar da yapılmaz.

9 — Askerî Makamlar : Askerlikte ölen veya şehit olanlar kıtalarınca bağlı oldukları askerlik şubelerine bildirirler. Askerlik şubelerinin yazısı üzerine nüfusta ölüm kaydı tesis edilir.

Askerî hastahanelerde ölenler için ölüm kâğıdı düzenlenir.

Görüldüğü gibi mevzuat; yapıldığı zamandaki olayın meydana gelebileceği bütün ihtimalleri dikkate almış ve ölüm kaydının tesisine esas olacak belgeleri ve bunları düzenleyecek mercileri ayrı ayrı göstermiştir. Ancak yolculuk sırasında ya da trafik kazaları sonucu meydana gelen ölüm halleri ve bunun kütüklere intikali hakkında düzenleyici bir hüküm yoktur. Bu nedenle değişik uygulamalara rastlanmakta, genellikle de bunlar mahallî savcılıkların yazısına dayanılarak kütüklere tescil edilmektedir. Bu tür ölümlerin de düzenlenmesi, çeşitli uygulamaları önlemek yönünden, zorunludur.

Diğer taraftan nüfus mevzuatında, ölüm olayının yerine göre değişik belgelerle bildirilmesi öngörülmüştür. Bu belgelerin kapsayacağı bilgiler de, muhtarlarca düzenlenen ilmühaberler dışında, belirtilmemiştir. Kuşkusuz durum uygulamada hatalara ve güçlüklerle yol açacaktır. Nitekim bu sebeple genellikle ölüm kâğıdı (ilmühaber) düzenlenmesi yoluna gidilmiştir.

Ölümlerin nüfus idarelerine bildirilmesinde ölünün mirasçı ve yakınlarına herhangi bir görev verilmemiştir. Ancak uygulamada çoğu kez ölüm kaydının tesisine esas olacak belgenin nüfus idarelerine gönderilmesi ve gerekli işlemin yapılması konusu ölünün yakınları tarafından izlenmektedir. Bu nedenle ölüm olaylarının nüfus idarelerine bildirilmesinde ölünün yakınlarına veya mirasçılara görev verilmesi düşünülebilir.

Ölüm olaylarının özelliği ve ölümün hukukî sonuçları bakımından ölüm kaydının tesisinde her halde resmî bir belgeye dayanılması zorunludur. Sadece sözlü bir beyan yeterli değildir. Nüfus kayıtlarında ölümün tesisinde dikkate alınması gerekli diğer bir hususta, daha önce sözünü ettiğimiz ölüm sicillerinin ve yabancılara ait ölüm kayıtlarının tutulmasına ilişkindir. Yeniden düzenlemede bu konulara da yer verecek bir yöntemin saptanması zorunlu görülmektedir.

Bu nedenlerle ölümler; hastahane, hapishane gibi kanu kuruluşlarında olduğu takdirde bu kuruluşlarca verilecek resmî yazı veya raporlara, evlerde olması halinde tedavi eden tabibin raporuna, tabip bulunmadığı takdirde defin ruhsatına veya bu makamlardan alınacak

belgeye, bu da mümkün olmadığı takdirde mahalle veya köy muhtarlarından alınacak bir ölüm ilmi haberine dayanılarak yapılacak bildirim üzerine nüfus idarelerince bir tutanağa geçirilmelidir. Bunların yıl sonundan toplanarak ölüm sicili haline getirilmeleri mümkün ve aynı zamanda yararlı bulunmaktadır. Bu yoldan yabancıların da ölüm sicilleri tesis edilmiş olacak, Türk vatandaşlarının ölümleri de bu tutanaklara dayanılarak kütüklere işlenecektir.

c — Nüfusta Kayıtlı Olmayanların Ölümü

Mevzuatta nüfus kütüklerine tescil edilmemiş kişilerin ölümünde yapılacak işlem ve ölümün nüfusa nasıl kaydedileceği hakkında da yeterli açıklık yoktur. Bazı Yargıtay kararlarına dayanılarak İçişleri Bakanlığınca miras ve nesep gibi konuların mahkeme kararıyla ispat edilebileceği gerekçesiyle çok eskiden meydana gelmiş doğum ve ölüm olaylarının kütüklere tesciline gerek olmadığı bildirilmişse de, bu ancak eski olayların ispatı için nüfusa kaydedilmiş olmasına lüzum ve zaruret bulunmaması yönünden doğrudur. Yeni olayların da kütüğe geçirilmemesi anlamına gelmez.

Nüfus hizmetlerinde genel ve mutlak ilke Türk vatandaşlarının doğum ve ölüm kayıtlarının kütüklerde de tesis edilmesidir. (S.N.K. mad: 1) Bu nedenle nüfusa kaydedilmeden ölenlerin önce kütüklere tescil edilmeleri ve sonra da ölüm kayıtlarının işlenmesi zorunludur.

ç — Sorunlar

1) Ölüm olaylarının tesbitine ve nüfus idarelerine bildirilmesine ilişkin işlemler ve izlenen yöntem uygulamada aksaklığa yol açtığı gibi, sistemin geliştirilmesi yönünden de yeterli değildir.

2) Mevzuatta yolculuk sırasında trafik kazaları sonucu veya harp ve karışıklıklarda meydana gelen ölüm olaylarının nüfus idarelerine bildirilmelerine ait yöntemin düzenlenmemiş olması karışıklıklara ve farklı işlemlere yol açmaktadır.

3) Nüfusa tescil edilmeden ölenler hakkında yapılacak işlemler ve bu ölümlerin kütüklere tescilleri hakkında mevzuatta açıklık olmaması yanlış anlamlara ve değişik uygulamalara neden olmaktadır.

4) Mevzuatta, ölüm olaylarının meydana geldiği yerlere göre, bunların değişik biçimlerde nüfus idarelerine bildirilmesi öngörüldüğü

halde, uygulamada çoğu kez ölüm belgesi düzenlenmesi hukukî durumuyla fiilî durumun farklı olmasına yol açmaktadır.

5) Nüfus idarelerince yabancıların ölüm kayıtlarının tutulmaması, kanuna ve hizmetin gereklerine uygun düşmemektedir.

d — Çözüm Yolları

1) Ölüm olaylarının tesbitinde ve nüfusa bildirilmesinde izlenen yöntem ve kullanılan belgeler gözden geçirilmeli ve ölüm sicillerinin tesisine imkân verecek şekilde yeniden düzenlenmeli ve ölüm tutanakları belgeye dayalı bildirim üzerine nüfus memurlarınca tutulmalıdır.

2) Harplerde veya olağanüstü hallerde, yolculuk sırasında veya kazalarda ölenlerin nüfusa tescillerine ilişkin işlemler açıklıkla tesbit edilmeli, olayları bildirecek kişiler, bildirme şekli ve süresi belli edilmelidir.

3) Ölüm olaylarını bildirmede düzenlenen belgeler yeniden gözden geçirilmeli, kullanılacak belgelerde birlik sağlanmalı ve bütün ölümlerde İçişleri Bakanlığınca düzenlenecek form kullanılmalıdır.

4) Nüfusa kaydedilmeden ölenler hakkında yapılacak işlemler duraksamaya ve çeşitli anlayışlara yer vermeyecek şekilde mevzuatla düzenlenmeli ve her halde tescilleri yaptırılmalıdır.

5) Yabancıların ölüm sicili tesis edilmelidir.

F — KAYIT TASHİHİ OLAYLARI VE TERKİN

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Kayıt tashihleri; nüfus sicillerinde mevcut bir kaydın düzeltilmesi, değiştirilmesi veya tamamlanmasına ilişkin işlemlerdir.

Kayıt tashihleri, Sicilli Nüfus Kanununun 11 - 12 inci, Medenî Kanunun 26, 29, 38 ve 44 üncü Soy Adı Kanununun 10 uncu, 1720 karar sayılı Soy Adı Nizamnamesinin 17 inci maddeleriyle düzenlenmiştir.

Kayıtlarda düzeltme yapılabilmesi için ilke olarak mahkeme kararı zorunludur ve M. K. un 38 inci maddesinde de bu esas kabul edilmiştir. Böylece kayıtların rastgele değiştirilmemesi sağlanmak ve bunun sonucu sicillerin güvenilir birer kaynak olma niteliği korunmak istenmiştir.

Ancak mahkeme kararını gerektirmeyecek nitelikte basit maddi hataların olabileceğini de kabul etmek gerekir. Örneğin, dayanak belgesindeki Mehmet adının kütüğe Memet olarak geçmesi gibi. Bu halde de mahkeme kararı aramak kişiye kusuru olmadığı bir hata dolayısıyla külfet yüklemek sonucunu doğuracağı gibi, mahkemelerin de iş hacmi gereksiz yere artırılmış olur.

b — Tashih Çeşitleri

Kayıt tashihleri, aşağıda gösterildiği gibi, birkaç grup içinde toplanabilir.

1 — Düzeltme (tashih) : Sicile yanlış düşürülmüş bir kaydın düzeltilerek doğrusunun yazılması işlemidir.

Düzeltilmede kaydın aslında bir değişiklik yapılmaz, ancak yanlış yazılmış husus aslına uygun olarak düzeltilir.

Yanlışlık ya dayanak belgesinde ki bilgilerin kütüklere geçirilmesi sırasında memur tarafından yapılır ya da dayanak belgesi düzenlenirken yanlışlık yapılmış olduğundan kayıtlar hatalı olarak tesis edilir. Bu nedenle de söz konusu yanlışlıkların düzeltilmesinde izlenen yöntemin birbirinden farklı olması gereklidir.

Birinci hal, yani dayanak belgesindeki bilgilerin sicillere geçirilmesi sırasında yanlışlık yapılması maddi hatayı meydana getirir. Mevzuatta maddi hataların ne yolda düzeltileceği ve buna kimin yetkili olacağı hakkında bir açıklık yoktur. Uygulamada genellikle İçişleri Bakanlığının bir genelgesi uyarınca, nüfus idarelerince resen düzeltme yapılması yoluna gidilmektedir.

İkinci halde, yani dayanak belgelerinin yanlış düzenlenmesi sonucu kayıtların hatalı tesis edilmesi halinde, M. K. nun 38 inci maddesi uyarınca, düzeltme için mahkeme kararı gereklidir. Nüfus idareleri mahkeme kararı olmaksızın herhangi bir işlem yapamazlar.

Düzeltilme, yanlış kaydın okunacak şekilde çizilip yerine doğrusunun yazılması ve kenar şerhiyle izah edilip nüfus memurunca imza ve tasdik edilmesi suretiyle yapılır.

2 — Değişiklik : Sicilde bir kişiye ait kaydın bir kısmında değişiklik yapılmasına ilişkin işlemlerdir. Örneğin, ad ve soyadı değişikliği gibi.

Değişiklikler tamamen mahkeme kararıyla yapılır. Mahkeme kararı olmaksızın nüfus idarelerinin kendiliklerinden bir değişiklik yapmaya yetkileri yoktur.

Gerçi Sicilli Nüfus Kanununun 12 maddesi sanat, sıfat ve eşkâl gibi değişmesi mümkün olan hallerin, mahalle veya ilgili daireden getirilecek ilmühaber üzerine düzeltilmesini öngörmüşse de bu hüküm M. K. nun 38 inci maddesiyle yürürlükten kalkmıştır.

Kaldı ki sanat, sıfat ve eşkâl gibi niteliklerin şahsî halle ilişkileri yoktur. Bunların kütüklere geçirilmesini ve izlenmesini zorunlu kıla-
cak bir neden de mevcut değildir. Esasen kütüklerde bu sütunlarda ya yoktur ya da kullanılmamaktadır.

Değişiklik kaydın yanına şerh verilmek suretiyle yapılır.

Burada bir hususa daha değinmekte yarar görmekteyiz. M. K. nun 40 ıncı maddesinde madde başlığı «Tadile Uğrayan Kayıtlar» şeklinde ifade edilmiştir. Halbuki bu madde tanıma, babahğa hüküm, nesep tashihi gibi şahsî hallere ilişkin değişikliklerin nüfus sicillerine ne yolda işleneceğini göstermektedir. Mevcut bir kaydın terkin edilip değiştirilmesi değil de, bir kişinin şahsî halindeki bir değişikliğin nüfusa tescilindeki usul söz konusudur. Bu nedenle bu madde uyarınca yapılan işlemler burada söz edilen anlamda tashihe ilişkin olmadıklarından konumuzun dışında kalmırlar.

3 — Tamamlama : Sicilde mevcut bir kaydın eksik kalmış kısımlarının yeniden kütüğe yazılmasına ilişkin işlemlerdir. Bu da ya dayanak belgesinde mevcut olan bir bilginin sicile işlenmesinin unutulmasından ya da o bilginin dayanak belgesinde de bulunmamasından ileri gelebilir. Örneğin doğum tarihinin sadece yıl olarak ay ve günü gösterilmeksizin yazılı olması gibi.

Mevzuatta tamamlamanın nasıl ve neye dayanılarak yapılacağı hakkında bir açıklık yoktur. Bu nedenle, tashihte olduğu gibi, tamamlama da dayanak belgesine göre iki kategoriye ayrılarak incelenecektir.

Dayanak belgesindeki bilgilerin kütüğe eksik geçirilmiş olması halinde, maddi hatanın düzeltilmesinde olduğu gibi, nüfus idarelerinin idarî bir işlemle kütükteki eksikliği belgeye göre tamamlamaya yetkili olması gerektiği kabul edilebilir. Esasen uygulama da bu yoldandır. Kütükteki eksiklik aynen dayanak belgesinde de varsa bu takdirde tamamlama ancak bir mahkeme kararına dayanılarak yapılabilir.

Burada S. N. K. unun 12 inci maddesinin son fıkrasında öngörülen tamamlama üzerinde de durulması gereklidir. Bu hükme göre bir şahsın mahlası, oturduğu mahalle muhtarından veya ilgili daireden alacağı ilmühabere dayanılarak nüfus kütüklerine geçirilir. Ancak bu durum kütükler üzerinde yapılacak tashihlere ait genel ilkeye uygun düşmemektedir. Yukarıda, dayanak belgelerindeki kayıtlarla kütükler arasında farklılık olduğu takdirde idarî mercilerin düzeltme yapmaya yetkili olabilecekleri, bunun dışındaki kayıt tashihlerinin ise ancak mahkeme kararlarına dayanılarak yapılabileceği açıklanmıştı. Oysaki burada kaydın tesisine esas olan belgeye bakılmaksızın muhtarlarca düzenlenecek bir ilmühabere dayanılarak ikinci bir ad veya mahlas eklenmekte, bu yoldan kütüklerde esasa ait bir düzeltme yapılmaktadır. Bu nedenle bu türden, mahlas ve göbek adı eklenmesi işlemlerinin de mahkeme kararıyla yapılmasını sağlayacak yönde mevzuat değişikliği yapılması zorunlu görülmektedir.

c — Terkin

Terkin nüfus kütüklerinde mevcut bir kaydın hukuken geçersiz hale getirilmesine ilişkin işlemlerdir. Örneğin, nüfus kütüklerinde bir şahsa ait ikinci bir kaydın veya vatandaşlığımızı kazanamadığı halde vatandaş gibi doğum ve sair nedenlerle kütüğe kaydedilmiş bir şahsın kaydının silinmesi gibi.

Mevzuatımızda kayıtların terkin hakkında açıklık yoktur. Ne S. N. K. da ne de M.K. da yetkili makam belirtilmediği gibi, izlenecek yöntem hakkında da herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle uygulamada kıyas ve tefsir yoluyla tashihe ait hükümler uygulanmakta ve terkin işlemleri genellikle mahkeme kararına dayanılarak yapılmaktadır.

Terkin işlemi ve bu işleme esas olan nedenler tamamen idarî nitelikte olup idarenin yetki alanına girmektedir. Örneğin, 403 sayılı Kanunun 39 ve 41 inci maddelerine göre vatandaşlık uyusmazlıklarını

çözümlemek ve bir kişinin vatandaşlık durumunu saptamak görev ve yetkisi İçişleri Bakanlığına aittir. Türk vatandaşlığının söz konusu olduğu hallerde nüfus kayıtları aksi sabit oluncaya kadar vatandaşlık için karine teşkil eder. İçişleri Bakanlığınca, nüfus kütüklerinde kayıtlı olan bir kişinin vatandaş olmadığına karar verilmesi halinde, nüfus sicillerine ancak Türk vatandaşları kaydedilebileceğinden, ilgilinin kaydının da terkinini gerekir. Burada terkin işlemi tamamen idari bir tasarrufun sonucu olarak ortaya çıkan yapılması zorunlu idari bir işlem olmaktadır. Bu nedenle bu işlemin yapılması için ayrıca mahkeme kararı alınmasına bir gerek yoktur.

Diğer yandan idarece esasen bir takım terkin işlemleri yapılmaktadır. Örneğin, vatandaşlıktan çıkan veya vatandaşlığımız kaybettirilen kişilerin nüfus kayıtları idarenin verdiği emirlere dayanılarak terkin edilir.

Burada karşımıza ikinci bir nokta daha çıkmaktadır. Terkin işlemlerinin idari emir veya kararlara dayanılarak yapılması kabul edildiği takdirde kaydın terkinine karar vermeğe hangi makam yetkili olacaktır.

Kaydın terkinine esas olan karar veya idari tasarruf genellikle İçişleri Bakanlığınca yapılmaktadır. Örneğin, vatandaşlık anlaşmazlıklarını çözümlemeyen vatandaşlık kararları gibi. Bu nedenle de terkin kararlarının Bakanlıkça alınmasının en doğru yol olacağı düşünülebilir. Bu yöntem aynı zamanda gerektiği biçimde bir soruşturma ve inceleme yapılmasına ve elde edilecek verilerin uzman cemanlarca değerlendirilmesine olanak sağlayacağından vatandaş için de bir güvence olabilir.

ç — Sorunlar

1) Nüfus sicillerindeki kayıtların tashihleriyle ilgili yetki, biçim ve yönetime ilişkin hükümlerin yeterli ve açık olmaması duraksamalara, gereksiz işlemlere ve işlerin uzamasına yol açmaktadır.

2) Kayıtların terkinini hakkında nüfus mevzuatında herhangi bir hüküm bulunmaması yanlış anlamlara yer vermekte ve farklı işlemler yapılması sonucunu doğurmaktadır.

d — Çözüm yolları

1) Her çeşit kayıt düzeltmesi ve bunlara yetkili makamlar, izlenecek yöntem kuşku ve farklı işlemlere yer vermeyecek biçimde mevzuatla düzenlenmelidir. Dayanak belgesindeki bilgilerin, kütüklere yanlış ya da eksik geçirilmesinden dolayı ortaya çıkan maddî hatalar sonucu gerekli tamamlamalar nüfus dairelerince kendiliklerinden, bunların dışındaki düzeltme, değişiklik ve tamamlamalar mahkeme kararıyla yapılmalıdır.

2) Kayıt terkinleri İçişleri Bakanlığının kararına dayanılarak yapılmalıdır.

G — NÜFUS OLAYLARINA AİT ORTAK SORUNLAR

Yukarıda ayrı ayrı ele aldığımız nüfus olaylarına ait ortak sorunlar aşağıda gösterilmiştir. Bu sorunların nedenleri her olay incelenirken dile getirilmiş olduğundan burada sadece sorunların belirtilip çözüm yollarının işaret edilmesiyle yetinilecektir.

a — Sorunlar

1) Nüfus hizmetlerinde kullanılan defter ve formlarda genellikle terim ve dil birliği olmaması, aynı amaçlar için çeşitli deyimler kullanılması anlayışı zorlaştırmakta ve sonuç olarak kayıtların yanlış yazılmalarına neden olmaktadır.

2) Nüfus kayıtları başka yerde bulunan kişilerle ilgili nüfus olaylarını sicillere geçirinceye kadar yapılan işlemlerden bir çoğu gereksiz olup zaman ve emek israfına yol açmaktadır.

3) Nüfus vukuat defterlerinin tutulmaları mükerrer bir işlem olarak gözükmekte, para, zaman ve emek israfına yol açmaktadır.

4) Nüfus olaylarının bildirilmesine yarayan ve kayıtlara dayanak olan doğum, ölüm ve yer değiştirme belgelerinin düzenlenmesine ilişkin usul pratik olmadığı gibi, vatandaş yönünden de zaman kaybına sebep olmaktadır.

5) Nüfus olaylarının tesbit ve bildirilmesine ait belge ve ilmi haberlerin yeterince bastırılıp nüfus dairelerine gönderilmemesi, dışarıdan bunları sağlamak durumunda kalan vatandaşın istismarına yol açtığı

gibi, olayların nüfus idarelerine bildirilmemesine veya geç bildirilmesine yol açmaktadır.

b — Çözüm Yolları

1) Formlar düzenlenirken aynı amaçlar için aynı deyimler kullanılmalı ve deyimlerin açık, seçik ve herkes tarafından kolay anlaşılır olmasına dikkat edilmelidir.

2) Başka yerde kayıtlı bulunan kişilerle ilgili nüfus olaylarında kayda esas olan dayanak belgesi vakanın olduğu yerdeki kayıtlara geçirildikten (vukuata alındıktan) sonra asıl kaydının bulunduğu yere gönderilmelidir. Burada, kaydına engel bir hal bulunmadığı anlaşıldığı takdirde, tescil edilerek gönderen yer idaresine kayıt örneği gönderilmeli ve bunun dışındaki işlemler kaldırılmalıdır.

3) Nüfus vukuat defterleri kaldırılmalıdır.

4) Doğum, ölüm ve yer değiştirme dayanak belgelerinin düzenlenme yöntemi değiştirilmeli ve ilgilinin beyanı veya kamu kuruluşlarından aldığı belge üzerine nüfus dairelerinde düzenlenecek tutanak üzerine gerekli işlemler yapılmalıdır. Bunlar yıl sonunda toplanıp ciltlettirilerek doğum, ölüm sicilleri tesis edilmelidir.

5) Nüfus belge ve ilmühaberleri yeterince bastırılarak ihtiyaca göre nüfus dairelerine gönderilmelidir.

III — SİCİL KAYIT ÖRNEKLERİNİ VERMEK

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Bu görev, ilgililer veya kamu kuruluşlarınca istenmesi halinde onanlı nüfus kayıt örneklerinin verilmesine ilişkindir. Medenî Kanunun 36 nci maddesine göre «...Ahvali şahsiye kayıtlarını tutmak ve suretlerini vermek» sicilleri tutan memura aittir.

Nüfus kayıt örneklerinin verilmesi konusu bu kayıtların aleniyetle-riyle sıkı sıkıya ilgilidir. Ancak nüfus mevzuatında sicillerin alenî olup olmadıkları hakkında açık bir hüküm yoktur. Ancak S.N.K. nun 15 inci

maddesi herkesin «kendisine taalluk eden kuyudatın suretini almaya yetkili olduğunu hükme bağlamıştır. Buna göre nüfus kayıt örneğinin alınabilmesinde kıstas «kendine taalluk etme» olmaktadır.

İçişleri Bakanlığı 24.6.1964 tarihli bir Genelgeyle «kendisine taalluk eden» deyiminden ne anlaşılmak gerektiğini açıklamıştır. Yabancı memlekette çalışan işçilere kolaylık sağlamak amacını güden bu Genelgeyle «kendisine taalluk eden» deyimini oldukça geniş bir şekilde yorumlanarak bu işçilere ait nüfus kayıt örneklerinin, memleketimizde bulunan ana, baba, eş veya reşit çocukları, bunlar bulunmadıkları takdirde en yakın akrabaları tarafından alınabileceği kabul edilmiştir.

Yukardaki açıklamalardan çıkan sonuca göre ahvali şahsiye kayıtları alenî değildir. Kişiler bir başkasının kayıt örneklerini alamazlar. Kamu kuruluşlarının nüfus kayıt örneklerini alıp alamıyacakları ve bu örneklerin hangi hususları kapsayacağı hakkında da mevzuatta tam bir açıklık yoktur. Yalnız Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkında Talimatın 13 üncü bölümünden anlaşıldığına göre bu kuruluşlar da örnek isteyebilirler.

Sicil kayıt örneklerinin kapsamının ne olacağı, nüfus kütüklerindeki bütün bilgileri ve şerhleri kapsayıp kapsamıyacağı hakkında da mevzuatta yeterli açıklık yoktur. İçişleri Bakanlığınca bastırılan nüfus kayıt örneği formu ise kütükteki bütün bilgileri kapsamaktadır.

Nüfus kayıt örnekleri çeşitli amaçlar için ya kamu kuruluşlarınca ya da ilgili kişilerce alınabilir. Ancak nüfus sicillerindeki kayıtların her zaman tümünün çıkarılıp gönderilmesinde, kullanılış amacı yönünden zorunluluk olmayabilir. Kaldı ki tüm bilgilerin çıkarılması bazı hallerde kişinin toplum içindeki itibarını sarsıcı sonuçlar da doğurabilir. Örneğin, nesebi sahîh olmayan kişinin bu durumunun bilinmesinde olduğu gibi.

Bu nedenlerle kayıt örnekleri sicildeki tüm bilgileri değil de, istenmiş amacına göre, sadece gerekli olanı kapsamalıdır.

Bazen tüm durumunun bilinmesinde zorunluluk olabilir. Bu takdirde nüfus kütüğündeki bütün bilgileri kapsayan bir kayıt örneğinin verilebilmesi de gereklidir. Ancak bunun içinde ya mahkemeden bu yolda alınacak bir karar veya nedenleri açıklanmak suretiyle en büyük mülkiye amirine yapılacak bir baş vurma üzerine bu makamın yazılı emri aranmalıdır.

b — Sorunlar

Nüfus sicil kayıtlarının örneklerini düzenlemek ve vermek konusu mevzuatımızda yeterince açık değildir.

c — Çözüm Yolları

Nüfus sicil kayıt örneklerinin çıkarılıp verilmesi konusu ele alınıp yeniden düzenlenmeli, kimlerin örnek alabileceği ve kayıt örneklerinin neleri kapsayacağı açıklıkla saptanmalıdır. Herhalde kişinin nesebi hakkındaki bilgiler ancak mahkeme kararı veya en büyük mülkiye amirinin emri üzerine örneklerde gösterilmelidir.

IV — SİCİL KAYITLARI HAKKINDA BİLGİ VERMEK

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfus mevzuatında nüfus kayıtları hakkında kimlerin bilgi isteyebileceği ve bunlara hangi bilgilerin verilebileceği konusunda bir açıklık yoktur. Yalnız Talimatın 13 üücü bölümünde kamu kuruluşlarınca istenecek her türlü bilginin ciddi bir şekilde incelenerek verilmesi hükmüne bağlanmıştır ki bundan kamu kuruluşlarının kayıtlar hakkında her türlü bilgiyi isteyebilecekleri anlaşılmaktadır. Mahkemelerin de her türlü bilgiyi almaya yetkili oldukları kuşkusuzdur.

Ancak nüfus kütüğünde bir şahsa ait bilgilerin hepsinin kamu kuruluşları için gerekli olduğu tartışılabilir. Kamu kuruluşları herhangi bir iş dolayısıyla bazı bilgilere ihtiyaç duyabilirler. Bu takdirde bu bilgilerin verilebilmesi normaldir. Ancak kişinin itibarının sarsılmasına yol açabilecek nitelikteki bilgilerin verilmesinin bazı kısıtlamalara tabi tutulması da zorunludur. Örneğin; nesep durumu, evlilik dışı münasebetten meydana gelmiş çocuklar gibi konular hakkındaki bilgiler hakkı bir nedene dayanılarak istenebilmeli ve bunlar ancak mahallî mülkiye mülkiye amirlerinin emir ve izniyle verilebilmelidir.

Diğer taraftan S.N.K. unun 15 inci maddesinde herkesin kendisine ait olan nüfus kayıt örneklerini alabileceği esası konulduğuna göre.

sicil kayıtları hakkında bilgi alınması konusunda da aynı ilkenin geçerli olması gereklidir.

Esasen nüfus sicil kayıtları alenî olmadığına göre başkasının kaydı hakkında bilgi alınamaması tabiidir. Ancak bazı ahvalde bir başkasının nüfus sicillerindeki durumu üçüncül bir şahsı ilgilendirebilir. Örneğin, bir kadının kendisine talip olan bir erkeğin nüfus kayıtlarına göre evli olup olmadığını öğrenmek istemesi gibi. Fakat mevzuatımızda bu konuda bir açıklık olmadığından kadın istediği bilgiyi alamamak durumundadır.

Diğer taraftan çeşitli kanun ve idarî emirlere göre nüfus daireleri kendiliklerinden ilgili dairelere bilgi vermekle yükümlüdürler. Şöyleki:

1) Medenî Kanunun 354 üncü maddesi gereğince nüfus idareleri «...müttali oldukları vesayeti müstelzim» halleri sulh mahkemelerine bildirmekle yükümlüdürler.

2) Medenî Kanunun 32 inci maddesi uyarınca ölüm, ölenin köy veya mahallesi muhtarına bildirilir.

3) Ölenler, yeniden kayıt ve vatandaşlığa alınanlar, yer değiştirenler ilgili askerlik şubesi başkanlığına bildirilir.

4) Ölüm, emeklilik kaydı varsa ilgili saymanlığa bildirilir.

5) Ölümler, Veraset ve İntikal Vergisi Tüzüğü'nün 53 üncü maddesi uyarınca maliye dairelerine ihbar edilir.

6) Dul ve yetim maaşı alan kadınların evliliği Emekli Sandığına bildirilir.

7) Evlenme ya da seçme hakkı yoluyla Türk vatandaşlığını kazananlar nüfusta tescillerinden; Türk vatandaşlığını kaybedenler sicillerine gerekli şerh verildikten sonra İçişleri Bakanlığına bildirilir. (403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik mad: 18, 55)

8) Bazı genelgelerle de nüfus dairelerine bildirim yükümlülüğü verilmiştir. Örneğin, özel doğumevi ve hastahanelerde doğan çocukların maliye dairelerine bildirilmesinde olduğu gibi.

Görüldüğü gibi bu işlemlerden bir kısmının şahsî halle herhangi bir ilişkisi yoktur. Bu nedenle bunların yapılması nüfus idarelerine fazladan bir külfet yüklemektedir. Diğer taraftan bu bilgilerin verilebil-

mesi için önceden kütüklere bazı kayıtların geçirilmesinin zorunlu olması da, nüfus kütüklerine şahsî halle ilgisi olmayan bir takım kayıtların yazılması sonucunu doğurmaktadır. Bu halin kütüklerde bir takım karışıklıklara neden olacağı ve bunun kütüklerin niteliğine uygun düşmeyeceği kuşkusuzdur. Örneğin, zat maaşı kaydı gibi.

Yukarıda 4, 5, 6 sırada belirtildiği gibi; ölümlerin, emeklilik kaydı varsa Emekli Sandığına, Veraset ve İntikal Vergisi Tüzüğü'nün 53 üncü maddesi uyarınca maliyeye, dul ve yetim maaşı alanların Emekli Sandığına bildirilmelerine ait işlemler nüfus dairelerinin aslî görevleri olmayıp diğer kurumların yapacağı işlemler dolayısıyla yüklenmiş külfetlerdir. Esasen emekli, dul, yetim maaşları, veraset ve intikal vergisi, gelir vergisi kendi mevzuatları ile düzenlenmiş, bunları bildirmekle yükümlü olanlar belirtilmiştir. Ayrıca birde nüfus idarelerine bu yolda külfet yüklemek gereksizdir. Kaldı ki nüfus idarelerinin bu görevleri yapabilmeleri için önceden kütüklere bazı kayıtları düşürme zorunluluğu da şahsî hal sistemine uygun düşmemektedir. Bu nedenle nüfus idarelerinin ölümler nedeniyle diğer ilgili dairelere bilgi verme konusunda yaptığı işlemler gözden geçirilmeli ve kütüklere herhangi bir kayıt düşürülmesine meydana verilmeyecek şekilde yeniden düzenlenmelidir.

Burada üstünde durulması gerekli bir konu da nüfus sicil defterlerinin incelenmesidir. Mevzuatta bu konuda bir açıklık yoktur. Nüfus sicil kayıtları alenî olmadığına göre ilke olarak kayıtların incelenmeyeceğini kabul etmek gereklidir. Esasen herkes kendisini ilgilendiren kayıt örneği alabileceği gibi incelenmesini istediği hususlarda da baş vurma üzerine ilgili memurların inceleme yaparak kendisine gerekli bilgiyi vermeleri mümkündür. Bu nedenle bizzat inceleme yapılması gereksizdir. Hele kayıtların başka bir yere götürülerek inceletirilmesine asla cevaz verilemez.

Mahkemelerin bir kararla nüfus sicillerini incelettirme konusundaki yetkilerine söz yoktur. Ancak kütüklerin başka bir yere götürülmesi yerine, tayin edilecek kişilerin bizzat nüfus idarelerine gelerek inceleme yapmaları en doğru yoldur.

Resmî dairelerde görülmekte olan bir işlem dolayısıyla kütüklerde herhangi bir inceleme yapılması gerektiği takdirde, bunun mülkiye amirleri ve merkezde İçişleri Bakanlığı kanalıyla yaptırılması mümkündür.

b — Sorunlar

1) Nüfus sicillerindeki kayıtlar hakkında bilgi verilmesi, verilecek bilginin kapsamı, kimlere bilgi verilebileceği ve kütüklerin incelenmesi konularının mevzuatla açık bir şekilde düzenlenmemiş olması doldurulması gerekli bir boşluktur.

2) Ölüm ve evlenme hallerinde Emekli Sandığına bilgi verebilmek için sicil defterlerine önceden bazı kayıtların düşürülmesi şahsî hal sicil sistemine uygun düşmemekte ve bu hal sicillerde karışıklığa neden olmaktadır.

c — Çözüm Yolları

1) Nüfus sicillerindeki kayıtlar hakkında, kimlere ne şekilde bilgi verileceği ve verilecek bilgilerin kapsamının ne olacağı mevzuatla düzenlenmelidir. Üçüncü kişiler, başka birisi hakkında kendilerini ilgilendiren hususlarda haklı bir nedene dayanmak şartıyla bilgi alabilmelidir.

2) Nüfus idarelerinin, bazı kamu kuruluşlarına kendiliklerinden bilgi vermeleri konusu gözden geçirilmeli ve bu bilgileri verebilmek için sicillere önceden kayıt düşürülmesi yöntemine son verilmelidir.

V — NÜFUS CÜZDANI İŞLEMLERİ

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfus hüviyet cüzdanı (carte d'indentité) ilgilinin kimliğini ve nüfusa kayıtlı olduğu yeri gösteren resmî bir belgedir.

S. Nüfus Kanununun 4 üncü maddesine göre nüfus sicillerine kaydedilenlere bir nüfus hüviyet cüzdanı verilir. Nüfus hüviyet cüzdanlarının iç ve dış geziler sırasında gerektiğinde gösterilmesi zorunludur. (S. U. K. mad : 4) Ayrıca bir çok resmî işlemlerde de cüzdanın gösterilmesi ya da verilmesi gerekmektedir.

Nüfus cüzdanları eskidiklerinde değiştirilir. Kaybolduğu takdirde «zayiinden» yenisi verilir.

Resmî evraktan sayılan nüfus cüzdanları, 403 sayılı T. Vatandaşlığı Kanunun 38 inci maddesine göre, aksi sabit oluncaya kadar ilgilinin Türk vatandaşı olduğuna karine teşkil eder.

b — Nüfus Cüzdanlarının Hazırlanması ve Nüfus İdarelerine Verilmesi

Nüfus cüzdanlarının hazırlanıp bastırılması 210 sayılı Değerli Kâğıtlar Kanunu hükümlerine göre yapılır. Cüzdan formu ve kapsamı İçişleri Bakanlığınca belli edilip Maliye Bakanlığına bildirilir. Hazırlanan forma göre bu Bakanlıkça bastırılan nüfus cüzdanları, Damga Matbaası tarafından doğruca maliye idarelerine gönderilir.

Nüfus cüzdanları kıymetli kâğıtlardan sayıldığı için, 3468 sayılı Pul ve Kıymetli Kâğıtların Bayiler ve Memurlar Vasetasile Sattırılmasına ve Bunlara Satış Aidatı Verilmesine Dair Kanuna göre işlem yapılır ve nüfus memurları satış memuru sayılır. Muamelat yönetmeliğinin 141 maddesinin (b) bendine göre «Bey memuru resmî dairelerde görevleri icabı harç pulu ve kıymetli kâğıt alıp dağıtmak mecburiyetinde olan kefalet tabi memurlara denir.» (İcra memurları, mahkeme başkâtipleri, nüfus memurları gibi.)

Nüfus müdür ve memurlarına ne miktar nüfus cüzdanı verileceği Yönetmeliğe bağlı listede belirtilmiştir. Ancak daha sonra değiştirilen bu miktarlar son olarak İçişleri Bakanlığının 3.2.1966 tarihli Genelgesinde il ve ilçelerde en az 30, bucaklarda ise 10 TL. olarak tespit edilmiştir.

Nüfus memurları cüzdanları maliyeden peşin para ile alırlar. Krediyle cüzdan verilebilmesi için o memurun kefalet tabi olması gereklidir. Kefalet tabi bir memur olmak için Kefalet Sandığına kaydolanmak zorunludur ve sandığa girmek için ilk maaşın 1/2 si ve sonra her ay maaşın % 2 si aidat olarak ödenir. Görüldüğü gibi, kefalet memurlara önemli bir külfet yüklemektedir ve bu nedenle genellikle hiç bir memur kefalet girmemektedir. Cüzdanları kendi paralarıyla peşin olarak alırlar. Bu durumda da memurlar kendi paralarını bir kamu hizmetinin yürütülmesinde kullanmak zorunda kalmaktadırlar. Herhangi bir aidat ödemeksizin memurların böyle bir mecburiyeti karşısında bırakılmaları adalet kaidelerine uygun düşmemektedir.

Maliye'den cüzdan almak için nüfus memurları bir talep bordrosu düzenlerler. Bunda istedikleri nüfus cüzdanlarının adedi ve tutarı

gösterilir. Maliye idarelerince; bordro ile istenen miktardaki nüfus cüzdanı «pul ve kıymetli evrak satış defterine» adet, tutarı ile birlikte yazılır, ayrıca zimmet defterine de işlenir. Verilen cüzdanların seri numaraları, her iki defterde de gösterilir.

c — Cüzdan Satış Defteri

Bu şekilde anılan nüfus cüzdanları nüfus idarelerince önce cüzdan satış defterine işlenir. Cüzdan satış defteri 2 kısımdır. Birinci kısım alınan cüzdanların yazılmasına aittir. Buraya toptan alınan cüzdanların adedi ve seri numaraları gösterilir. İkinci kısım satış kısmıdır. Bura satılan cüzdanlar günlük olarak toptan işlenir ve satış tutarı gösterilir.

Cüzdan satış defteri, satılan cüzdan adediyle satışlardan sağlanan gelirlerin tesbitinde ve üç aylık hasılat cetvellerinin düzenlenmesinde yarar sağlamaktadır.

Şu nedenlerle cüzdan satış defteri tutulmasına gerek kalmamıştır :

— Nüfus istatistikleri kesiminde de belirtildiği üzere, 3 aylık hasılat cetveli düzenlenmesi gereksizdir.

— Satılan cüzdan sayısını, cüzdan kayıt defterinden saptama olanağı vardır.

— Cüzdan satışlarından sağlanan yıllık gelir, 750.000 liradır. Oysa, cüzdan satış defteri düzenlenmesi, bundan çok gideri gerektirir.

ç — Cüzdan Kayıt Defteri

Cüzdan kayıt defteri, vatandaşa verilmek üzere doldurulan nüfus cüzdanlarının kaydına mahsus bir defterdir. Defterlerin sayfaları valilik, kaymakamlık ya da bucak müdürlüğü mührüyle mühürlenip sonuna kaç sayfadan ibaret olduğu yazılarak onanır.

Cüzdan sahibinin adı, soyadı, doğum tarihi, nüfus kütüğünde kayıtlı olduğu yer; cüzdanın veriliş tarihi ve nedeni, seri numarası; cüzdanı alan kişinin adresi bu deftere kaydedilir ve ilgilinin imzası alınarak cüzdan verilir.

Bu defterden nüfus cüzdanlarının kimlere verildiğinin tesbiti mümkündür. Ancak bir şahsın değıştirme ve kaybetme gibi nedenlerle kaç defa cüzdan aldığı anlaşılamaz. Diğer taraftan bu defterdeki kayıtlarla nüfus sicil kayıtları arasında bağlantı kurulmadığından bir şahsın cüzdan alıp almadığını saptamak olanağı yoktur. Bu nedenle kişiler, istedikleri kadar nüfus cüzdanı alabilirler. Bu tür davranış, kişilere herhangi bir sorumluluk yüklemediğinden bu serbestinin kötüye kullanılmasını önlemek için kayıp nedeniyle ikinci kez cüzdan alınmasında doğumdan farklı bir ücret tarifi uygulanmalı ve bu yoldan kişiler nüfus cüzdanlarını daha dikkatli korumaya zorlanmalıdır.

d — Nüfus Cüzdanlarının Kapsamı

Nüfus cüzdanlarının kapsamı S.N. Kanununun 4 üncü maddesinde gösterilmiştir. Buna göre nüfus cüzdanları nüfus sicillerinde bulunan bilgileri kapsayacak ve cüzdanın üstünde ayyıldız bulunacaktır.

10 x 14.5 cm. büyüklüğünde 32 sahifeden ibaret olan nüfus cüzdanlarında şu bilgiler bulunur :

A) Kimlik ve şahsî hale ait bilgiler : (2 sahife)

- 1) Soyadı
- 2) Adı
- 3) Cinsiyeti (erkek, kadın)
- 4) Baba adı
- 5) Ana adı
- 6) Doğum yeri
- 7) Doğum tarihi
- 8) Dini
- 9) Mezhebi
- 10) İşi
- 11) Medenî hali
- 12) Boy
- 13) Göz

14) Renk

15) Vücutta sakatlığı veya noksanlığı

B) Nüfus kütüğünde yazılı olduğu yer : (1 sahife)

1) Vilâyeti

2) Kazası

3) Nahiyesi

4) Mahalle veya köyü

5) Sokağı

6) Hane no.

7) Cilt no.

8) Sahife no.

C) Ne suretle verildiği : (1 sahife)

Ç) Cüzdanın verildiği nüfus dairesi, tarih, imza ve mühür :
(1 sahife)

D) Medenî ve şahsî ahvalindeki değişiklik : (4 sahife)

E) Yer değiştirme vakalarının yazılacak yeri : (4 sahife)

F) Askerlikle ilgili işlemler : (10 sahife)

1) İlk yoklama sütunu (2 sahife)

2) Son yoklama sütunu (2 sahife)

3) Son yoklamasıyle celbû sevk arasındaki sıhhi ve sair sebeplerle tebeddülât hanesi (1 sahife)

4) Celbû sevk ve bedeli naktî hanesi (1 sahife)

5) Muvazzaflık devresine ait sütun (2 sahife)

6) İhtiyata naklinden ihracına kadar carî muamelâtı
(2 sahife)

G) Zat maaşı kaydı : (2 sahife)

Cüzdanda bulunan kayıtlar incelendiğinde görülür ki, bir kısım bilgiler gereksizdir. Esasen uygulamada da cüzdanların bu haneleri

çalışmalarla doldurulmazlar. (Örneğin; işi, boy, göz, renk, gibi haneler) Diğer taraftan nüfus cüzdanında bulunan bilgilerle S.N.K. 3 üncü maddesinde cüzdanın kapsamı öngörülen bilgiler arasında farklılıklar vardır. Örneğin; kanunda yazılı olduğu halde seçim yetkisi hakkında nüfus cüzdanlarında bir açıklama yoktur. Bunun yanında medenî ve şahsî ahvaldeki değişiklik, cüzdanlarda olduğu halde Kanunda yer alamamıştır.

Öteyandan, askerlikle ilgili işlemlere geniş bir yer ayrılmıştır. (10 sahife) Hatta uygulama bu kısmında yetmediği için askerlikle ilgili kayıtların hemen hemen nüfus cüzdanının 2/3 sini doldurduğu görür. Bu durum nüfus hüviyet cüzdanlarını birer askerlik belgesi haline getirmektedir. Bunun yanında askerlik yükümlülüğüne tabi olmayanların (örneğin, kadınlar) cüzdanlarında bu kısımlar hiç bir işe yaramadan boş kalmakta ve tamamen israf olarak gözükmektedir. Zat maaşları kaydı için ayrılan kısım için de aynı şey söylenebilir. T.C. Emekli Sandığı Yoklama Nizamnamesinin 12 inci maddesi uyarınca konulan bu sütunların ancak emekli maaşı alanlar için kullanıldığı ve bunların sayısının genel nüfusa oranı düşünülürse, israf edilen kâğıt miktarı hakkında bir fikir edinilmiş olur.

Ortalama olarak 20 milyon cüzdanda askerlik ve zat maaşı için konulan sahifelerin kullanılmadığı kabul edildiği takdirde, israf edilen kâğıt miktarı yaklaşık olarak 30.000.000 adet dosya kâğıdıdır. Askerlik ve zat maaşı işlemleri için ayrı birer belge yapılması halinde, bu miktar kâğıt tasarrufu mümkün olacaktır.

Nüfus cüzdanları, nüfus ve şahsî halde ilgili olmayan bilgilerin konulmak istenmesi sonucu hacim itibariyle büyük ve kullanışsız olmuşlardır. Bu nedenle genellikle nüfus cüzdanları taşınmamakta ve gerektiğinde çeşitli kuruluşlardan verilmiş kimlik kartları gösterilmektedir.

e — Nüfus Cüzdanlarına Fotoğraf Yapıştırılması

Mevzuatımızda bu konuda yeterli açıklık yoktur. Talimat'ın hüviyet cüzdanlarına ilişkin 5 inci bölümünde fotoğrafı olmayan bir cüzdanın değiştirilmesi sırasında yenisine fotoğraf yapıştırılması istenirse, belediyeden veya muhtardan fotoğrafı bir il mühaber getirilmesi öngörülmüştür. Bu açıklamadan cüzdanlara fotoğraf yapıştırılmasının zorunlu tutulmadığı ve tamamen isteğe bağlı olduğu sonucu çıkarılabilir.

Önceleri her tarafta fotoğraf çektirmenin olanaksızlığı nedeniyle cüzdanlara fotoğraf yapıştırılmasının zorunlu olmaması kabul edilebilir. Ancak zamanımızda, fotoğrafın kimliğin tanınması ve tanıtılmasının önemi gözönüne alındığında, kimliğin ispatına yarayan bir belgenin fotoğrafsız olabileceği düşünülemez. Kaldı ki, bugün Türkiye'nin her tarafında fotoğraf çektirmek mümkündür. Esasen fotoğrafsız bir nüfus cüzdanı, ancak askerlik gibi bir kaç işlem dışında bir ispat belgesi olarak da kabul edilmemektedir. Bu nedenlerle nüfus cüzdanlarına fotoğraf yapıştırılması zorunlu olmak gerekir.

Burada çözümü gereken bir sorun daha çıkmaktadır. Doğumdan verilen bir cüzdana bebeğin fotoğrafı yapıştırılamıyacağına göre, acaba kaç yaşında nüfus cüzdanına fotoğraf yapıştırılmalıdır?

Toplum içinde genel olarak kişi ancak rüştünü ispat ettikten sonra kendi adına hareket etme imkânına kavuşmakta, bir veli veya vasiye ihtiyaç duymaksızın resmî ve özel işlemler yapabilmektedir. Bu nedenle rüşt yaşına girenler nüfus cüzdanına fotoğraf yapıştırmakla yükümlü tutulmalı, fakat daha küçük yaştakiler için böyle bir zorunluk olmamalıdır.

Diğer yandan fotoğraf yapıştırmak için her zaman muhtarlık veya belediyeden fotoğraflı bir ilmühaber istenmesine de gerek yoktur. Eğer ilgilinin elinde kimliğini gösteren fotoğraflı, güvenilir bir belge varsa veya nüfus idarelerince tanınan bir kişiye, belirtilen biçimde fotoğraflı bir ilmühaber istenmesine de gerek yoktur. Esasen uygulama da bu yoldadır. Bu nedenle mevzuatta da bu yolda düzetmeler yapılması gereklidir.

f — Nüfus Cüzdanlarının Geri Alınması ve İmhası

Ölenlerin nüfus cüzdanları geri alınır ve değiştirilen cüzdanlarla birlikte yıl sonuna yok edilir. Sicilli Nüfus Kanunu ve ilgili Tüzükte bu konuda düzenleyici herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu konu Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkındaki Talimatın «Ölümler» ve «Hüviyet Cüzdanları» bölümlerinde düzenlenmeye çalışılmıştır.

Talimatnameye göre ölüm ilmühberiyle birlikte nüfus hüviyet cüzdanları da nüfus idarelerine verilecektir. Nüfus cüzdanı kaybolmuşsa durum ilmühaberinin arkasına işaret edilir. Ancak nüfus cüz-

danlarını kimin nüfus idarelerine geri vereceği belli değildir. Ölüm ilmühaberleriyle birlikte verilmesi öngörüldüğüne göre, cüzdanların da bu ilmühaberleri düzenleyip nüfusa vermekle yükümlü tutulmuş mercilere verilmesi gerektiği düşünülebilir. Diğer taraftan cüzdanların verilmesi halinde ne gibi bir işlem yapılacağı da açık değildir. Nitekim, uygulamada cüzdanların % 76'sı geri verilmemektedir ve bu durum nüfus cüzdanlarının geri alınmasındaki amacın gerçekleşmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Cüzdanlar yıl sonunda en büyük mülkiye amirinin emriyle kurulan bir kurul eliyle yakılarak yok edilir ve bu durum bir tutanakla saptanır.

Nüfus cüzdanlarının yok edilmek üzere yıl sonuna kadar bekletilmesinde hiç bir yarar yoktur. Aksine saklama ve koruma gücüğü vardır. Bu nedenlerle cüzdanlar alındığında hemen iptal edilmeli ve yok edilmelidir.

Burada bir noktaya daha değinmek istiyoruz. Nüfus cüzdanları alınıp iptal edildikten sonra bir daha iade edilmez, imha edilir. Ancak bazı kişilerin kendi yakınlarına ait cüzdanları hatıra olarak saklamak istemeleri mümkündür. Bu taktirde cüzdanların, nüfus idarelerince iptal edildikten sonra geri verilmesi gerekecektir. İptal edilmiş cüzdanın geri verilmesinin hiç bir sakıncası olmadığı gibi, hatıra olarak bu cüzdanları sağlamak isteyenleri cüzdanın kaybolduğu yolunda yalan beyanda bulunmaktan önlemiş olur.

g — Sorunlar

1) Nüfus cüzdanları İçişleri Bakanlığınca hazırlanıp, Maliye Bakanlığınca bastırılmakta ve bu Bakanlık taşra kuruluşları aracılığı ile nüfus idarelerine verilmektedir. Bu hal maliye ve nüfus idarelerinin birbirine çok benzer işlemleri ayrı ayrı yapmalarına dolayısıyla iş hacminin artmasına, nüfus memurlarının kendi paralarıyla cüzdan almak durumunda kalmalarına yol açmaktadır.

2) Nüfus idarelerince tutulan cüzdan satış defterleri gereksiz olup, iş gücü, zaman ve para israfına yol açan bir işlem olarak gözükmektedir.

3) Nüfus kütükleriyle cüzdan kayıt defterleri arasında gerekli bağlantı kurulmadığından kütük kayıtlarından bir kişinin cüzdan

alıp almadığını tespit mümkün değildir. Kayıp iddiasıyla yeniden nüfus cüzdanı almanın sınırlandırılmamış olması ve herhangi bir sorumluluğu da bulunmaması suistimale elverişli bir durum yaratmaktadır. Bu hal aynı zamanda vatandaşın nüfus cüzdanını saklamakta gerekli özer göstermemesi sonucunu da doğurmaktadır.

4) Nüfus cüzdanları; form, biçim ve hacim itibariyle düzensizdir ve veriliş amacına uygun olmayan bir çok bilgileri kapsamaktadır. Bu durum, israfa yol açtığı gibi, taşıma zorluğu cüzdanları kullanılmayan belge haline getirmiştir.

5) Nüfus cüzdanlarına fotoğraf yapıştırılmasının isteğe bağlı olması kimlik belgesi olma özelliğine uygun düşmemektedir.

6) Sahibinin ölümü halinde nüfus cüzdanlarının geri verilmesi hakkında nüfus mevzuatında yeterli açıklık ve müeyyide bulunmaması uygulamada cüzdanların çoğu kez nüfus idarelerine geri verilmemesine neden olmaktadır.

7) Ölüm veya değiştirme nedeniyle geri alınan nüfus cüzdanlarını yok etmek için yıl sonunu beklemeye gerek yoktur.

ğ — Çözüm Yolları

1) Nüfus cüzdanlarının Damga Matbaasında bastırılması ve dağıtımını işleri tamamen İçişleri Bakanlığınca yapılmalı, cüzdan satışından elde edilecek gelir makbuz karşılığı maliye veznesine yatırılmalıdır. Bu yoldan nüfus cüzdanlarının üzerinde çalışıp geliştirilmesi kolaylaşacağı gibi, cüzdanların alınması sırasında yapılan işlemler kalkmış olacak ve nüfus memurları da kendi paralarıyla cüzdan almak durumunda kalmayacaklardır.

2) Cüzdan satış defterleri kaldırılmalıdır.

3) Nüfus kütükleriyle cüzdan kayıt defterleri arasında gerektiği şekilde bağlantı kurularak kütüğe cüzdan alındığı işaret edilmelidir. Kayıp nedeniyle nüfus cüzdanı alınmasında, farklı bir tarife uygulanmalı ve bu fark vatandaş tarafından Maliyeye yatırıldıktan sonra cüzdan verilmelidir.

4) Nüfus cüzdanları veriliş amacına uygun olarak kimlik kartı gibi taşınmaya elverişli ve kullanışlı olacak şekilde yeniden düzenlen-

melî, askerlik ve zat maaşı gibi şahsî halle ilgili bulunmayan kayıtlara cüzdanda yer verilmemelidir.

5) Nüfus cüzdanlarına reşit olan herkesin fotoğrafını yapıştırması zorunlu olmalı, aykırı davranışlara ceza uygulanabilmelidir.

6) Ölüm halinde nüfus cüzdanlarının iadesi zorunlu olmalı, bunu sağlayacak müeyyideler getirilmelidir. Yakınlarına ait kişilerin nüfus cüzdanlarını hatıra olarak sağlamak isteyenlere cüzdanlar, iptal edildikten sonra geri verilmeli ve bu husus ölüm belgesinin arkasına işaret edilmelidir.

7) Değiştirme veya ölüm nedeniyle geri alınan nüfus cüzdanları alındığında derhal yok edilmeli ve bu husus ölüm belgesine işaret edilerek altı nüfus memuru ve cüzdan getiren kişi tarafından imza edilmelidir.

VI — ASKERLİKLE İLGİLİ İŞLEMLER

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfus dairelerinin askerlikle ilgili görevleri, Sicilli Nüfus Kanununun 3, 4 ve 8 inci; 1111 sayılı Askerlik Kanununun 15, 17, 19, 27, 31, 33 96, 99, 100 üncü; 331 tarihli Tüzüğün 15 inci ve Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkındaki Talimatnamenin 12 inci bölümünde yer almıştır.

1 — Askerlik Çağına Girenler Defteri

Nüfus daireleri her yıl ilk ve son yoklamalara esas olmak üzere kasım ayında askerlik çağına girenlerin adlarını ve soyadlarını, baba adlarını, yaşlarını, mahalle ve köylerini gösterir bir defter hazırlayarak askerlik şubelerine verirler. Yeniden kayıt ya da yaş düzeltilmesi gibi nedenlerle askerlik çağına girmiş olanlarla vatandaşlığa alınıp sicillere kayıt olunanlar her ayın sonunda askerlik şubelerine bildirilir.

Askerlik çağına girenler defterlerinin hazırlanması nüfus dairelerini en az 1 - 1.5 ay meşgul eder.

2 — İlk Yoklama

İlk yoklama her yıl 1 ocak - 31 haziran tarihleri arasında mahallen yapılır. Bu amaçla kurulan kurula nüfus memuru veya kâtipleri katılırlar.

İlk yoklama as. şb. başkanlarının hazırladıkları bir programa göre yürütülür ve şu hususlar incelenir :

- Kişinin sağlık durumu.
- Okuyup yazma ve öğrenim derecesi.
- Sanatı.
- Bulunduğu yer.
- Ölen olup olmadığı.
- Sakat olanlar.
- Yoklama kaçağı, firar, bakaya ve saklı olup olmadığı.

İlk yoklama çizelgelerinin bir örneği nüfus idaresine verilir. Nüfus idareleri bu çizelgeleri inceleyerek cüzdan almamış olanlar varsa cüzdanlarını verirler.

3 — Son Yoklama

Askerlik Kanunun 19 uncu maddesine göre her yıl haziran ayında başlayan son yoklama 1 - 3 hafta sürer. Mülkiye amirinin başkanlığında toplanan askerlik meclisine nüfus müdür veya memurları da askerlik şubelerinden verilen ilk yoklama defteriyle katılırlar. Askerlik meclisinde yükümlülerin sağlık muayeneleri yapıp, askere elverişli olup olmadıkları saptanır, kısa hizmetliler ayrılır, ölenler ve sakatlar tespit ve işaret edilir ve askerlikle ilgili diğer işlemler yapılır. Sonuçlar şubedeki defterlere ve nüfus cüzdanlarına yazılır ve yoklama sonunda imzalanan tutanağın bir örneği de nüfus idaresindeki yoklama defterine yapıştırılır.

Nüfus idareleri askerlik şubelerinden aldıkları yoklama defteri sıra numarasını, kütüğün askerlik sütununa geçirirler.

Görüldüğü üzere nüfus idareleri, askerlik yükümlülüğüne esas olacak defteri hazırladıktan başka ilk ve son yoklama sırasında mec-

lislerce yapılan işlemleri de kendilerindeki yoklama defterlerine geçir-
mektedirler. Bu suretle askerlik hizmetleri nüfus idarelerini geniş öl-
çüde uğraştırmakta ve adeta bu idareler askerlik şubelerinin birer
kolu gibi çalışmaktadırlar.

Diğer taraftan nüfus idarelerince yürütülmekte olan defterlerin
pratikte bir yararı olduğu da düşünülemez. Sadece yoklama sonuç-
ları gösteren bu defterler, üzerinde nüfus idarelerince herhangi bir
işlem yapılmadan saklanır.

b — Sorunlar

Askerlik çağına girenlere ait listelerin hazırlanması dışında nüfus
idarelerinin askerlikle ilgili işlem ve görevlerinin çokluğu bu idare-
lerin asli görevlerini olumsuz yönde etkilemektedir.

c — Çözüm Yolları

Nüfus dairelerince askerlik çağına girenlere ait listeleri hazırlayıp
askerlik şubelerine vermeleri dışında askerlik yoklamalarında veya
meclislerinde görevlendirilmeleri gerekli görülmemektedir. Kaldı ki as-
kerlik defterlerinin ikinci örneklerinin askerlik daireleri yerine nüfus
idarelerinde saklanması bir yararı yoktur.

VII — NÜFUS CEZALARI

a — Hukuki Dayanak ve Durum

Nüfus olaylarını kanunda belirtilmiş süreler içinde nüfus idarele-
rine bildirmeyenlere yine kanunla belli edilmiş cezalar verilir.

Nüfus sicillerinin düzenli ve gerçeğe uygun bir şekilde tutulabil-
mesi ve güvenilir bir kaynak olması, her şeyden önce nüfus olayları-
nın belli bir süre içinde nüfus idarelerine bildirilmesine bağlıdır. Çe-
şitli nedenlerle belirtildiği gibi, nüfus idareleri kendiliklerinden hareke-
 ederek bir nüfus olayının varlığını tesbit ve bunları sicillere işlemeye
 yetkili değildirler. Bu idareler, ancak belli şekillerde olaylar kendileri-

ne bildirildikten sonra harekete geçip gerekli işlemleri yaparlar. Bu nedenle olayların bildirilmeleri nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde çok önemli bir konudur. Bu yüzden nüfus olaylarının aksaksız olarak nüfus idarelerine bildirilmesini sağlamak için mevzuatımız bazı müeyyideler kabul etmiştir. Şöyleki :

1 — Doğumlar

Medenî Kanununun 39 uncu maddesine göre doğumların 1 ay içinde nüfus idarelerine bildirilmesi gereklidir. Bu süre içinde özürsüz olarak doğumu bildirmeyenlerden, 2576 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi uyarınca il veya ilçe idare kurulu kararıyla 10 lira para cezası alınır. Tekrar edenlere bu ceza iki kat olarak verilir.

Genellikle doğumlar bildirmekle; baba, veli veya vasi, hastane ve hapishane müdürleri yükümlüdür.

2 — Ölüm

Medenî Kanunun 41 ve 2576 sayılı Kanunun 4 üncü maddelerine göre her ölüm 10 gün içinde nüfus idarelerine bildirilmelidir. Ölüm olaylarını vaktinde bildirmeyen muhtarlar, hastane ve hapishane müdürleri ile kaptanlara 2576 sayılı Kanunun 4 üncü maddesi uyarınca il ya da ilçe idare kurulu kararıyla 10 lira para cezası verilir.

3 — Evlenmeler

Evlenmeyi 15 gün içinde nüfusa bildirmeyenlerden il ya da ilçe idare kurulu kararıyla 10 lira para cezası alınır. (2576 sayılı Kanun mad : 4)

Evlenme, evlenme memurlarınca nüfus idarelerine bildirileceğine göre madde de bu memurların kastedildiği ve bu cezanın evlenme memurları hakkında uygulanması gerektiği sonucu çıkarılabilir.

Ancak uygulamada evlenme memurlarının evlenme işlemleri dolayısıyla işledikleri suçlar adlî mahiyette görülmekte ve c. savcılarınca kovuşturma yapılmaktadır. Yargıtay Ceza Genel Kurulu da 10.5.1948 tarih ve Esas 107, Karar 7752 sayılı kararında «evlenme memurlarının evlenme işlerinden mütevellit suçlarından dolayı takibat icrasının doğru.

dan doğruya c. savcılarına ait olduğu»nu belirtmiştir. Köy muhtarlarının evlenme memuru olarak yaptıkları görevin adli bir görev olduğu ve b. nedenle doğrudan c. savcılarınca kovuşturma yapılması gerektiği yolunda bir çok Yargıtay kararı da mevcuttur. (4. Ceza Dairesinin 10.11.19 tarih ve Esas 7862 Karar 7752 sayılı Kararı gibi)

Evlenme memurlarının evlenme işleri dolayısıyla işledikleri suçların Memurin Muhakematı Kanununa tabi olmadığı yolunda da çeşitli Danıştay kararları mevcuttur. (2 nci Daire 5.7.1960 tarih ve Esas 223 Karar 2056 sayılı karar gibi.)

Diğer taraftan evlenmeyi nüfus dairelerine bildirme görevi 3686 sayılı Kanunun 3 ncü maddesine göre evlenme memurlarına aittir. Evlenmenin yurt dışında yabancı makamlar önünde yapılması halinde nüfus idarelerine bildirme yükümlülüğü kocaya aittir. Ancak evliliğin süresi içinde bildirmemesi halinde bunlar hakkında ne yolda işlem yapılacağı belli edilmemiştir.

Evlenme Talimatnamesinin 29 uncu maddesinde «evlenmeleri kanunen memnu olan kimselerin bu hallerini bilerek akitlerini yapan ve dini merasimlerini icra edenler hakkında» c. savcılarınca kovuşturma yapılacağı ve Ceza Kanununda yazılı olan cezaların uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Evliliğin süresi içinde bildirilmemesi hali madde de yer almamıştır.

Diğer taraftan anılan Talimatnamede evlenmenin süresinde bildirilmemesinden dolayı evlenme memurları hakkında c. savcılarınca kovuşturma yapılacağı açıkça belirtilmiş olsa dahi daha sonra çıkarılan 2576 sayılı kanunun 4 üncü maddesi karşısında talimatnamenin hükmünün konumuzla ilgili kısmının yürürlükte olacağını kabul etmek mümkün olamaz. Bu sebeplerle evlenme memurlarının evlenmeyi zamanında bildirmemesi dolayısıyla haklarında 2576 sayılı kanun uyarınca işlem yapılması gereklidir.

4 — Yer Değiştirmeler

S. N. Kanununun 40 ıncı maddesine göre, naklihaneye edenler nüfus kayıtlarının 2 ay içinde yeni yerleştikleri yere nakletmeye mecburdurlar. Süresinde nakil işlemi yaptırmayan aile reislerinden mahkeme kararıyla para cezası alınır.

5 — Kendilerini Nüfusa Kaydettirmeyenler

S. N. Kanununun 9, 13 ve 2576 sayılı Kanunun 4 üncü maddelerine göre, kendisini nüfusa kaydettirmeyen reşitlerden il ya da ilçe idare kurulu kararıyla 10 lira para cezası alınır.

b — Nüfus Cezalarında Usul

Nüfus cezalarının verilmesinde izlenecek yöntem mevzuatta fazla açık değildir. Nüfus Memurlarının Görecekleri İşler Hakkında Talimat'ın «Doğumlar» bölümünde; cezayı gerektiren durumların ilgili idare kurullarınca cezalandırılmak üzere ilçelerde kaymakamlara, illerde valilere bildirileceği açıklanmıştır. Adli makamlarca kovuşturma yapılması gereken suçlar da c. savcılarına bildirilir.

İl ya da ilçe idare kuruluna gelen yazı üzerine, ilgilinin savunması alınır ve idare kurulunca verilen para cezası, maliye örgütünce tahsil edilir.

Kovuşturma yapmakla görevli kuruluşlar arasında birlik olmayışı, nüfus suçlarında bir sistemin yokluğunun açık görünümüdür. Örneğin; doğumun geç bildirilmesi idare kurullarınca cezalandırmayı, yer değiştirmenin yapılmaması c. savcılığınca kovuşturma yapılmayı gerektiren suçlardandır.

Çözümlemesi gereken başka bir sorun, nüfus para cezası verilmesinde idare kurullarının devrede bulunmasına gerek olup olmadığıdır. İl ve ilçe idare kurullarıyla ilgili araştırma ⁽⁹⁾ bu kurulların kaldırılması gerektiği sonucuna varmıştır. Kaldı ki; nüfus cezası için bu kurullara gelen önerilerin pek büyük kısmının öneriye uygun olarak karara bağlandığı, gelen işlerin çokluğu ve kurulun zamanının dolğunun konuların yeterince incelenmesini engellediği ve kurulun kuruluş biçiminde de bunu etkilediği anlaşılmıştır.

c — Yetkili İdare Kurulunun Tayini

2576 sayılı Kanunun 4/3 maddesine göre nüfus para cezası vermeğe «mahallî idare heyetleri» yetkilidir. Ancak bu deyim, açık olmaktan uzaktır. Nüfus olayının olduğu ya da nüfus olayının bildiril-

(9) İç - Düzey, Genel Rapor Kitap : 5 İl Genel Yönetimi

diği veya nüfusuna kayıtlı olunan yerlerden hangisini anlamak gerekecektir.

Bu duraksama nüfus olayının bildirileceği idarenin saptanmasıyla giderilebilir. Mevzuatımızda ölüm olayının mahallî nüfus idaresin bildirileceği hükme bağlanmıştır. Doğum, evlenme gibi olaylar herhangi bir nüfus kuruluşuna bildirilebilir. Bildirimi alan idare, ortada cezayı gerektiren bir suç varsa,, durumu bağlı olduğu mülkî üste bildirecektir. Buna göre yetkili idare kurulu, olayın bildirildiği nüfus kuruluşunun bulunduğu yer idare kurulu olmaktadır.

ç — Sorunlar

1) Her türlü nüfus olayının zamanında nüfus idarelerine bildirilmesini sağlayacak müeyyideler olmadığı gibi, bazı olaylar için (doğum, ölüm gibi) konulmuş para cezaları da miktar yönünden müeyyide olmak vasfını kaybetmiştir.

2) Mevzuatta genellikle nüfus olaylarının bildirilmesi gerekli nüfus idareleri belli edilmemiştir. Bu durum ceza verilmesinde yetkili idare kurulunda kuşku yaratmaktadır.

3) Ceza verilmesinde idare kurullarının devrede bulunuşu, hiç bir yarar sağlamamakta, aksine işlerin ve işlemlerin uzamasına ve artmasına yol açmaktadır.

4) Nüfus olaylarının zamanında bildirilmesine ilişkin müeyyidelerin uygulanmasında bazen adli ve bazen de idarî mercilerin yetkili kılınmış olması, karışıklığa ve ikili bir uygulamaya yer vermesi yönünden sakıncalı görülmektedir.

d — Çözüm Yolları

1) Her türlü nüfus olayının süresi içinde nüfusa bildirilmesini ve bunun bir alışkanlık haline getirilerek bir disiplin sağlanmasını sağlayabilmek için bütün olaylar için yeterli müeyyideler kabul edilmeli ve para cezalarının miktarı yükseltilmelidir.

2) Nüfus olaylarının (yer itibariyle) bildirileceği nüfus idareleri mevzuatla belirtilmeli ve bu yoldan ceza konusunda kovuşturma yapacak yetkili idareler de açıklığa kavuşturulmalıdır.

3) Nüfus para cezası verilmesinde idare kurulları devreden çıkartılmalıdır. Ceza doğrudan nüfus örgütüne verilmeli, yapılacak itiraz üzerine vali ya da kaymakamlar cezayı aynen veya değiştirerek onamaya veyahut kaldırmaya yetkili olmalıdırlar. Onların verecekleri kararlara karşı, bölge idare mahkemelerine baş vurulabilmelidir.

4) Nüfus suçlarının niteliğine göre cezanın da idarî kuruluşlarca verilmesi gerekeceği görüşünden hareketle, bütün nüfus suçlarında kovuşturmanın idarî makamlarca yapılmasını sağlayacak biçimde mevzuat değişikliği yapılmalıdır.

VIII — NÜFUSLA İLGİLİ DAVALAR

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfusla ilgili davalar; ya kaydın bir kısmının düzeltilmesi veya değiştirilmesi ya da bir kaydın tümünün geçersiz hale getirilmesine (terkin) ilişkin olanlardır.

Medenî Kanunun 38 inci maddesine göre ahvalî şahsiye sicilinin hiç bir kaydı hakim kararı olmadıkça düzeltilemez. Bu nedenle kayıtlarda yapılacak her düzeltmenin (maddi hatalar dışında) mutlaka bir mahkeme kararına dayanması gereklidir.

S. Nüfus Kanunun 11 inci maddesinde yaş düzeltilmesi, kayıt ve isim davalarının gerek kişilerce gerekse ilgili dairenin göstereceği lüzum üzerine c. savcılıklarınca açılacağı, davalarda savcı ve nüfus memurlarının bulunacağı hükme bağlanmıştır.

b — Başlıca Nüfus Davaları

Nüfus davalarını başlıca 3 grupta toplamak mümkündür.

1 — Nüfus Tashih (Düzeltilme) Davaları

Bunlar kişinin adı ve soyadı, doğum tarihi, sicil kaydının herhangi bir kısmının düzeltilmesine ilişkin olarak açılan davalardır.

Bu davalar S. N. Kanununun 11, M. K. nun 38 ve diğer ilgili maddelerine dayanılarak açılır. Kişilerce açılabileceği gibi, ilgili dairenin lüzum göstermesi üzerine c. savcılıklarınca da açılır.

Bu davalar nüfus idaresi aleyhine açılır ve nüfus memuru taraf olarak bulunur.

Dava açılması süresi :

Nüfus düzetme davalarında dava açması süresi S. N. Kanununun 11 inci maddesinin son fıkrasında belirlenmiştir. Buna göre ilgili kişi ancak nüfus cüzdanını aldığı tarihten itibaren altı ay içinde düzeltme davası açabilir. Eğer cüzdanı aldığı tarihte 18 yaşından küçükse altı aylık süre 18 yaşına girdiği tarihten işlemeye başlar.

Ancak Yargıtay 3. H. D. 1951/15168 - 11741 sayılı kararında «yaş tashihi davalarının hüviyet cüzdanının alınmasından 6 ay sonra açılmıyacağına mütedair S. N. Kanununda mevcut tahdit ve takyit, tahrir haline münhasır olup hadise ile bir alakası bulunmadığı halde mürru zaman cihetinden davanın reddine karar verilmesi yolsuzdur.» demek suretiyle her zaman dava açılabileceği kabul edilmiştir.

Nüfus davaları içinde yaş düzeltme davaları en önemli yeri işgal eder. Çoğu kez karşılaşılan bir çok güçlükler bu yoldan yenilmeye çalışılır. Örneğin; küçük yaşta evlendirilmek istenen bir kızın yaşının büyütülmesi, Almanya'ya işçi olarak gitmek isteyen kadının yaşını küçültmek istemesi gibi.

Diğer taraftan mahkemelerde bu davaları tanıkla ispat edip istenilen kararları almak kolaydır. Mahkemeler çoğu kez konu üzerinde gerekli hassasiyeti göstermemekte ve adeta vatandaşa yardımcı olmaktadır. Bütün bunlar nüfus kayıtlarının doğru ve güvenilir olma vasfını kaybetmesine yol açmaktadır. Bunun en güzel örneğini Emekli Sandığı işlemlerinde görmek mümkündür. Emekli Sandığı memuriyet sırasında yaptırılan yaş düzeltmelerini kabul etmemekte ve nüfusa ilk düşürülen kaydı emeklilik yaşının hesabında esas almaktadır. Bu şekilde hukuken muteber olmaması gereken bir kayıt hukukî bir işlem mesnet olarak alınmaktadır.

Bunlardan başka S. N. Kanununun 11 inci maddesinde belirtilen 6 aylık süreyi sadece nüfus yazımı dolayısıyla kütüklere işlenmiş kayıtlar için kabul etmekte de isabet yoktur. Bu ayrımı haklı göstere-

cek gerekçe yoktur. Kaldı ki; genel yazımlarda yapılacak hata oranı, bir kişiye ilişkin kayıtlarda doğum, ölüm vb. gibi olaylar sırasında yapılacak hataya göre daha yüksek olacaktır.

Belirtilen durumlar dolayısıyla özellikle yaş düzeltme davası açılabilmesi için S. N. Kanununda konulan süre aşımını benimsemekte yarar vardır. Bir kere ilerde düzetme olanaklarının sınırlı olması kişileri daha dikkatli davranmaya ve kayıtların doğru bir şekilde tesisine çalışmaya yöneltecektir. İkinci olarak nüfus kütüklerinde bu yoldan karışıklık ve düzensizliğe meydan verilmeyecektir. Üçüncü olarak kayıtların düzeltilmesinin süre aşımına tabi olması, değişiklik yapıldığı halde emeklilik işleminde yine eski kaydın esas alınması gibi ikili bir uygulamaya da son verilmiş olacaktır.

Diğer taraftan kayıt düzeltme davaları genellikle nüfus idareleri aleyhine açılmakta ve mahkemelerde nüfus memurları taraf olarak bulunmaktadır. Mahkemelerde bir hususu savunmak her şeyden önce hukukî bilgiyi ve muhakeme usullerinin bilinmesini zorunlu kılar. Oysaki, çoğu kez nüfus memurları hukukî formasyon itibarıyla usule ait hükümleri bilememek durumundadırlar. Bu durum ise savunmanın gerektiği şekilde yapılmaması sonucunu doğurur. Bu nedenlerle mahkemelerde nüfus idarelerinin etken bir şekilde savunmasını yapabilecek bir çözümün düşünülmesi zorunlu görülmektedir.

2 — Ad Değişikliği Davaları

Bu davalar M.K. 26 ve Soyadı Kanununun 10 uncu maddesine dayanılarak açılan davalardır. Mahkemeden bu yolda alınan kararlar kesinleştikten sonra ilân edilir ve nüfus kütüklerine işlenirler.

3 — Kayıt Terkin Davaları

Bunlar ya bir kişinin birden fazla sicille kayıtlı olması halinde sonrakı kaydın iptaline veya kaydın hukuken geçerli bir esasa dayanmaması, başka bir ifadeyle vatandaş olmadığı halde nüfus kütüklerine vatandaş gibi kaydedilme hallerinde kaydın hukuken geçersiz hale getirilmesine ilişkin olarak açılan davalardır.

Bu davalar genellikle nüfus idarelerinin ihbarı üzerine c. savcılıklarıncı M. K. nun 38 nci maddesine göre açılır.

M.K. nun 38 nci maddesi ahvali şahsiye kayıtlarının düzeltilmesi hakkındadır. Kaydın bir kısmı herhangi bir nedenle yanlış işlenmişse, bunun ancak mahkeme kararıyla düzeltilebileceği bu maddeyle hükme bağlanmıştır. Terkin ise düzeltmenin (tashih) ötesinde kaydın tümünün geçersizliğine aittir. Bu husus idarî makamlarca tesbit edilir. Örneğin; bir kimsenin vatandaş olup olmadığını tesbit yetkisi 403 sayılı Kanunla İçişleri Bakanlığına verilmiştir. Hatta aynı Kanunun 41 inci maddesine göre, Danıştay dışı yargı organlarında görülmekte olan bir dava dolayısıyla bir kimsenin vatandaşlığı hakkında anlaşmazlık çıktığında bunu çözümleme yetkisi İçişleri Bakanlığına aittir. Adli mahkemeler bu konudaki Bakanlık kararına uyarlar. Bu duruma göre kaydın geçerli olup olmadığı Bakanlıkça saptanmakta ve mahkemeler Bakanlığın kararına uyarak kaydı terkin etmek durumunda kalmaktadırlar ki böyle bir formaliteye lüzum olmamak akla ve hukuk sistemine uygun düşmektedir.

Esasen bazı işlemlerde nüfus idareleri yer değiştirmede olduğu gibi, bir kaydı şerh vermek suretiyle hukuken kullanılmaz hale getirerek bir nevi terkin işlemi yapmaktadırlar. Bu nedenlerle ayrıca bir terkin davası açılması gereksizdir ve İçişleri Bakanlığının karar ve emriyle terkin işleminin yapılması mümkündür.

c — Sorunlar

1) Nüfus düzeltme davalarında özellikle yaş düzeltmelerinde süre aşımı konulmamış olması veya Sicilli Nüfus Kanununun 11 nci maddesinde kabul edilen dava açma süresinin, Yargıtay kararlarıyla sadece yazım yoluyla tesis edilen kayıtlara inhisar ettirilmesi çeşitli sakıncalar doğurmaktadır.

2) Nüfus sicilleri ve bunların kapsadığı kayıtların her türlü şüphe, karışıklık ve düzensizlikten korunması onların mahkeme önünde bilgili ve dirayetli bir şekilde savunulmasını gerektireceğinden, nüfus idarelerinin mahkemelerde daha yetenekli kişilerce temsil edilmesini sağlayacak bir çözüm bulunmalıdır.

3) İdarî bir işlem olarak görünen kayıt terkinine gene idarî makamlar karar vermelidir.

ç — Çözüm Yolları

1) Nüfus sicillerine ilişkin düzeltme davalarının açılmasında, S.N.K. 11 nci maddesindeki 6 aylık sürenin geçerli olmasını sağlayacak biçimde mevzuatta değişiklik yapılmalıdır.

2) Nüfus idareleri aleyhine açılan davalara bu idareleri temsilen hazine avukatlarının gönderilmesini sağlayacak hükümler konulmalıdır.

3) Kayıt terkinin işlemlerine tamamen İçişleri Bakanlığı yetkili olmalı ve bu Bakanlığın vereceği emir veya karara dayanılarak terkin işlemi yapılmalı, ayrıca mahkemelerde dava açılmamalıdır.

IX — NÜFUS AF KANUNLARI

a — Durum

Tescil edilmeyen birleşmelerle bunlardan meydana gelen çocukların nüfus sicillerine cezasız ve kolaylıkla nesebi sahih olarak tescilini sağlamak amacıyla çıkarılan geçici süreli kanunlardır.

Cumhuriyetin 10 uncu yılından beri 5 defa çıkarılan ve halk arasında af kanunu olarak nitelenen bu kanunlarla sosyal ve kültürel bir sorunun sonucu olarak ortaya çıkmış fiilî durumlara son vermek amacı güdülür.

Gerçekten toplum içinde özellikle köylük yerlerde türlü nedenlerle evlenmeler M.K. nun öngördüğü şekillerde yapılmamakta ve fiilî birleşmeler halinde sürdürülmektedir. Meydana gelen çocukların nesebi gayri sahih olduğu için, baba hanesine tescilleri mümkün olmamaktadır. Ancak yine çeşitli nedenlerle anne hanesine de tescil ettirilmediklerinden ve bunu sağlayacak yeterli müeyyide de olmadığından ortaya sosyal ve hukukî bir takım sorunlar çıkmaktadır. Bunun yanında çok evliliğin de fiilen sürdürülmesi ve bu tür birleşmelerden dünyaya gelen çocukların durumlarına bir çözüm bulunmak istenmesi de bu kanunların çıkarılmasının başlıca nedenleridir.

Genellikle bu kanunlara göre,

- 1) Bir akde dayanmadan birleşip karı koca gibi yaşayanların bu birleşmeleri, engel bir hal yoksa ve çocuk olmuşsa evlilik olarak,
- 2) Bu birleşmelerden doğan çocuklar nesebi sahih olarak,
- 3) Evli bir erkeğin evli olmayan bir kadınla münasebetinden doğan çocuklar baba hanesine nesebi sahih olarak,

Tescil edilir.

Görüldüğü üzere, 1 ve 2 numaralı benlerde gösterilen olaylarda evlenme akdi yaparak birleşmeyi hukuken geçerli bir hale getirmek ve çocukların nesebinin düzeltmek her zaman mümkündür. 3 üncü bentte belirtilen halde ise çocuğun annesi hanesine tescili her zaman mümkün ve hatta zorunludur. Ancak çocuğun nesebi sahih olmaz.

Halkın, özellikle köylük yerlerde bazı nedenlerle evlenme akdi yapılmaması dolayısıyla ortaya çıkan duruma çare bulmak için zaman zaman af kanunları çıkarılması, vatandaşa kanunlara uymak bilincinin gelişmesini önlediği gibi, bu durumun sürdürülmesine ve bir alışkanlık haline gelmesine de neden olmakta ve toplumun değişmesine olumsuz etkilerde bulunmaktadır.

Çeşitli tarihlerde çıkarılan kanunlara uyularak 2.507.963 birleşme evlilik olarak ve yine 10.433.959 çocuk nesebi sahih olarak tescil edilmişlerdir. Bu sonuçlar ayrıca nüfus sisteminin yeniden gözden geçirilmesinin gereğini ve konulan müeyyidelerin yetersizliğini açıkça ortaya koymaktadır. Çünkü mevcut kanunlara göre bunların hem evliliklerinin yapılması ve hem de çocuklarının sahih nesepli olarak nüfusa tescilleri mümkün olduğu halde mevcut kanunlara uyulmamıştır. Bunların nedenleri üzerinde durulmaması ve idarî, kültürel ve sosyal tedbirler alınmasını gerekirken af kanunları gibi yüzeyde kalan bir takım tedbirlere gidilmesi elbetteki sorunun kökten hallini zorlaştıracaktır.

Konumuzla yakından ilgili olması yönünden, Adalet Bakanlığınca hazırlattırılan, 15/4/1942 tarihli kanun dışı evlenmelerin önlenmesi hakkındaki raporda öngörülen tedbirlerden bazıları aşağıda gösterilmiştir.

- 1) Reşit kadınla erkeğin karı koca gibi yaşamaları suç sayılmalı ve resen kovuşturma yapılmalıdır.
- 2) Reşit olmayan bir kızın kaçırılmasında veli veya vasinin rızasına bakılmaksızın kovuşturma yapıp ceza verilmelidir.

3) Muhtara karı koca gibi yaşayan ve medeni nikâh yaptırmayanları haber verme yükümlülüğü yüklenmelidir.

4) Gezici evlenme memurluğu sistemi kurulmalıdır.

5) Evlenme daha basit ve kolay hale getirilmelidir.

6) Evlenme dışı çocukların hakkını korumak için c. savcılarına resen babalık davası açma yetkisi tanınmalıdır.

7) Zina mahsulü çocuklar tanınabilmelidir.

8) Köy muhtarları eğitilmelidir.

9) Kötü ve kanuna aykırı gelenek ve görenekleri kaldırmak için vatandaşa bilgi verilmeli ve eğitilmelidir.

Yukarıda sayılan ve raporda önerilen bu tedbirler üzerinde durulup bunlardan bazılarının mevcut hukuk düzeni içinde çelişikliğe meydan vermeden geliştirilip uygulamaya konulacak hale getirilmeleri mümkün olduğu gibi başka tedbirler eklenmesi de mümkündür.

b — Sorunlar

1) Nüfus af kanunları vatandaşın kanunlara uymak hususundaki bilincinin gelişmesini engellediği gibi, kötü gelenek ve göreneklerin devamını sağlayıcı yönde etkiler yapmakta ve sosyal yapının gelişmesini güçleştirmektedir.

2) Sorunun nedenlerine inmek ve bunları ortadan kaldıracak idari, sosyal ve kültürel tedbirler almak yerine af kanunları çıkarmak. yüzeyde kalan şekli bir tedbirden öteye geçmez ve sorunun devam etmesi sonucunu doğurur.

3) Nüfus af kanunlarına konu teşkil eden olayların çoğunlukla yürürlükteki mevzuatla çözümlenmesi mümkün ve aynı zamanda zorunlu olduğu halde af kanunları çıkarılması ve kapsamının çok geniş tutulmaları mevcut hukukî düzene aykırı düşmektedir.

c — Çözüm Yolları

1) Nüfus af kanunları çıkarılmamalıdır. Bunun yerine radyo, basın gibi haberleşme araçlarından yararlanılarak vatandaşın aydınlatılıp eğitilmesi sağlanmalıdır.

2) Sorunun nedenleri üzerinde durularak medenî evliliğin yapılmasında ve doğan çocukların nüfusa tescilinde kolaylıklar sağlayacak tedbirler alınmalı ve sistem buna göre değiştirilmelidir.

3) Nüfus af kanunları çıkarılacaksa, sadece nesep düzeltilmesi amacıyla çıkartılmalı ve bunun için de çocuğun ana hanesine tescil edilmiş olması şartı aranmalıdır.

ÜÇÜNCÜ KISIM

ÖRGÜTLENME

BİRİNCİ BÖLÜM

GENEL ESASLAR

I — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Nüfus hizmetlerini yürütmekle görevli kuruluş, İçişleri Bakanlığına bağlı Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü merkez ve taşra örgütleridir. Bu örgütün merkez kuruluşları 1624 sayılı «Dahiliye Vekâleti Merkez Teşkilâtı ve Vazifeleri Hakkında Kanun»un 4 ve 8 inci ve taşra kuruluşları ise 2 nisan 1331 tarihli «Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtıyla Memurlarının Vezaifini Mübeyyin Nizamname»nin 7-12 inci maddesiyle düzenlenmiştir. Ayrıca 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununun 1 ve 5 inci maddeleri de nahiye nüfus memurlukları kurulmasına esas olmuştur.

II — AMAÇ

Bir kuruluşun amacı ile örgütlenme arasında sıkı bir ilişki vardır ve kuruluş amacını en iyi gerçekleştirecek bir biçimde örgütlenme yapılması zorunludur. Bu nedenle nüfus örgütünün amacını belirtmekte yarar vardır ve bu amaç bir noktada hizmetin amacı ile birleşir.

Nüfus işleri kuruluşunun amacının ne olduğu konusunda mevzuatta bir açıklık olmadığından, amacı bu kuruluşa verilen görevlerden çıkarıp tanımlamak mümkün olacaktır.

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Kuruluşunun amacı; nüfus hizmetlerini iyi bir şekilde yürütmek, devamlılığını sağlamak, bu hizmetleri geliştirip modernize etmek ve bu yoldan hizmetin amaçlarının gerçekleştirilmesini sağlamaktır.

III — BAĞLILIK

Nüfus hizmetlerini yürütmekle görevli Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü merkez ve taşra kuruluşları, İçişleri Bakanlığına bağlıdır.

İKİNCİ BÖLÜM

ÖRGÜT BÖLÜMLERİ

I — MERKEZ ÖRGÜTÜ

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün merkez kuruluşu, 1624 sayılı Kanunun 4 ve 8 inci maddeleriyle düzenlenmiştir. Genel Müdürlük, bir genel müdürün yönetiminde bir genel müdür muavini ve 3 şubeden oluşur. Şubeler 4 üncü madde uyarınca gerektiği kadar bürolara ayrılmıştır. Bu şube ve bürolar şunlardır.

1 — Birinci Şube

Nüfus yazım hazırlıkları ve nüfus istatistikleri ve umum müdürlüğün dosya ve evrak işlerine bakar.

Genel müdür muavini aynı zamanda birinci şube müdürlüğünü yürütür.

Şubenin altında büro bölümleri yoktur. Şubeye ait görevler fonksiyonel olarak masalara bölünmüştür. Bunlar istatistik, sicil, evrak girim ve çıkımı masalarıdır.

2 — İkinci Şube

Nüfus muamele, muhabere ve tescil işlerini yapan bu şube iki büroya ayrılmıştır.

Nüfus Muamelât Bürosu : Bu büroda aşağıdaki görevler yapılır:

— Yurt dışında meydana gelen doğum, ölüm ve evlenme olaylarının nüfus sicillerine işlenmesinde aracılık etmek.

— Nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde danışmanlık görevini yapmak.

— Nüfus hizmetlerinde kullanılan form ve defterleri hazırlamak ve ihtiyaca göre illere göndermek.

— Nüfus hizmetlerine ait ödeneklerin gönderilmelerini sağlamak.

Dosya Bürosu : Dosyalama, teftiş raporlarının değerlendirilmesi, ayniyat ve kırtasiye işleri bu büroda yürütülür.

3 — Üçüncü Şube

Vatandaşlık işlemleriyle uğraşan bu şube 3 bürodan meydana gelir.

Tescil Bürosu : 2510 ve 403 sayılı Kanunlar uyarınca vatandaşlığa alınma ve nüfus kütüklerine tescil işlemleri bu büroda yürütülür.

Tetkik Bürosu : 403 sayılı Kanunun uygulanması, vatandaşlığın kaybı, kanun, tüzük, yönetmelik, uluslararası antlaşma ve protokollere göre vatandaşlığın incelenmesi, vatandaşlık anlaşmazlıklarının çözümü ve vatandaşlık mevzuatının uygulanmasına ilişkin danışmanlık görevleri bu büroca yürütülür.

Dosya ve Karteks Bürosu : Üçüncü şubede yürütülmekte olan işlemlere ait dosyaların tutulması, bunlara ait fihrist ve karteks işlemleriyle vatandaşlığa ait istatistikler, dosya ve karteks bürosunca yürütülür.

Yardımcı birimler : Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün yardımcı birimleri yoktur. Genel Müdürlüğe ait kadro, sicil, levazım ve ayniyat işleri doğrudan bakanlığın Özlük İşleri ve Gereç kuruluşlarıca yürütülmektedir. Esasen mevzuatla bu konuda Genel Müdürlüğe verilmiş bir görev de yoktur.

Ancak nüfus hizmetleri tamamen teknik mahiyette hizmetlerdir. Bunların yürütülmesine ilişkin form ve defterlerin hazırlanması ve bastırılıp tevzi edilmesi ile Genel Müdürlük yakinen meşgul olmak, taşra kuruluşlarının ihtiyaçlarını tesbit edip karşılamak zorunluluğun-

dadır. Diğer taraftan yaygın bir örgüte sahip olması dolayısıyla il kuruluşlarında çalışan personelin kadro durumlarını izlemek, terfi edecekler için kadro bulup gönderilmesini sağlamak, durumundadır. Esasen bu işler Genel Müdürlük içinde dağınık olarak çeşitli bürolarda masa memurları tarafından yürütülmektedir. Bunların bir araya toplanmasında yarar vardır. Kaldı ki, nüfus hizmetlerinin modernize edilmesi, teknik ve mekanik araç ve gereç kullanılmak istenmesi halinde böyle bir yardımcı örgüt zorunlu hale gelir.

b — Görev - Kuruluş İlişkisi

Görevlerin şubeler arasında dağılımında objektif bir ölçü yoktur. Aynı nitelikteki konular çeşitli şubeler arasında dağılmış durumundadır. Örneğin; kadro işlemleri ve nüfus istatistikleri 1 inci Şube tarafından yürütülürken taşra kuruluşlarına ait kadrolar ve af kanunlarına göre tutulan istatistikler 2 inci Şubede yürütülür. Vatandaşlığa ait istatistikler ise 3 üncü Şubede toplanmıştır.

Bu durum hizmetlerinin geliştirilmesine, uzmanlaşmaya veya uzman eleman kullanılmasına elverişli değildir. Diğer taraftan 1624 sayılı Kanun Genel Müdürlüğün merkez kuruluşunu tesbit etmiş ve alt birimlerin görevlerini tek tek sayma yoluna gitmiştir. Bu durum kuruluşun gelişen ve değişen ihtiyaçlara göre yeniden düzenlenmesine imkân vermemekte ve esneklik yerine katılık getirmektedir. Bu katılık hizmetlerin gelişmesine göre kuruluşun biçim almasına engel olmakta, amaca ulaşmaya olumsuz yönden etki yapmaktadır.

c — Sorunlar

1) Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü merkez kuruluşunda kuruluş ilişkilerinin düzenlenmesinde ve görevlerin dağılmasında objektif esaslara uyulmamış olması hizmetlerin yürütülüp geliştirilmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

2) Genel Müdürlüğün yardımcı birimleri yoktur. Personele ait kadro işlerinin izlenmesi, defter ve nüfus olaylarına ait formların dağıtılması, ve gelişen ihtiyaçlara göre makine uygulanmasına geçilebilmesi bir ihtiyaç olarak ortaya çıkabilecektir.

ç — Çözüm Yolları

1) Genel Müdürlüğün merkez kuruluşu ve görevleri yeniden gözden geçirilmeli ve aynı nitelikteki görevler aynı birimlerde toplanmalı karışıklık ve dağınıklık ortadan kaldırılmalıdır.

2) Genel Müdürlükçe yürütülmekte olan kadro ve levazım hizmetleri bir büroda toplanmalıdır.

II — TAŞRA ÖRGÜTÜ

a — Hukukî Dayanak ve Durum

Taşra örgütü, Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtıyla Memurların nüfus memurluklarından ibarettir. Bu örgüt İl İdaresi Kanunu uyarınca mahalli mülkiye amirinin emri ve denetimi altındadır.

Taşra örgütü, Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtıyla Memurların Vezaifini Mübeyyin 1331 tarihli Nizamname ve 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanunu ve çeşitli kadro kanunlarıyla düzenlenmiştir. Kuruluşun esas kaynağı olan 1331 tarihli Tüzük il ve ilçe kuruluşları hakkında hükümler taşımaktadır. İlk kez 1700 sayılı Kanunda bucak nüfus memurlarından söz edilmiştir.

Türkiye'de 67 il, 572 ilçe, 441 bucak ve 4 şube olmak üzere 1084 nüfus idaresi mevcuttur. Bucak nüfus idareleri bütün kuruluşun % 40 ını teşkil eder. Buna karşılık bu idarelere nüfusun % 14 ü bağlıdır.

Kuruluşla hizmet arasında sıkı bir bağıllık vardır. Hizmetin gereklerine uygun ve amaca ulaşılmasına elverişli bir biçimde örgütlenmek zorunludur. Uygulamada bucak nüfus memurlarının, Devlet kuruluşlarının en az ilçe seviyesinde bulunması nedeniyle, arzu edilen yararı sağlamadığı görülmektedir. Gerçekten vatandaşın nüfus idareleriyle ilişkileri sadece doğum, ölüm, evlenme ve nüfus cüzdanı alma gibi işlemlerden ibaret değildir.

Devlet dairelerinde yürütülmekte olan diğer işler dolayısıyla bir çok kereler nüfus kayıtlarına baş vurmak gerekmektedir. Bu hal ilgiyi bir daha bucak merkezine gidip gelmek zorunda bırakmakta, böylece zaman kaybına ve vatandaşın işinin uzamasına yol açmaktadır.

Diğer taraftan toplum yapısındaki ekonomik ve sosyal gelişme vatandaşın il ve ilçe merkezleriyle ilişkilerini geniş ölçüde artırmıştır. İlçe merkezine gelen bir vatandaşın bütün işlerini burada bitirmek istemesi tabiidir. Bu nedenlerledir ki, köylerin toplu istekleri üzerine bir çok bucak nüfus memurluğu kaldırılmış ve kayıtları ilçe merkezlerine nakledilmiştir.

Esasen bucak müdürlüklerinin de fonksiyonları ve yararlı olup olmadıkları tartışma konusudur. Nitekim 28/6/1967 gün ve 5366 sayılı kararnameyle Ankara, İstanbul ve İzmir'deki merkez bucaklarının kaldırılmasıyla buralardaki nüfus memurlukları da ilçe merkezlerine nakledilmiştir. Ancak bazı yerlerde bina durumunun müsait olmaması, halkın alışkanlığı ve iş hacmi gibi nedenlerle bucak nüfus memurluğu «şube» adıyla görevlerine devam ettirilmiştir. Bu suretle ortaya «Şube» adıyla yeni bir kuruluş çıkmış olmaktadır. İçişleri Bakanlığının 24/8/1967 tarih ve 72132/6 K. 2/12223 sayılı yazısında bu konu şöylece açıklanmıştır. «Halen bulundukları yerlerde vazife yapacak memurların bağlı oldukları ilçe nüfus idaresinin bir şubesi olarak ve bu şekilde yaptırılacak bir mühürle gerekirse dilekçe kabul etme yetkisi de bulunmak suretiyle çalışmaları uygun görülmüştür.» Şubeler 3 ü Ankara'da ve biri İzmir'de olmak üzere 4 adettir.

Mevzuat bucak nüfus memurluklarının altında bir kuruluşu öngörmemiştir. Bucak müdürlüğünün kaldırılmasıyla, nüfus örgütü hukukî dayanaktan yoksun olmakta ve boşlukta kalmaktadır. Bağlı olduğu ilçe veya il nüfus örgütüyle de birleştirilmesi mümkün olmayınca Bakanlık duruma bir çare bulmak için «şube» adıyla bazı bucak nüfus dairelerinin devamını kabul etmiştir. Ancak bunlar yeni bir tip kuruluşa gitmek için yeterli nedenler olamaz ve bu durumun yetki, sorumluluk, kontrol, çalışma düzeni gibi yönlerden bazı sorunlar ortaya çıkacağı kuşkusuzdur.

Kaldı ki bu şekilde yeni bir kuruluşa gitmek, bucak nüfus memurluklarının kaldırılması ve nüfus idarelerinin ilçe seviyesinde örgütlenmeleri gereği ile de bağdaşmaz.

Yukarıda bucak nüfus memurluklarının çoğu kez bir takım güçlüklerle neden olduğu ve vatandaşların bucak nüfus dairelerinin kaldırılmasını istedikleri ve bu yolda uygulamalar olduğu açıklanmıştır.

Nüfus idarelerinin bucak seviyesine kadar örgütlenmesinin bir nedeni de hizmeti mümkün mertebe halkın ayağına götürmek ve nüfus olaylarının zamanında nüfusa bildirilmesinde kolaylık sağlamaktır. Ne

var ki af kanunları kısmında da açıklandığı üzere bu yolla da nüfus olaylarının tam olarak nüfus idarelerine bildirilmesi sağlanamamıştır. Bunun yanında nüfus olaylarının tesbit ve nüfus idarelerine bildirmek, evlenme işlemlerini yapmak ve köy nüfus defterlerini tutmak gibi görevleri olan köy muhtarlarının, türlü nedenlerle bu görevlerin üstesinden gelemedikleri de anlaşılmıştır. Muhtarın yapamadığı işlerin, yürütülmesini sağlayacak tedbirler alınması gerekli olmuştur.

Bu nedenlerle kaldırılan bucak nüfus memurlukları yerine hizmetlerin yürütülmesinde şimdiye kadar meydana gelmekte olan aksaklıkları ortadan kaldıracak ve aynı zamanda hizmeti halkın ayağına götürecek bir örgüte ihtiyaç vardır.

b — Nüfus İdarelerinin, İl ve İlçe Yazı İşleri Bürolarıyla İlişkileri

İl ve ilçeler içişleri dairelerinin ödenekleri İçişleri Bakanlığınca toplu olarak valilik ya da kaymakamlık emrine gönderilir. Bu ödeneklerin harcanmasında tahakkuk memurluğu ve mutemetlik işleri yazı işleri bürolarında yürütülür. Nüfus daireleri kırtasiye ve posta pulu ihtiyaçlarını da bu kuruluşlardan karşılarlar. Anılan büroların kendi ihtiyaçlarına öncelik vermeleri nüfus hizmetlerinin yürütülmesini geniş ölçüde olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Nüfus hizmetleri tamamen teknik mahiyettedir. Bu nedenle İçişleri Bakanlığının illerdeki diğer kuruluşlarıyla görev yönünden bir benzerlikleri ve ilişkileri yoktur. Nüfus müdür ve memurları hizmetlerin yürütülmesinden tamamen vali ve kaymakamlara karşı sorumludurlar. Bu sorumluluk defterdarın veya teknik ziraat müdürünün sorumluluğundan farklı değildir. O halde nüfus dairelerine ait tahakkuk ve mutemetlik işlerinin, kırtasiye sağlamanın diğer bir dairenin insiyatifine bırakmakla ne sağlanmak istendiği anlaşılamamaktadır.

c — Örgüt Birimleri Arasındaki Bağlantı

Taşra örgütü, Türkiye'nin idarî bölümlerine uygun olarak düzenlenmiştir. Bu kuruluş hiyerarşik düzene göre birbirine bağlıdır. İlçe nüfus memuru bucak nüfus kâtibi veya memurunun amiri durumundadır. İl nüfus müdürü ise ildeki tüm nüfus örgütünün amiridir.

Nüfus işlemleri, niteliklerinden dolayı her kademedede aynıdır. Hiçbir farklılık göstermez. Örneğin; doğum olayının tescili için ilde, ilçe-

de ve bucakta aynı işlemler yapılır. Bu yönden il, ilçe ve bucak nüfus memurları arasında yetki ve sorumluluk bakımından bir fark yoktur. Nitekim M.K.nun 47 nci maddesine göre nüfus memurları ahvali şahsiye kayıtlarının tutulmasında kendilerinin ve maiyetlerinin kusurlarından ileri gelen zarardan şahsen mesuldürler.

Bu duruma göre nüfus idareleri arasındaki hiyerarşik bağlantı daha çok denetleme, atama, nakil, izin, araç ve gereç sağlanması gibi tamamen idarî nitelikteki hususlara inhisar eder. Görev yönünden her biri aynı yetki ve sorumluluğa sahiptir.

ç — Sorunlar

1) Bucak nüfus kuruluşları, kuruluşunda güdülen amacı sağlamadığı gibi vatandaş için bazı güçlüklerin kaynağı olmaktadır.

2) Bazı büyük illerde kaldırılan merkez bucaklarındaki nüfus örgütünün şube adıyla devam ettirilmesi, mevzuatta böyle bir kuruluş öngörülmediği için fiilî bir durum yaratmakta ve bazı sorunların çıkmasına yol açmaktadır.

3) Bucak nüfus idarelerinin, beklenen fonksiyonu yapamamaları ve bunların kaldırılmaları nedeniyle ortaya çıkan boşluğu dolduracak ve mevcut aksaklıklara yer vermeyecek şekilde yeni bir kuruluşa gitmek zorunlu olmuştur.

4) Nüfus işleri taşra kuruluşlarının ödenek ve levazım işlerinde, kırtasiye sağlanmasında halen izlenen yöntem bir çok sakıncalar doğurmakta ve bu durum nüfus hizmetlerinin yürütülmesini olumsuz yönde etkilemektedir.

d — Çözüm Yolları

1) Bucak nüfus memurlukları kaldırılmalıdır.

2) Kaldırılan bucaklardaki nüfus memurlukları şube adıyla devam ettirilmemeli ve bağlı olduğu idare ile birleştirilme yolları aranmalıdır.

3) Kaldırılan bucak nüfus memurlukları yerine hizmeti halkın ayağına götürecek ve nüfus olaylarının bizzat köylerde tesbitine imkân verecek şekilde bir kuruluşa gidilmeli, gezici nüfus memurlukları ihdas edilmelidir.

4) Nüfus idarelerine ait ödenekler illere ayrıca gönderilmeli ve bu ödeneklere ilişkin tahakkuk ve mutemetlik görevleri nüfus dairelerince yürütülmelidir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YETKİ VE SORUMLULUK

Bir görevin yapılması, yetki ve sorumlulukla çok yakından ilgili olduğundan görev, yetki ve sorumluluğun mevzuatla açık ve seçik olarak belirtilmesi duraksamayı ortadan kaldırır, sürtüşmeleri önler, kararlı hareket edilmeyi sağlar.

Görevler kısmında olduğu gibi yetki ve sorumluluk da merkez ve taşra kuruluşları olmak üzere iki kısımda incelenecektir.

I — MERKEZ ÖRGÜTÜNÜN YETKİLERİ

Hukukî Dayanak ve Durum

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü merkez örgütünün yetki ve sorumlulukları hakkında mevzuatta yeterince açıklık yoktur. Bu konudaki başlıca hükümler 1624 sayılı Kanunun 4 ve 8 inci maddelerinde yer almıştır. Ayrıca Sicilli Nüfus Kanunun 24, 28, 33, 34 üncü maddelerinde de yurt dışında meydana gelen nüfus olaylarının nüfus sicillerine tesciline ilişkin görevler belirtilmiştir. Her görevin bünyesinde bir de yetki bulunduğu için göreve ilişkin hükümlerde aynı zamanda kuruluşun yetkileri de düzenlenmiş olmaktadır.

Ancak Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün yaygın bir örgütü ve nüfus hizmetlerinin geniş bir uygulama alanı olması nedeniyle mevzuatla verilen görev ve yetkilerin yanında bu Genel Müdürlük fiili bir takım görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak zorunluluğunda kalmıştır. Bunlar yetkiler sayılırken işaret edilecektir.

A — GENEL MÜDÜRLÜĞE AİT YETKİLER

Mevzuata göre Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün yetkileri şunlardır :

a — Yürütmeye İlişkin Yetkiler

Bunlar hizmetlerin yürütülmesi ve işlerin yapılmasına ilişkin yetkiler olup, aşağıda gösterilmiştir.

- 1) 403 sayılı Kanunun uygulanmasına, vatandaşlığa alınma ve vatandaşlığın kaybına ilişkin işlemleri yürütmek
- 2) 2510 sayılı Kanuna göre göçmen olarak vatandaşlığa alınma işlemlerini yürütmek.
- 3) Vatandaşlığa alınmaları Bakanlar Kurulunca karar verilenleri nüfus kütüklerine tescil ettirmek.
- 4) Vatandaşlık anlaşmazlıklarını çözümlemek.

b — Koordinasyon ve Birlik Sağlamaya İlişkin Yetkiler

- 1) Nüfus hizmetlerinin bütün yurttaki aynı anlayış içinde yürütülmesini sağlamak yönünden görevlerin yapılışına ait ilkeler koymak ve genel emirler çıkarmak. (Fiilî yetki)
- 2) Hizmetlerin yürütülmesinde danışmanlık görevi yapmak. (Fiilî yetki)
- 3) Nüfus hizmetleri için gerekli form ve defterleri hazırlamak, kapsam ve biçimlerini belli etmek. (Fiilî yetki)

c — Örgüt ve Personele İlişkin Yetkiler

- 1) Nüfus müdürlerinin atama ve yer değiştirmelerine ait önerilerde bulunmak. (Fiilî yetki)
- 2) Taşra nüfus personelinin kadro durumlarını izlemek. (Fiilî yetki)
- 3) Yeni örgüt kurulması veya mevcutlarını kaldırıp birleştirilmesi konusunda önerilerde bulunmak. (Fiilî Yetki)

ç — Kaynak Sağlamaya İlişkin Yetkiler

1) Taşra kuruluşlarının ödenek, araç ve gereç ihtiyaçlarını tesbit etmek ve gönderilmesini sağlamak. (Fiilî Yetki)

2) Nüfus hizmetleri için gerekli form ve defterleri bastırmak, ihtiyaca göre nüfus dairelerine göndermek. (Fiilî Yetki)

Bu kısımdaki yetkiler hakkında nüfus mevzuatında bir açıklık yoktur. Genellikle bütçe uygulamasını ve levazım hizmetlerini ilgilenen bu konular Bakanlığın yardımcı birimlerinin görev ve yetki alanına girer. Ancak nüfus hizmetlerini yürütmekten sorumlu bir kuruluş olarak Genel Müdürlüğün bu konularla yakından ilgilenmesi ve gerekli düzenlemeleri yapması zorunludur.

d — Bilgi Toplamaya İlişkin Yetkiler

Nüfus ve vatandaşlığa ait bilgileri toplamak ve istatistikleri tutmak.

e — Gözetim ve Denetime İlişkin Yetkiler.

Merkez ve taşra kuruluşunu gözetim ve denetim altında bulundurmak. (Bu konu ilerde kendi bölümü içinde ele alınacaktır)

B — GENEL MÜDÜRÜN YETKİLERİ

Genel Müdürün görev ve yetkileri 1624 sayılı Kanunun 4 üncü maddesiyle düzenlenmiştir. 403 sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin yönetmeliğin son fıkrasıyla da Genel Müdüre, vatandaşlık kararlarını onaylamak yetkisi verilmiştir. Ayrıca genel müdürlüğe ait yetkileri kullanabileceğine şüphe yoktur.

1624 sayılı Kanunun 4 üncü maddesine göre; «Umum Müdürler dairelerin bütün muamelâtının mes'ul amir ve murakıbbı oldukları gibi dairelerinin gerek merkeze ve gerek vilâyetlere ait işlerini takip, tanzim ve ıslah ile mükelleftirler. Büyük Millet Meclisi ile encümenlerinde müzakere edilmekte olan ve dairelerini alâkadar eden kanun teklif ve tefsirlerini takip ve muktazı muamelâtı ihraz ederler.»

Bu duruma göre Genel Müdürün yetkilerini şu şekilde sıralayabiliriz :

- 1) Dairenin amiridir. Bu sıfatla merkez örgütündeki personele ait gizli tezkiye varakalarını doldurur.
- 2) Emrindeki örgütü denetler.
- 3) Gerek merkez ve gerekse illere ait işleri izler. Hizmetlerin düzenli yürümesi ve geliştirilmesi için gerekli tedbirleri alır.
- 4) T.B.M.M. de (veya komisyonlarda) kendi dairesini ilgilendiren kanun teklif ve tasarılarının görüşülmesini izler ve gerekli işlemleri yapar.
- 5) Vatandaşlık anlaşmazlıklarının çözümlenmesine ait kararları onaylar.

C — DİĞER YÖNETİCİLERİN YETKİLERİ

Genel müdür yardımcıları ve şube müdürlerinin yetki ve görevleri hakkında mevzuatta herhangi bir hüküm yoktur.

Ancak şube müdürlerine de hizmetlerin yürütümünde yetki ve sorumluluk tanımak ve bunları mevzuatta belirtmek, hizmetlerin geliştirilmesi yönünden yararlı olacaktır. Bu yolla bu idarecilerin günlük işler dışındaki yetki ve görevlerinin neler olduğu açıklıkla ortaya çıkmış olacağından işlerin düzenlenmesi ve hizmetlerin yürütülüp geliştirilmelerinde daha etken katkılarda bulunmaları sağlanmış olur.

II — TAŞRA ÖRGÜTÜNÜN YETKİLERİ

A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü taşra örgütünün yetkileri konusunda mevzuatta tam bir açıklık yoktur. Ancak her görev, bünyesinde yetki de taşıdığından nüfus müdür ve memurlarının yetkilerini bu görevlere göre tesbit etmek mümkündür.

Nüfus memurlarının yetkileri; başlıca Türk Kanunu Medenisi, Sicilli Nüfus Kanunu, Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtıyla Memurları-

nın Vezaifini Mübeyyin Nizamname ile Nüfus Memurlarının Göreceği İşler Hakkındaki Talimatname hükümlerinden çıkarılabilir.

Bunlara göre Nüfus memurluklarının başlıca yetkileri şunlar olmaktadır :

- 1) Nüfus sicillerini tutmak ve muhafaza etmek.
- 2) Nüfus olaylarına ait ilmühaberleri kabul etmek, incelemek ve eksik kısımlarını ilgililere tamamlattırmak.
- 3) Nüfus kayıt örnekleri çıkarmak ve onamak.
- 4) Nüfus cüzdanlarını hazırlamak ve onayarak ilgililere vermek.

B — NÜFUS MÜDÜR VE MEMURLUKLARININ YETKİLİ OLMADIĞI HUSUSLAR

1) Nüfus memurları pasif bir durumdadırlar. Olaylar kendileri ne belirli şekillerde bildirilmediği sürece bir işlem yapamazlar, kendiliklerinden hareketle bir olayı tesbite yetkileri yoktur.

Kültür seviyesinin yüksek olduğu ve halk tarafından nüfus kayıtlarının değerinin anlaşıldığı ülkelerde nüfus idarelerinin pasif durumda olmaları sakıncalı sonuçlar doğurmayabilir. Ancak ülkemizde halkın kültür düzeyi, ulaştırma zorlukları, eski adetlere bağlılık vb. etkilerle bir çok olay nüfus idarelerine bildirilmemiştir. Bu durumun ortaya çıkardığı sorunlar zaman zaman nüfus af kanunlarının çıkarılmasını zorunlu hale getirmiş ve bu kanunlarla nüfus idarelerine tarama yaparak olayları tesbit ve sicillere tescil etme görev ve yetkisi verilmiştir. Böylece olayların nüfus idarelerine zamanında intikalini ve kütüklere tescilini sağlamak için nüfus memurları zaman zaman aktif hale getirilmiştir. Oysa bu yetkilerin devamlı olması nüfus kütüklerinin muntazam bir şekilde tutulması için yararlıdır.

Bu nedenlerle nüfus idarelerini, olayların tesbiti konusunda daha aktif hale getirmekte ve onlara resen hareket etme yetkisini tanımakta yarar vardır. Kaldı ki böyle bir yetki verilmesinin herhangi bir sakıncası da yoktur.

2) Nüfus idareleri kendilerine bildirilen olayların doğruluğunu soruşturmaya yetkili değildir.

Avrupa ülkelerinde (örneğin, Fransada) nüfus idareleri olayın doğruluğunu soruşturmaya yetkilidirler. Örneğin, nüfusa bildirilen bir doğumun olup olmadığı bizzat yerinde çocuk görülmek suretiyle incelenmektedir. Ancak son zamanlarda doğumlar raporlarla belgelenildiğinden bu yetki çok istisnâ hallerde kullanılmaktadır.

Gerçi bizde halen uygulanan sistemde olayların tesciline esas olan ilmühaberleri veren makamların olayların doğruluğunu araştırdıktan sonra bunları düzenleyeceği düşünülebilir. Ancak buna rağmen yine uygulamada pek çok aksaklıkların olduğu da bir gerçektir. Diğer taraftan saklı nüfusun tescili için verilen ilmühaberler üzerine nüfus idarelerince usulen bir soruşturma yaptırılmaktadır. Bu halde nüfus idarelerine olayın doğruluğunu araştırma yetkileri vardır. Nüfus idareleri gerektiğinde normal olaylarda da bu yolda bir inceleme yaptırmaya yetkili olmalıdırlar.

3) Nüfus memurlarının dayanak belgeleri düzenlemeye yetkileri yoktur.

Nüfus mevzuatı genellikle doğum ve ölüm olaylarının nüfus idarelerine bildirilmesinde ilmühaber sistemini kabul etmiştir. İlmühaberleri düzenleyecek makam ve merciler de bellidir. Örneğin, mahalle ve köy muhtarları gibi. Bunun bir sonucu olarak nüfus memurlarına belge düzenleme yetkisi verilmemiştir. Bu durum nüfus memurluklarının passif nitelikleriyle de ilgilidir. Ancak yukarıda nüfus memurlarının daha aktif hale getirilmeleri gerektiği ve onlara olayları tesbit yetkisi verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bunun sonucu olarak nüfus memurlarının dayanak belgelerini düzenlemek yetkisine de sahip olmaları gerekecektir.

4) Nüfus memurları dayanak belgeleri üzerinde herhangi bir düzeltme veya bunlara ekleme yapamazlar.

Nüfus memurları dayanak belgelerini kontrol ederler. Eksik ve yanlışlık varsa bunları kendileri tamamlayıp düzeltemezler. İlgiliye idare edip düzeltilmesini sağlarlar.

5) Nüfus memurlarının nüfus sicilleri üzerinde maddî hatalar dışında bir düzeltme yapmağa yetkileri yoktur.

Sicillerin güvenliğinin sağlanması ve üzerlerinde rastgele değişiklik yapılmasının önlenmesi yönünden konulmuş bir ilkedir. Hataların tashihi bölümünde de açıklandığı gibi bu konuda mevzuatta tam bir

açıklık yoktur. Bu nedenle ya memurlar yetkilerini aşmakta ya da gereksiz yere dava açılması yoluna gidilmektedir.

C — NÜFUS MÜDÜRLERİNİN YETKİLERİ

Nüfus müdürleri ildeki nüfus idarelerinin en büyük memurudur. Bu sıfatla 1331 tarihi Tüzüğün 21 inci maddesine göre il içindeki nüfus idarelerini denetlemeye yetkilidir.

Bunun dışında Nüfus Müdürlerinin yetkileri konusunda nüfus mevzuatında herhangi bir açıklık yoktur. Ancak genel olarak hiyerarşik düzenin gerektirdiği yetkilere sahip oldukları kuşkusuzdur.

III — SORUMLULUK

A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Sorumluluk görev ve yetkinin doğal sonucudur. Her yetki ve görevin bir de sorumluluk yönü vardır. Amaç, kanun ve nizamla aykırı bir davranış veya işlem nedeniyle ortaya çıkan adaletsizlik ve denge-sizliğin düzeltilmesidir.

Nüfus personeli, Devlet Memurları Kanununun, Türk Ceza Ka-za Kanununun ve Borçlar Kanununun tüm devlet memurları için ge-çerli hükümlerine bağlı oldukları kadar, 1700 sayılı Dahiliye Me-murları Kanunu, Sicilli Nüfus Kanunu (mad : 14) ve Türk Kanunu Medenisi (mad: 37) personel için özel sorumluluk hükümleri de ön-görmüş bulunmaktadır.

B — SORUMLULUK ÇEŞİTLERİ

Konu cezai sorumluluk, hukuki sorumluluk ve disiplin cezaları olmak üzere 3 başlık altında incelenecektir

a — Cezai Sorumluluk

S. Nüfus Kanununun 14 üncü maddesine göre;

«Sicilli nüfusta bulunan kuyudu tağyir ve tahrif eden ve ettirenler ve tahrir ve sicil muamelâtına fesat karıştıranlar ve hüviyet cüzdanını sahte olarak yapan veya tağyir ve tahrif eden bu makule sahte veya başka bir kimseye ait cüzdanı bilerek istimal eyleyenler ceza kanununun mevaddı mahsusadı mucibince mücazat olunur.

Alelümum sicilli nüfus muamelâtı kuyudiyesini usul ve kanununa tevfikân tanzim etmiyen veya vukuatı vakit ve zamanında sicile geçirmeyip evrakı üzerinde bırakan memurlar birinci defa sınır ve ikinci defa tam maaş kat'ı ve üçüncü defa memuriyetten azlı suretile mücazat olunur ve memurinin bu misillû harekâtı sırf eseri tekâsül olmayıp ta bir suimaksat ve niyete mebni olur ve cürüm teşkil ederse haklarında başkaca tertibi mücazat edilir.

İşbu muamelâttan mutazarrır olanların zarar ve ziyanını dahi tazmine mahkûm olurlar.»

Nüfus kütükleri üzerinde yapılan «tagyir ve tahrifat» suç olduğuna göre, burada önemli olan suçun kim tarafından işlendiğinin saptanmasıdır. Bu, kütüklerin muntazamı bir şekilde devir - teslim edilmesini ve devir sırasında sıkı bir denetim yapılmasını zorunlu kılar.

Nüfus kütüklerinin korunmasından nüfus müdür ve memurları sorumludur. Herhangi bir nedenle görevinden ayrılan bir sorumlunun kütükleri yerine atanan kişiye kazıntısız ve silintisiz olarak devir ve teslim etmesi gerekir. Ancak devir teslim işleminin ne yolda yapılması gerektiği konusunda mevzuatta bir açıklık yoktur. Bu işler Bakanlığın 16.8.1937 tarih ve 9835/3182 sayılı Genelgesine dayanılarak yürütülür. Bu Genelgeye göre, eski ve yeni memur arasında bir devir ve teslim çizelgesinin yapılması ve bunun bir örneğinin idare kurullarına verilmesi gerekmektedir. Uygulamada genellikle ayrılan ve yeni gelen memur arasında, kütüklerde kazıntı ve silinti olup olmadığı incelenmeksizin devri teslim işleri yapılmakta, hazırlanan çizelgeler idare kurulundan geçirilmektedir.

Devir teslim çizelgelerine genellikle teslim alınan demirbaş araç ve gereçlerin, esas ve vukuat defterlerinin sayıları yazılmakta ve asıl tesbiti gereken kazıntı ve silinti hakkında herhangi bir açıklama yapılmamaktadır. Bu durumda herhangi bir olay orta çıktığında suç kimin zamanında işlendiğini saptama olanağı bulunmamaktadır.

b — Hukukî Sorumluluk

Nüfus memurları eylem ve işlemleriyle üçüncü kişilere veya Devlete karşı sorumludurlar ve burada söz konusu olan sorumluluk, malî sorumluluktur.

1 — Üçüncü Kişilere Karşı Sorumluluk

M.K. nun 37 inci maddesine göre «nüfus memurları kendilerinin ve maiyetlerinin kusurlarından ileri gelen zarardan şahsen mesuldürler.»

Bu duruma göre nüfus memurları kayıtların işlenmemiş olmasından veya yanlış bir şekilde işlenmiş olmasından ya da örneklerin yanlış düzenlenmesinden üçüncü kişiler bir zarara uğramışlarsa, bundan nüfus memurları şahsen sorumludurlar. Ancak bu sorumluluk için kendisinin veya maiyetinde çalışanların kusurlu olmaları şarttır.

Görüldüğü gibi, nüfus memurları maiyetlerinin kusurlu hareketlerinden dolayı da sorumlu tutulmaktadır. Bu konuda İsviçre Medenî Kanunu, Türk Kanunu Medenisinden farklı olarak kendisi tarafından atanan personelin kusurlarından dolayı nüfus memurlarını sorumlu tutmuştur. İsviçre'de nüfus hizmetleri mahallî idare hizmetlerindendir. Oysaki, bizde bir merkezî idare hizmeti olarak kabul edilmiş olan nüfus hizmetini yürütenlerin hepsi Devlet memurudur ve nüfus memurlarının kendilerine yardımcı atamaya yetkileri yoktur. Kendilerinin istemedikleri memurların dahi aynı daireye verilmeleri mümkündür. Bu nedenle bütün memur ve kâtiplerin kusurlu hareketlerinden bizzat nüfus memurunun sorumlu tutulması hak ve adalet kurallarına uygun düşmemektedir.

2 — Devlete Karşı Sorumluluk

Nüfus memurlarının kusurları nedeniyle Devlet herhangi bir zarara uğramışsa ya da bu yüzden Devlet üçüncü kişilere bir tazminat ödemek durumunda kalmışsa, memurlar Devlete karşı sorumludurlar.

C — DİSİPLİN CEZALARI

Nüfus memur ve müdürlerinin disiplin yönünden sorumlulukları

1700 sayılı Dahiliye Memurları ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunuyla düzenlenmiştir.

Bu konuda merkez ve taşra memurları arasında bir farklılık yoktur.

IV — SORUNLAR

1) Merkez örgütündeki yöneticilerin yetki ve sorumlulukları kanunlarda yeterince açıklanmamıştır. Bu hal hizmetlerin yürütülmesine olumsuz etkide bulunmaktadır.

2) Nüfus memurlarının kendilerine kanunlarda öngörülen bilgilerde bildirilmedikçe nüfus olaylarını saptamaya yetkili olmamaları ve pasif durumda kalmaları birçok olayın nüfus kütüklerine yansımaması sonucunu doğurmaktadır.

3) Sicil kayıtlarının düzeltilmesi konusunda nüfus memurlarının yetkilerinin açık olarak belirtilmemiş olması uygulamada duraksamalara ve hatalı işlemler yapılmasına yol açmaktadır.

4) Nüfus memurlarının gerektiğinde olayın doğruluğunu soruşturma yetkisine sahip olmaması bu olayların doğruluklarının kontrol edilmemesi sonucunu doğurmaktadır.

5) Nüfus memurlarının maiyetlerinin kusurlarından şahsen sorumlu tutulmaları hakkaniyet ve adalet kurallarına uygun düşmemektedir.

6) Tayin ve nakillerde nüfus memurları arasında yapılan devir teslim işlemlerine ait esasların yeterli bir şekilde düzenlenmemiş olması bir takım aksaklıklara sebep olmaktadır.

V — ÇÖZÜM YOLLARI

1) Merkez örgütü yöneticilerinin görev, yetki ve sorumlulukları mevzuatta açıklığa kavuşturulmalı ve gerekli hükümler konulmalıdır.

2) Nüfus memurları olayların tesbitinde daha aktif duruma getirilmeli, gerektiğinde olayı tesbit etme yetkisine sahip olmalıdırlar.

3) Kayıtların düzeltme, tamamlama ve terkin konularında yetkili merciiler ve bu arada nüfus memurlarının da yetkileri tayin ve tesbit edilmelidir.

4) Nüfus memurları şüpheli gördükleri olayın tescilini, gerekli soruşturmayı yapıp doğruluğunu tesbit edinceye kadar geri bırakabilmelidir.

5) Nüfus memurları ancak kendi kusurlarıyla sebep oldukları kusurdan sorumlu tutulmalıdırlar. M.K. nun 37 inci maddesi bu yolda düzeltilebilmelidir.

6) Nüfus memurları arasında yapılan devir teslim işlemleri yeniden gözden geçirilmeli ve bu konu bir yönetmelikle düzenlenmelidir. Her halde devir teslim listeleri bir üst makama sunulmalı ve bu makamlarında kontroluna tabi tutulmalıdır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TEFTİŞ VE DENETİM

I — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Nüfus idarelerinin teftiş ve denetimi İl İdaresi Kanununun 31/Ç, 41/D, S. Nüfus Kanununun 16, 1331 tarihli Tüzüğü'nün 21 - 23, Mülkiye Teftiş Heyeti Tüzüğü'nün 7 inci maddeleriyle düzenlenmiştir.

Mevzuata göre nüfus idareleri iki türlü denetime tabidir.

A — C. SAVCILARINCA YAPILAN DENETİM

Sicilli Nüfus Kanununun 17 inci maddesine göre c. savcılar veya savcı muavinleri her yıl vukuat defterleriyle nüfus sicillerini incelerler. İnceleme sırasında kanuna aykırı bir işlem gördükleri takdirde bu durumu, Memurin Muhakematı Hakkında Kanun hükümleri uyarınca ilgili hakkında işlem yapılmak üzere bir yazıyla mahallin en büyük Mülkiye amirine bildireceklerdir.

Uygulamada, c. savcılarınca her yıl yapılan inceleme sonucu düzenlenen raporlarda ne kadar vukuat kaydedildiği, defterlerin onamlı olup olmadığı, işlerin birikip birikmediği gibi konulara yer verilmekte ve inceleme tamamen yüzeyde kalmaktadır. Bazı raporlarda yerleşme durumuna, yakacak ve kırtasiye gibi hususlara da değinilmekte, memurların takdir edilmesi önerilmektedir.

Görüldüğü gibi c. savcılar tamamen idarî nitelikte bir inceleme yapmakta ve herhangi bir suç unsuru gördükleri takdirde bunu idarî makamlara bildirmekten öteye bir işlem de yapamamaktadırlar. Yeterince gözetim ve denetim yapılamayan devirlerde c. savcılarına verilen

bu denetim yetkisinin zamanımızda gerekli olduğu düşünülemez. Nüfus daireleri idarî mercilerce yeterince denetime tabi tutulmaktadır ve gereğinden fazla yapılan denetim, zaman alması ve personelin tedirgin olması gibi sakıncalar doğurabilir. Kaldı ki, denetim, uzman elemanlarca ve eğitici yönde yapıldığı takdirde yararlı olduğu ve hizmetlerin geliştirilmesini olumlu yönde etkilediği de artık açıklığa kavuşmuştur.

Diğer taraftan adli bir organın idarî bir üniteyi denetleyip yine idarî bir makama rapor vermesi savcılık müessesesinin niteliğine de uygun düşmez.

B — İDARÎ VE TEKNİK DENETİM

İdarî yetkililerce yapılan denetimdir. Nüfus hizmetlerinin yürütülüşü ve personel bütünüyle denetime tabi tutulur. İdarî denetim aşağıda belirtilen makamlarca yapılır.

a — Mülkiye Amirlerince Yapılan Denetim

5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 13, 31/Ç ve 41/D maddeleri uyarınca illere valiler, ilçelerde kaymakamlar ve bucaklarda da bucak müdürleri nüfus dairelerini gözetim ve denetimleri bulundururlar.

Ancak bu gözetim ve denetimin nasıl ve ne şekillerde yapılacağı hakkında mevzuatta bir açıklık yoktur.

Uygulamada mülkiye amirleri nüfus idarelerini şikâyet üzerine sözlü ya da yazılı bilgi almak, ilgililer hakkında soruşturma yaptırmak ve bu idarelere ait yazışmaları imzalamak yollarıyla denetlemektedirler. Bunların dışında mülkiye amirleri genellikle nüfus kayıt ve sicillerinde inceleme yapmak gibi teknik nitelikte denetlemelerde bulunmazlar.

b — Nüfus Müdür ve Memurlarınca Yapılan Denetim

Nüfus müdür ve memurlarının nüfus idarelerini denetlemeleri Nüfus İdarelerinin Teşkilâtıyla Memurlarının Vezâifini Mübeyyin Nizamnamenin 21 - 22 - 23 üncü maddeleriyle düzenlenmiştir.

Buna göre nüfus müdürleri her yıl bir kere il içindeki nüfus idarelerini, ilçe nüfus memurları da o ilçe içindeki kariye nüfus idarelerini teftiş edeceklerdir.

Nüfus müdürleri 1331 tarihli Tüzüğün 22 ve 23 üncü maddelerine göre geçmiş nüfus olaylarına ait ilmühaberlerle nüfus memurlarının görevlerine ait davranışlarını denetlerler.

Uygulamada her yıl yapılan bu denetlemeler Tüzüğün kapsamından geniş ölçüde olmakta ve memurların görevlerine ilişkin davranışları yanında nüfus hizmetlerinin yürütülüşüne ait her türlü teknik hususları da kapsamaktadır. Ancak denetim süresi genellikle bir veya iki günü aşmamaktadır.

Nüfus müdürleri tarafından yapılan denetimin yılda bir defaya mahsus olmak üzere bir iki gün gibi kısa bir süreye inhisar ettirilmiş olması bu denetimin etken ve eğitici olmasını sağlamamaktadır. Bu tür denetimin yılda bir kaç defa yapılması uygulamayı yakından izlemek olanağını ve denetimin sürekliliğini sağlar.

Ancak bunun için de nüfus idarelerine yeterli ödenek gönderilmeli ve müdürlerinin yapacağı denetimin esasları bir yönetmelikte ayrıntılı bir biçimde düzenlenmelidir.

c — Mülkiye Müfettişlerince Yapılan Denetim

Bakanlığın taşra kuruluşları üzerindeki denetimi mülkiye müfettişleri vasıtasıyla gerçekleştirilir. Müfettişler, Mülkiye Teftiş Heyeti Nizamnamesinin 7 inci maddesinin (a) fıkrasına göre nüfus dairelerini de denetlerler. Buna göre müfettişler; nüfus yazımında ve nüfus olaylarının kayıt ve tescilinde ve nüfus defterleriyle istatistiklerinin düzenlenmesinde ve gizli nüfus olaylarının tescil ve nüfus işlemlerinin ifasında mevzuat hükümlerine uyulup uyulmadığını, incelerler. Bu denetim en çok üç yılda bir yapılır.

Müfettişlerce yapılan denetiminde gerektiği şekilde verimli ve yeterli olduğu iddia edilemez. Çünkü müfettişlerin denetim alanına giren işler arasında nüfus hizmetlerine gereği kadar önem verilmemekte ve denetim süresi kısa olmaktadır. Bu nedenle de denetim daha çok örnek-leme şeklinde yapılmakta, ayrıntılara girilememektedir. Bunların yanında eğitici ve geliştirici yönleri çok azdır. Denetim sonunda hazırlanan raporlar da gerektiği gibi değerlendirilip izlenemediği için arzu edilen sonuçlara ulaşılamamaktadır.

ç — Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Örgütünün Denetimi

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğüne, merkez örgütü personeli eliyle nüfus dairelerinin denetlemek görevi verilmemiştir. Gerçi genel hükümlere göre ve Bakanlık emriyle bu denetlemenin yapılabileceği düşünülebilir. Ancak böyle bir uygulama da saptanmamıştır. Oysaki Genel Müdürlük merkez örgütü personeli eliyle zaman zaman yapılan denetleme daha etken ve eğitici olabilir; merkez ve taşra kuruluşları arasında haberleşme kolaylaşır; merkez kuruluşuyla taşra kuruluşu arasında daha kuvvetli bağlar kurulması ve mahallî memurların moral yönünden daha da kuvvetli olmaları sağlanmış olur.

II — SORUNLAR

- 1) Nüfus idarelerinin, adli mercilerin denetimine tabi tutulmasının gereği kalmamıştır.
- 2) Nüfus Müdürlerince yapılan denetimin yılda bir defa olması, kısa bir zamana inhisar etmesi ve denetimin yapılış biçiminin düzenlenmemiş olması denetimden beklenen yararı azaltmaktadır.
- 3) Genel Müdürlük personeline taşra örgütünü denetim görevi verilmemesi merkezle taşra örgütü arasındaki bağı zayıflatmış ve personelin moral gücünü olumsuz yönde etkilemiştir.
- 4) Mülkiye müfettişlerince yapılan denetim gerektiği şekilde yararlı ve etkili olamamaktadır.

III — ÇÖZÜM YOLLARI

- 1) C. savcılarınca nüfus idarelerinde yapılan denetim kaldırılmıştır.
- 2) Nüfus müdürlerinin yapacakları denetim hakkında bir yönetmelik hazırlanmalı ve denetimin yılda bir kaç kez yapılabilmesini sağlayacak şekilde ödenek sağlanmalıdır.
- 3) Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Personeline zaman zaman taşra kuruluşlarını denetim görevi verilmesi düşünülmelidir.
- 4) Mülkiye müfettişlerce yapılan denetim daha etkin hale getirilmeli, verilen raporlar izlenmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

HABERLEŞME

I — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Haberleşme, bir örgüt içinde veya bu örgütün diğer birimlerle bilgi alışverişidir. Hizmetlerin yürütülmesinde kullanılacak bilgilerin zamanında ilgili yerlere ulaştırılması ve bunun derhal uygulamaya konulması yönetim de önemli bir konudur. Bu yoldan mevzuatın bütün yurtda aynı anlayış içinde uygulanması ve değişik işlemlerin yapılmaması sağlanmış olur.

Haberleşme, iç ve dış haberleşme olmak üzere 2 kısımda incelenecektir.

A — İÇ HABERLEŞME

Nüfus idarelerinin kendi aralarında veya merkezle yaptıkları haberleşmedir. Bu da iki yönde olur.

a — Merkezden Taşraya

İçişleri Bakanlığı taşra kuruluşları yönünden bilgi sağlanmasında, ana kaynak durumundadır. Taşra örgütü merkezin nüfus mevzuatı çerçevesinde saptadığı esaslara göre hizmetleri yürütür.

Merkezden taşraya doğru haberleşme aşağıdaki şekillerde yapılır :

1 — Rehber ve kılavuzlar

Kanun, tüzük ve talimatnamelerle bunlara ilişkin genelge ve açıklamalar bir araya toplanıp «Rehber» veya «Kılavuz» adıyla bastırıldıktan sonra taşraya gönderilir.

Nüfus veya vatandaşlığa ilişkin mevzuatın bu şekilde toplu olarak taşraya gönderilmesi uygulamada örgüt için büyük kolaylık ve yarar sağlar. Ancak bunların zaman zaman gözden geçirilerek değişen koşullara göre düzeltilmesi ve varsa ekler yapılarak yeniden bastırılması gereklidir.

Nitekim Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünce nüfus ve vatandaşlık işleri için bastırılmış iki kılavuz mevcuttur. Ancak çok eski tarihlerde bastırılıp örgüte dağıtılmış olan bu kılavuzlar, sonradan gözden geçirilip yeni baskıları yapılmadığından, geçerliklerini kaybetmişlerdir. Öte yandan zamanla yırtılma veya kaybolma nedenleriyle halen bir çok dairelerde bu kılavuzlar yoktur. Yalnız, Türk Vatandaşlığı Kanunu ve ilgili yönetmelikleriyle bazı genelgeler bir kitapçık içinde toplanıp bastırılmıştır.

2 — Genelge ve Açıklamalar

Bunlar bir konunun bütün taşra örgütü içinde değişik anlamlara yer vermemek ve uygulamada birlik sağlamak amacıyla ya da nüfus idarelerinin duraksadıkları konularda yapılan açıklamalara ilişkin genel yazılardır.

Ancak genelgelerin tasnif ve saklanması, memurlar arasında devri hakkında belirli esaslar olmadığı için çoğu kez bunları nüfus idarelerinde bulmak mümkün olamamaktadır. Bunların derli toplu bir halde memurların eli altında bulunmasını sağlayacak bir yöntem bulmak zorunlu görülmektedir.

Diğer taraftan nüfus idareleri uygulamada karşılaştıkları güçlükler veya duraksadıkları konuların açıklanmasını merkezden isteyebilirler. Ancak çoğu kez sorulan konular hakkında sadece ilgili kuruluşa cevap verilmektedir. Oysaki, bunlar içerisinde genel nitelikte olan ve bütün nüfus örgütünü ilgilendiren konular bulunabilir. Örneğin, af kanunlarına göre tescil edilen evlenmelerde evlenme tarihi olarak fiili birleşme tarihinin mi yoksa baş vurma tarihinin mi esas alınması gerektiği sorulmuş, Bakanlıkça 12.11.1956 tarihinde yalnız bu ile verilen cevapta «müracaat tarihinin» evlenme tarihi olarak alınması bildirilmiştir. Konulan ilke diğer illere duyurulmadığından ortak bir uygulama sağlanamamış, bazı illerde (örneğin, Trabzon ilinde) aksine uygulama sürdürülmüştür.

Bu nedenle herhangi bir açıklama isteği karşısında sorulan konunun bir çok yerlerde de duraksamalara neden olacağı düşünülerek,

genelleme yaparak bütün örgüte bilgi vermek birlik ve beraberliğin sağlanması yönünden zorunludur.

3 — Merkezdeki Çalışmalardan Taşraya Bilgi Verilmesi

Merkezde gerek merkezî konular üzerinde, gerekse personel eğitimi ve özlük haklarına ilişkin konularda yapılan çalışmalar ve bunların sonuçları hakkında zaman zaman taşra örgütüne bilgi verilmesidir.

Bundan amaç personelin meslekî konulara dikkatini çekmek, onları incelemelere sevk etmek, bu yoldan mesleğe ve göreve bağlılığı artırarak yetişip gelişmelerini sağlamaktır. Böyle bir haberleşmenin diğer bir yararı da merkezin kendilerini unutmadığı ve sorunlarıyla meşgul olduğu inancının uyandırılması, memurların morallerinin kuvvetlendirilmesidir.

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünde bu nevi haberleşmelerin yapıldığı yolunda herhangi bir kayda rastlanamamıştır.

b — Taşradan Merkeze

Taşra idareleri çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması, duraksadıkları konuların açıklanması için merkezle yazışmalar yaptıkları gibi, istatistikî bilgileri de belli zamanlarda merkeze gönderirler.

c — Taşra Örgütleri Arasında

Nüfus işlemleri dolayısıyla yapılan teknik yazışmalardır. Bir doğumun meydana geldiği yer nüfus idaresince tescil için kayıtlı olduğu yer idaresine bildirilmesi gibi.

B — DIŞ HABERLEŞME

Nüfus dairelerinin diğer kamu kuruluşlarıyla yaptığı yazışmalardır. Örneğin, Vergi Usul Kanunu gereğince Maliyeye bilgi verilmesi gibi.

C — HABERLEŞMEDE USUL

Nüfus idarelerinde haberleşme resmî yazışmalar şeklinde olmaktadır. Yazışmanın konusuna göre 2 yoldan yapılır.

a — Mülkî Amirler Kanalıyla

Yazışmalar genellikle İl İdaresi Kanunu uyarınca mülkî idare amirlerinin imzalarıyla yapılır ve aynı kanaldan nüfus örgütüne ulaştırılır.

Ancak bu şekilde yapılan yazışmalar evrak kalemlerinde birtakım işlemlere tabi tutulup kaydedildikleri için çoğu kez gecikmelere sebep olur.

Nüfus hizmetleri tamamen teknik nitelikte hizmetlerdir. Genellikle yatırım ve programlarla ilgili değildir. Bu nedenle geniş ölçüde mülkî idare amirleri bunlara karşı ilgisizdirler. Esasen gönderilen yazılar mülkî amirliklerce kayıt ve havale dışında inceleme konusu olmaz. Hatta haberleri bile olmaz. Diğer taraftan bu yazışmaların mülkî idareler aracılığıyla yapılmasını gerektiren kuvvetli bir gerekçe de yoktur. Kaldı ki bu durumun, yukarıda da belirtildiği gibi, gecikmelere yol açması ve evrak kalemlerinin iş hacmini artırması yönünden de bir takım sakıncaları vardır. Örneğin, bir şahsın nüfus kaydının gönderilmesine ilişkin Bakanlık yazısı ile evrak kalemlerinde gerekli kayıt ve havale işlemine tabi tutulduktan sonra nüfus müdürlüğüne gelir. Burada da kaydedildikten sonra örneği çıkartılan yazı yine valilik aracılığı ile kaymakamlığa gönderilir. İlçe tahrirat kaleminde de kayıt ve havalesi yapıldıktan sonra ilçe nüfus idaresine ulaşır. Bucak nüfus idarelerine de aynı kanaldan ve aynı işlemlere tabi tutularak gönderilir.

b — Doğrudan Nüfus İdareleri Arasında

Bazı hallerde nüfus idareleri arasında doğrudan yazışma yapılabilir. İl İdaresi Kanununun teknik ve hesabata müteallik hususatta vali adına il idare şube başkanlarına imza yetkisi verilebileceğine ilişkin hükmünden yararlanılarak yapılan bu yazışmalar konuları itibariyle tamamen teknik mahiyettedirler. Örneğin, bir doğum olayının nüfus kütüklerine tesciline ilişkin yazışmalar gibi.

II — SORUNLAR

1) Nüfus idarelerinde nüfus hizmetlerine ilişkin mevzuatın derli toplu bir şekilde bulunmaması uygulamada olumsuz etkiler yapmakta ve aksaklıklara yol açmaktadır.

2) Genelgelerin tasnifi ve devamlı el altında bulundurulması konusu bir esasa bağlanmadığından bir çok dairelerde bulunamamakta ve bu durum çeşitli sakıncalar doğurmaktadır.

3) Teknik konulara ilişkin yazışmaların yapılmasında izlenen yöntem zaman kaybına ve lüzumsuz işlemlere yol açtığından yeniden gözden geçirilmesi zorunlu görülmektedir.

4) Nüfus idarelerinin duraksadıkları konulardaki soruları üzerine Bakanlıkça yapılan açıklamalar sadece ilgili örgüte gönderilmekte ve genelleme yapılmamaktadır. Bu durum farklı anlayış ve uygulamalara neden olmaktadır.

5) Kılavuzlar zaman zaman gözden geçirilip değişen durumlara göre düzeltme ve eklemeler yapılarak yeniden bastırılmamaktadır. Bu durum aksaklıklara yol açmakta ve bunlardan beklenen yararları azaltmaktadır.

III — ÇÖZÜM YOLLARI

1) Nüfus hizmetlerine ilişkin bütün mevzuat bir kitap içinde toplanarak bastırılıp dairelere gönderilmelidir.

2) Genelgelerin toplanıp tasnifi bir esasa bağlanmalı ve bunların memurlar arasında devri sağlanmalıdır. Ayrıca Bakanlık her yıl yaptığı genelgeleri toplayıp tasnif ettikten sonra bastırıp bütün örgüte yaymalıdır.

3) Kişi hallerine ilişkin olup nüfus kuruluşlarının kendi aralarında yaptıkları yazışmalar doğrudan, bunun dışında kalanlar mülkî idare amirler kanaliyle yapılmalıdır.

Ancak valiler nüfus müdürlerine yetki devrinde bulunabilmelidirler.

4) Anlaşılmayan konular hakkında Bakanlığa yöneltilen sorular üzerine yapılan açıklamalar bütün illere gönderilmelidir.

5) Kılavuzlar zaman zaman gözden geçirilmeli ve değişiklikler varsa düzeltme ve eklemelerle yeni baskıları yaptırılmalıdır.

ALTINCI BÖLÜM

PERSONEL EĞİTİM VE HALKLA İLİŞKİLER

I — PERSONEL

A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Bir örgütte en önemli unsur, personeldir. Hizmetleri yürüten, yetkileri kullanıp görevleri yapan personeldir ve personelin nitelikleri ve eğitim durumları hizmetlerin yürütülmesini ve başarı sağlanmasını her yönden etkiler.

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü Merkez ve taşra örgütü personeli atama, nakil, kadro ve özlük hakları yönünden 1624 sayılı Dahiliye Vekâleti Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hakkındaki Kanuna, 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununa ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu hükümlerine ve çeşitli kadro kanunlarına tabidirler.

Personel sorunları, merkez ve taşra olarak iki kesimde incelenecektir.

a — Merkez Personeli

1 — Kadro Durumu

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün kadro durumu şöyledir: (1968 yılı)

Kadro Unvanı	Sayısı	Kadro Maaşı
Genel Müdür	1	(100) 1500
» » Muavini	1	(80) 1100
Şube Müdürü	2	(70) 950
Şube Şefi	7	(60) 800
2 ci mümeyyiz	4	(30) 450
Memur	12	(25) 400
Kâtip	10	(20) 350
Kâtip	1	(15) 300
Toplam	38	

Fiilî durum ise bundan biraz daha farklıdır. 1 Genel Müdür, 1 Genel Müdür Muavini ve 2 si 5439 sayılı Kanuna göre atanmış 4 şube müdürü ve 33 büro personeli mevcuttur. Kadroların kullanışında da karışıklıklar vardır. Nüfus işleri personeli başka birimlere ait kadrolar da çalışmakta, buna karşılık nüfus işlerine ait kadrolar da başka birimlerde bulunmaktadır.

2 — Personel Kaynakları

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü merkez personelinden şube müdürü ve daha yukarı seviyedeki yöneticiler kaymakamlık sıfatını kazanmış kişiler arasından, şube müdürü muavinleriyle şube şefleri genellikle nüfus işleri merkez ve taşra örgütünde çalışmış ve başarı göstermiş olanlarla nüfus müdürleri arasından atanırlar.

Diğer personel için bir özellik aranmaz. Genel olarak Devlet Memurları Kanuna göre açılmış sınavları kazanmış olanlar arasından atanırlar.

3 — Atama Yöntemi

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü personelinin atanmaları 1700 sayılı Dahiliye Memurları Kanununa göre yapılır. Buna göre :

Nüfus İşleri Genel Müdürü Bakanlığın önerisi üzerine müşterek kararname ve Cumhurbaşkanının onamasıyla; genel müdür muavini ve şube müdürleri, Bakanlık Müdürler Encümeninin seçimi, Bakanın onayı üzerine müşterek kararname ve Cumhurbaşkanının onamasıyla;

Şube şefleri ve memurlar Genel Müdürün görüşü alınarak Özlük İşleri Genel Müdürlüğünün önerisi üzerine Bakanlıkça;

Atanırlar.

4 — Personelin Nitelikleri

Merkez personelinin şube müdürü ve daha yukarı düzeydeki yöneticiler Siyasal Bilgiler veya Hukuk Fakülteleri mezunudurlar.. Kaymakamlık sıfatını kazanmış ve belirli bir süre kaymakamlık veya vali muavinliği yapmış kişiler arasından atanırlar.

Diğer personelin atanmasında, özel bir nitelik aranmamaktadır.

b — Taşra Personeli

1 — Kadro Durumu

1968 yılı itibariyle taşrada nüfus müdürü, başkâtip, nüfus memuru ve kâtip olmak üzere 2293 kadro mevcuttur.

Kadro durumu şöyledir.

Kadro Unvanı	Sayısı	Kadro Maaşı
Nüfus Müdürü	17	1100
» »	21	950
» »	30	800
Nüfus Başkâtibi	10	800
» »	12	700
» »	15	600

» »	20	500
» »	31	450
Nüfus memuru	130	800
» »	160	700
» »	190	600
» »	210	500
Nüfus memuru	260	450
» »	274	400
Nüfus kâtibi	100	600
» »	150	500
» »	180	450
» »	210	400
» »	273	350
Toplam	2293	

Nüfus İşleri Genel Müdürlüğü taşra personeli için 2293 kanunî kadro verilmiş olmasına karşılık fiilen 2253 memur çalışmakta ve 40 kadro açık bulunmaktadır.

2 — Personel Kaynakları

Nüfus personelinin belirli özel bir kaynağı ve bu personelin yetiştigi bir meslek okulu yoktur.

Nüfus memur ve kâtipliklerine ya dışardan genel olarak memur olma niteliğine sahip kişiler arasından yapılan yarışma sınavını kazanmış olanlardan ya da diğer kuruluşlardan atama yapılır. Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile Memurlarının Vezâifini Mübeyyin Nizamnamenin 9 uncu maddesine göre kaza nüfus memur ve kâtipliklerine atanmak için en az ilkokulu bitirmiş olmak veya bu derece bilgisi bulunduğu sınavla saptanmış olmak gereklidir.

Nizamnamenin 10 uncu maddesine göre, il nüfus başkâtipliklerine atanacakların en az ortaokulu (idadî) bitirmiş olmaları veya il merkezi ikinci kâtipliği veya ilçe memuriyetlerinde en az iki yıl çalışmış bulunmaları gereklidir.

Yine Nizamnamenin 11 inci maddesine göre nüfus müdürleri, il merkezi başkâtiplerinden ya da bitirenlerden seçilir. yüksek

Uygulamada nüfus müdürü atanmasında Başkanlıkça esas alınan faktörler şunlardır :

- a) En az ortaokul mezunu olmak.
- b) Memur veya başkâtip olmak.
- c) Maaşı 800 lira veya daha yukarı bulunmak.

Nizamnamenin hükmüne rağmen, yüksek okul mezunu tek bir nüfus müdürü atanamamıştır. Yüksek okul mezunlarının nüfus idarelerine rağbet etmemelerinin başlıca nedeni yüksek okul mezunlarını nüfus müdürü atamak üzere alınıp yetiştirilmesine ait bir ilke ve bunun uygulanmasına ilişkin plan ve program olmamasıdır. Tüzük, nüfus müdürlerinin niteliklerini saptamakla yetinmiş, yetismeyi sağlayacak hizmet içi eğitime hiç yer vermemiştir.

3 — Atama Yöntemi

Nüfus müdürleri Nüfus İşleri Genel Müdürlüğünün önerisi üzerine Bakanlık Müdürler Encümeninin kararı ve Bakanın onamasıyla;

İllerde merkez nüfus memurlarıyla ilçe nüfus memurları nüfus müdürünün önerisi üzerine valilikçe; ilçe nüfus kâtipleriyle bucak nüfus memurları nüfus memurunun önerisi, kaymakamın onayı ve valinin uygun görmesiyle;

Atanırlar.

4 — Personelin Nitelikleri

Taşra örgütünde çalışan 2235 adet personelden 67'si nüfus müdürüdür. Nüfus müdürlerinin 16'sı (% 24) lise, 43'ü (% 64) ortaokul ve 8'i de (% 12) ilkokul mezunlardır.

Diğer memurlardan (2168 adet) 1278'i (% 59) ilkokul, 722'si (% 36) ortaokul ve kalan 118'i de (% 5) lise mezunudurlar.

Nüfus memurları nüfus mevzuatını, Medenî Kanun hükümlerini ve bu konulardaki Yargıtay içtihatlarını, vatandaşlık mevzuatını, nüfus ve vatandaşlık konusundaki uluslararası antlaşma ve sözleşmeleri uygulamak durumundadırlar. Bütün bunlar nüfus memurlarının asgarî bir hukuk bilgisine sahip olmalarını gerektirir. Fakat görüldüğü gibi nüfus personeli arasında yüksek öğretim yapmış kimse bulunmadığı gibi, çoğunlukla (% 59) ilkokul mezunudurlar. Diğer yönden hizmet içi eğitime de tabi tutulmadıklarından dolayı genellikle eski memurlardan öğrenebildikleri şekilde işleri yürütmeye gayret ederler.

5 — Personel Dağılımı

Türkiye'de il, ilçe ve bucaklarda olmak üzere 1084 nüfus idaresi mevcuttur.

Tüzüğün 7 inci maddesine göre il nüfus idareleri bir nüfus müdürü ve lüzumu kadar kâtipten, ilçe idareleri ise bir memurla bir kâtipten meydana gelecektir.

Tüzüğün nüfus idarelerinin personel ihtiyacını saptayan bu hüküm yeterli değildir. Kaldı ki, ilçe nüfus idarelerinin bir memur ve bir kâtipten meydana geleceği hakkındaki hükme uyulması halinde de bazı aksaklıkların meydana gelmesi muhtemeldir. Bu nedenle personel ihtiyacının tesbitinde objektif bir takım esaslar kabul etmek gereklidir.

Nitekim; Bakanlık, nüfus idarelerine verilecek kadro adedini tesbitte nüfus miktarını esas almış ve her 20.000 nüfusa bir kadro verilmesini ilke olarak kabul etmiştir. Bu ilke aynı zamanda yeni Nüfus Kanunu Tasarısında da yer almıştır. (11)

Fakat uygulamada bu ilkeye de uyulmadığı görülmektedir. Nitekim İzmir ilinde, merkez dahil, 19 ilçe ve 16 bucakta 79 memur çalışmaktadır. Her nüfus idaresine ortalama olarak 2,25 memur düşer. İzmir il nüfusu (1965 sayımına göre) 1.234.667 dir. 20.000 nüfus esas alındığı takdirde bu ile toplam olarak 61,7 (62) kadro tahsisi gerekir. Halbuki uygulamada 79 kadro verilmiştir. Bunun gibi 20 000 nüfusa bir kadro tahsisi üzerinden Erzurum'a 32 memur verilmesi gerekirken 5

(11) Nüfus Kanun Tasarısı 5.5.1972 tarihinde kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.

memur, Trabzon'a da hesaba göre bulunan miktardan 6 fazlasıyla 36 memur verilmiştir.

20.000 kişiye bir memur ilkesi kabul edildiği takdirde, tüm nüfus örgütünde çalışan personelin 1600 olması gerekirdi. Oysa halen (1968 yılı itibariyle) 2235 personel mevcuttur.

Her dairedeki personel adedinin ihtiyaca uygun olması gereklidir. Yukarıdaki hesaplardan çıkan sonuca göre personel dağılımında sadece nüfus esası yeterli değildir. Kaldı ki, kadro verilmesinde esas alınan 20.000 nüfus kıstasının neye göre saptandığı da belli değildir.

Bu duruma göre personel dağılımında nüfus esası yanında iş hacmin ve işlerin yürütülmesini etkileyen diğer etkenlerin de dikkate alınması gereklidir. Bölgedeki doğum ve ölüm oranı, nüfus hareketleri, çevrenin sosyal ve kültürel yapısı ve memurların nitelikleri bu etkenlerin başlıcalarıdır.

Diğer taraftan personel dağıtımına esas alınan ilkelerin bir yönetmelikle tesbiti daha yararlı olur.

6 — Personelin Morali

Halinden memnun, geleceğinden emin olmak moralini kuvvetli olmasının başlıca nedenidir ve moral hizmetin başarılmasında en önemli etkenlerdendir.

Aşağıda sıralanan nedenler nüfus personelinin moraline olumsuz yönde etki yapmaktadır.

a) Memurların kadro dereceleri düşük ve yükselme olanakları çok azdır ve bu nedenle maddî sıkıntı içindedirler.

Genellikle nüfus personelinin öğrenim dereceleri düşüktür. % 59'u ilkokul mezunlardır ve kadro ve ilerleme olanakları çok sınırlıdır. Kaldı ki terfi için hak kazandıkları kadrolar da zamanında gönderilememektedir.

b) Benzeri Devlet memurları arasında ayrıcalıklar vardır.

Gerçekten Devlet kesinünde çalışanlara, kuruluşlara göre sağlanan olanaklar farklıdır. Örneğin, bazı memurlara yan ödeme ve tazminat verilmesi gibi. Bu durum aynı durumda olan memurlar arasında dengesizlikler yaratmakta ve bu da olumsuz tepkilere yol açmaktadır.

c) Nüfus daireleri bakımsız, döşeme ve demirbaşları çok yetersizdir.

Çeşitli nedenlerle açıklandığı gibi, nüfus daireleri döşeme, demirbaş ve mefruşat yönünden yokluk içindedirler. Bu durumun personelin moralinin bozulmasını etkileyen faktörlerden birisi olduğuna söz yoktur.

ç) Nüfus hizmetlerine hizmetin önemine uygun değer verilmektedir.

Gerçekten nüfus dairelerine karşı gerek halkın ve gerekse resmî kuruluşların gösterdikleri tutum ve davranışlar bu hususu doğrulamaktadır.

Kişilerin önemli işler gördüğü inancı, nefsine güvenini ve işine bağlılığını arttıran psikolojik bir faktördür.

d) Mülkî idare amirleri nüfus hizmetlerine ve nüfus dairelerine karşı genellikle ilgi göstermemektedirler.

Mülkiye amirleri il ve ilçelerde Devleti ve Hükümeti temsil ederler. Bu sıfatları nedeniyle Devlet otoritesini ellerinde bulunduran idare amirlerinin nüfus örgütü ve personeliyle ilgilenmelerinin etkisi büyük ve çok yönlüdür.

II — EĞİTİM

A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

1700 sayılı Dahilye Memurları Kanununun 28 nci maddesine göre «Vekâlet, münasip gördüğü yerlerde memurlar için meslek kursu açmaya ve bunların programı tanzim etmeye selahiyettardır. Bu kurslara kabul edilecek memurların evsaf ve şeraiti bir nizamnameyle tesbit olunur».

Personelin nitelikleri kesiminde de belirtildiği gibi, % 59'u ilkökul öğrenimi görmüş personelle yürütülmeye çalışan nüfus hizmetlerinde, sadece bu neden hizmet içi eğitimin önemini açık biçimde ortaya koymaktadır.

Buna rağmen, 1968 yılında deneme mahiyetinde olmak üzere 3 ay süreyle açılan ve 26 memurun katıldığı kurs dışında bugüne kadar yapılmış başkaca bir hizmet içi eğitim çalışması saptanamamıştır.

Bunun başlıca nedenlerini, şöyle toplamak mümkündür :

1) Kursu çağırılan personele verilen yevmiyeler çok düşüktür.

Gerçekten kurs için çağırılan personele günde 15 lira yevmiye verilmektedir. Memurun her türlü ihtiyacını bu para ile karşılaması imkânsızdır. Bu nedenle esasen maddî sıkıntı içinde olan memur kursa çağrılmakla büyük bir yük ve borç altına sokulmuş olacaktır.

2) Bakanlık nüfus personelinin eğitimine hiç önem vermemektedir.

3) Hizmet içi eğitimin önemi ve değeri örgütü anlatılamamış ve eğitim benimsetilememiştir.

4) Memurların kursa çağırılması işleri geçici bir süre için sekteye uğratacağından endişe edilmiştir.

III — HALKLA İLİŞKİLER

A — HUKUKİ DAYANAK VE DURUM

Modern yönetimde halkla ilişkiler önemli bir yer tutar. Amaç, vatandaşın devlet dairelerine baş vurmasında ona gerekli kolaylık ve yardımın sağlanması yanında halkın aydınlatılması yoluyla hizmetlerin yürütülmesinde vatandaş katkısının sağlanmasıdır.

Nüfus hizmetleri yaygın olduğu kadar her kişiyi doğumundan ölümüne kadar hayatının her safhasında yakinen ilgilendirmektedir.

Nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde sadece personelin her yönden iyi bir şekilde yetiştirilmiş olması yeterli değildir. Çünkü nüfus idareleri ancak olaylar kendilerine belirli şekillerde bildirildiği takdirde işlem yapmakta sicilleri tesis etmekte veya gerekli şerhleri yapmaktadırlar. Doğum, ölüm, boşanma ve yer değiştirme gibi nüfus olaylarının nüfus idarelerine bildirilmesinde vatandaşa bir çok görev düşmektedir. Hizmetlerin iyi bir şekilde yürütülmesinin, vatandaşın kendisine düşeni zamanında ve aksaksız olarak yapması ile sıkı bağlantısı vardır.

Ancak İçişleri Bakanlığında nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde halkla ilişkilere hiç yer verilmemiştir. Kuşkusuz, nüfus kütüklerinin güvenilir olmaktan çıkmış olmasının nedenlerinden birisi de bu konuya gerektiği şekilde önem verilmemiş olmasıdır. Örneğin, bir nüfus yazımında yazım yapacak memurlar ne kadar iyi yetiştirilmiş olurlarsa olsunlar, vatandaş kendisine düşeni yapmadığı takdirde yazımın tam olarak başarıya ulaşması ve eksiksiz olması mümkün değildir.

Zamanımızda toplum haberleşme araçları çok gelişmiştir. Nüfus hizmetleri konusunda halkın aydınlatılması ve eğitilmesinde bu araçlardan geniş ölçüde yararlanılabilir. Radyo ve televizyon yayınlarından yararlanıp eğitici programlar yapılması, basın yoluyla halka yapacağı işlerin anlatılması mümkündür.

Mevzuatta halkla ilişkilerin düzenlenmesi konusunda herhangi bir açıklık yoktur. Ancak bu durum bu hizmetlerin yapılmayacağı anlamına gelmez. Kaldıkı bunların yapılmasına engel bir hüküm de yoktur.

IV — SORUNLAR

1) Nizamnamenin 7 inci maddesi ve Bakanlığın bu konuya ilişkin ilkesi personel dağılımını düzenlemek için yeterli değildir. Personel ihtiyacının daha isabetle tayinine esas olacak objektif ölçülerin saptanması, gereklidir.

2 — Yüksek öğrenim görmüş olanların nüfus müdürü yetiştirilmek üzere atanmalarına ve bunların yetiştirilmelerine ait esasların tesbit edilip uygulamaya konulmamış olması, nüfus müdürlüklerine tamamen yüksek öğrenimi olmayan personelin getirilmesi sonucunu doğurmuştur.

3) Meslek içi eğitime gerekli önemin verilmemiş ve eğitim için gerekli tedbirlerin alınmamış olması personelin yetiştirilip geliştirilmesini ve hizmetlerin kalitesini ters yönde etkilemiştir.

4) Personelin moral durumu da hizmetlerin etken ve verimli bir şekilde yürütülmesini sağlayan faktörlerden biridir. Ancak Bakanlıkça personelin moralini yükseltecek yönde çalışmalar yapılmamaktadır.

5) Nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde halkla ilişkiler konusuna yer verilmemiş olması nedeniyle nüfus kütüklerinin eksiksiz olarak tutulmaları ve bunların güvenilir birer kaynak olmasında halkın katkısı sağlanamamıştır.

V — ÇÖZÜM YOLLARI

1) Nüfus dairelerinin personel ihtiyacını tesbit etmekle nüfus esası yanında iş hacmini etkileyen, doğum, ölüm ve nüfus hareketleri gibi etkenler de dikkate alınmalı ve bu yoldan personel dağılımındaki dengesizlik ortadan kaldırılmalıdır.

2) Yüksek öğrenim yapmış olanların nüfus müdürü yetiştirmek üzere atanma ve stajları düzenlenmelidir.

Bunda kaymakamlar için uygulanan staj ve kurs örnek olarak alınabilir.

3) Meslek içi eğitime önem verilmesi ve bütün meslek personeli için kurslar düzenlenmelidir. Bu kurslar merkezde düzenlenebileceği gibi bir elverişli il merkezlerinde de yapılabilir.

4) Personelin moralini yüksek tutacak tedbirler alınmalı, merkezdeki meslekî, mevzuat ve personelin özlük haklarına ilişkin çalışmalarından bilgi verilip düşünceleri alınmalı ve ilgilerini çekecek durumlar yaratılmalıdır.

5) Halkla ilişkiler konusunda gerekli önem verilmeli ve radyo televizyon ve basın yoluyla bir program içinde halkın aydınlatılması ve nüfus hizmetlerinin yürütülmesinde bilinçli olarak halkın katkısı sağlanmalıdır.

YEDİNCİ BÖLÜM

KAYNAKLAR

Kaynaklar bir örgütün bina, araç, gereç ve ödenek gibi maddî olanaklarını ifade eder. Hizmetin başarıyla yürütülmesinde sözü edilen olanakların sıkı bir ilişkisi vardır.

I — BİNA DURUMU

Nüfus örgütü genellikle hükümet konaklarında, bunun bulunmadığı yerlerde kira ile tutulan binalarda bulunurlar. Örgüte İllerde genellikle 2, ilçelerde de 1 oda ayrılır.

II — DÖŞEME - DEMİRBAŞ

Nüfus daireleri döşeme ve demirbaş yönünden son derece yetersiz ve bakımsız koşullar içindedirler. Masa, sandalye, dolap vb. eski, kullanılmaz ve yetersizdir.

Bunun nedenlerinin başında nüfus dairelerinin adeta ikinci derece bir kuruluşu gibi görülmesi ve İçişleri Bakanlığı bütçesinden gönderilen ödeneklerden diğer İçişleri dairelerinin ihtiyacı karşılandıktan sonra birşey kalırsa nüfus idarelerine verilmesidir. Çoğu kez nüfus daire veya personeli için gönderilen ödenekler dahi diğer daireler tarafından harcanır. Örneğin 965, 966, 967 yıllarında İzmir'de nüfus daireleri için döşeme ve demirbaş ödeneği hiç verilmemiştir. Nüfus dairesinin pence-relerine perde olmak için Bakanlıktan 79 liralık ödenek istenmiş ve 3 defa tetkik edilmiş olmasına rağmen gönderilmemiştir.

III — BÜRO GEREÇLERİ, KIRTASIYE VE ÖDENEKLERİ

Büro gereçleri de ihtiyacı karşılayacak durumda değildir. Ancak son yıllarda bir program çerçevesinde yazı makinesi ihtiyacı karşılanmıştır.

Nüfus dairelerinin kırtasiye (yılda ortalama olarak 77 TL.) ve P.T. ödemeleri sembolik denecek kadar azdır. Hatta bu yüzden Bakanlıkça gönderilen bir genelgede (11.11.1966 günlü) gizli olmayan yazıların il evrak kalemünde toplanarak zarflanması istenmekte ve bu yoldan tasarruf sağlanacağı açıklanmaktadır. Bu durum evrakların günlerce beklemesine ve cevapların gecikmesine, vatandaş işlerinin sürüncemede kalmasına yol açmakta şikâyetlere sebep olmaktadır.

Nüfus idarelerinin defter ve basılı kâğıt ihtiyaçları da muntazam bir şekilde karşılanıp gönderilmediği için idareler sıkışık ve güç durumda kalmaktadırlar. Araştırma sırasında İzmir ilinde 3 aylık istatistik cetvellerinin elle çizildiği saptanmıştır. Ayrıca esas cüzdan kayıt, ölüm vukuat defterleri ile gelen - giden evrak kayıt defterlerine olan ihtiyaç hakkında 4 defa yazı yazıldığı halde Bakanlıkça gönderilmemiştir.

IV — SORUNLAR

1) Nüfus daireleri döşeme - demişbaş ve büro malzemeleri yönünden çok fakımsız ve yetersiz durumdadır.

2) Nüfusa ait ödeneklerin illere diğer İçişleri Bakanlığı kuruluşlarıyla birleşik olarak gönderilmesi, ödeneklerin nüfus örgütünün ihtiyaçlarına harcanmasını engellemiştir.

3) Nüfus dairelerinin defter ve basılı kâğıt ihtiyacının yeterince karşılanmaması hizmetin aksamasına yol açmaktadır.

V — ÇÖZÜM YOLLARI

1) Nüfus dairelerinin döşeme ve demirbaş ihtiyaçları tesbit edilmeli ve yazı makinelerinde olduğu gibi, bir plan ve programa göre karşılanmalıdır.

2) Nüfusa ait ödenekler bütçede ayrı maddelere konulmak suretiyle karışıklığa yer verilmemelidir.

3) Dairelerin basılı kâğıt ve defter ihtiyacının karşılanması bir programa bağlanmalı ve buna göre işlem yapılmalıdır.

Ek : 1

**İÇ - DÜZEN ARAŞTIRMASINDA NÜFUS HİZMETLERİYLE
İLGİLİ OLARAK DÜZENLENEN MONOGRAFİLER**

MONOGRAFİNİN KONUSU

SAYFASI YAZARI

Nüfus Hizmetleri Araştırma Ra-
poru (Cilt : I ve II)

431

Sadrettin SÜRBEHAN

Ek : 2

ARAŞTIRMA SÜRESİNCE NÜFUS EKİBİNDE GÖREV ALANLAR

EKİP BAŞKANI VE ARAŞTIRICI SADRETTİN SÜRBEHAN
GENEL RAPÖRTÖR NİHAT ÜÇYILDIZ

Ek : 3

**NÜFUS VE VATANDAŞLIK HİZMETLERİNE İLİŞKİN VEYA BU
HİZMETLERLE İLGİLİ HÜKÜMLER BULUNAN KANUN,
SÖZLEŞME, TÜZÜK VE YÖNETMELİKLER LİSTESİ**

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
A — KANUNLAR			
Türkiye Cumhuriyeti Anayasası	9.7.1961	334	54
Sicilli Nüfus Kanunu	14.8.1330	1929	
Türk Kanunu Medenisi	4.4.1926	743	
Türk Vatandaşlık Kanunu	11.2.1964	403	
Soy Adı Kanunu	21.6.1934	2525	
Gizli Nüfusların Yazımı Hak- kında Kanun	15.7.1934	2576	
Evlenme Kâğıtları ve Nüfus Kütüklerine Tescili Hakkında Kanun	5.7.1939	3686	
Nüfus Yazımı Deneme Ka- nunu	7.7.1939	3705	
«Kemal» Öz Adlı Cumhurreisi- mize Verilen Soyadı Kanunu	24.11.1934	2587	
2587 Sayılı Kanunla «Kemal» Öz Adlı Türkiye Cumhurreisi- ne Verilen «ATATÜRK» Adı.			

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
nın veya Bunun Başına ve Sonuna Söz Konarak Yapılan Adların Hiçbir Kimse Tarafından Alınamıyacağını Buyuran Kanun	17.12.1934	2622	
Efendi, Bey, Paşa gibi Lakap ve Ünvanların Kaldırılmasına Dair Kanun	26.11.1934	2590	
Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmanîyenin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Kanun	3.3.1340	431	
Hilâfetin İlgasına ve Hanedanı Osmanînin Türkiye Cumhuriyeti Memaliki Haricine Çıkarılmasına Dair Olan 431 Sayılı Kanunun 2. Maddesinin Değiştirilmesi ve Aynı Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesi Hakkında Kanun	16.6.1952	5958	1, 4
Lozanda Akdolunan Affu Umumî Protokolünde Mevzuu Bahis Yüzelli Kişilik Listede İsimleri Muharrer Eşhasın Türkiye Tabiiyetinden İskâtı Hakkında Kanun	28.5.1927	1064	1
Af Kanunu	29.6.1938	3527	2, 5
Askerlik Kanunu	21.6.1927	1111	İlgili Maddeler
Türk Ceza Kanunu	1.3.1926	675	9, 350, 352
Köy Kanunu	18.3.1340	442	36/7
Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu	18.6.1927	1086	161, 162, 296, 305, 540

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
Mumaelatı Devlette Takvim-i Garbinin Kabulü Hakkında Kanun	8.2.1332	125	1, 5
Takvimden Tarih Mebdeinin Tebdili Hakkında Kanun	25.12.1341	698	1, 5
Memaliki Ecnebiyede Bulunupta Memaliki Osmaniyyede Kaydı Olmayan Tebaai Osmaniyyenin Sicilli Nüfusa Sureti Kaydı Hakkında 5 Şevval 1332 Tarihli Nüfus Kaydına Müzeyyel Kanun	15.2.1331	2629	Madde-i Münferide
Askerde Bulunupta Tevellüdâtını Vaktiyle Haber Veremeyenlerden Cezai Nakdî Alınmaması Hakkında Kanun	21.2.1330		1, 2
Kanunî Medeninin Sureti Meriyet ve Şekli Tatbiki Hakkında Kanun	29.5.1926	864	9
Şehir ve Kasabalarda Mahalle Muhtar ve İhtiyar Heyetleri Teşkiline Dair Kanun	10.4.1944	4541	3
Umumî Hıfzıssıhha Kanunu	24.4.1930	1593	122, 124, 220
Yabancıların Türkiye'de İkamet ve Seyahatları Hakkında Kanun	15.7.1950	5683	12
İskân Kanunu	13.6.1934	2510	2
Emekli Sandığı Kanunu	8.6.1949	5434	123
Vergi Usûl Kanunu	4.1.1961	213	150
Değerli Kâğıtlar Kanunu	8.2.1963	210	1, 8
Tescil Edilmeyen Birleşmeler ile Bunlardan Doğan Çocuk-			

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
ların Cezasız Tescili Hak- kında Kanun	29.3.1965	554	
Türk Ceza Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun	10.6.1949	5435	2
Türk Tabasiyle Tabai İrani- yenin İzdivacı Hakkında Olan Memnuiyetin Muhafazasına Dair 24 Eylül Tarihli Ni- zamnameyi Muaddil Kanun	26.4.1926	824	1, 3
Dahiliye Vekâlet Merkez Teşkilât ve Vazifeleri Hak- kındaki Kuann	19.5.1930	1624	3, 8
İlk Öğretim ve Eğitim Kanu- nu	5.1.1961	222	49

B — SÖZLEŞMELER

(Anlaşma, Sözleşme, Muahedename, Protokol vb.)

Osmanlı Hükümeti ile Bulga- ristan Arasında Dersaadet- te İmza Edilen Protokol (İSTANBUL PROTOKOLU)	6/19.4.1909	8
Osmanlı Hükümeti ile Bulga- ristan Arasında İmza Edilen İstanbul Muahedenamesi	16/29.9.1913	7
Atina-Muahedenamesinin Tabi- iyete Ait Protokolü	14.11.1913	4 mad. ve 1 Sayılı Protokol
Türkiye ile Sırbistan Ara- sında İmza Edilen İstanbul Muahedesi	1/14.3.1914	4
Kars Muahedenamesi	13.10.-921	13

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
(207 sayılı Kanunla Onanmıştır) Türk ve Rum Ehalinin Müba- delesı Sözleşmesi	30.1.1923	7	
Türkiye Cumhuriyeti ile Ar- navutluk Hükümeti Arasın- da Akdedilen Tabiyeit İti- lâfnamesi (604 Sayılı Ka- nunla Onanmıştır)	15. Kanunevvel 1923	1339	
Türkiye ile Bulgaristan Ara- sında Akdedilen Muhadenet Muahedenamesi (874 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	18.10.1925		(B Protokolü)
Lozan Antlaşması (340 - 341- Sayılı Kanunlarla Onanmıştır)	24.7.1924		15, 17, 21, 22, 29, 30, 36
Türkiye - Suriye - Lübnan Dostluk ve İyi Komşuluk Mukavelenamesi (3883 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	30.5.1926	3	
Türkiye - İngiltere ve Irak Hükümetleri Arasında İmza Edilen ANKARA Dostluk ve İyi Komşuluk Muahedenamesi (911 Sayılı Kanunla Onan- mıştır)	5.6.1926	4	
Türk Arnavutluk Tabüyet İtilâfnamesinin Tadiline Dair Protokol (921 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	8.6.1926		
Osmanlı İmparatorluğu - Avus- turya - Macaristan Hükümet- leri Arasında Akdedilen Bos- na - Herseklilere Ait Pro- tokol	26.2.1909		

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
Mübadelei Ahalî Hakkında Lozan Antlaşması ile Atina İtilâfnamesinin Tatbikatından Mütevellit Mesailin Kati Surette Halli Hakkında Mukavelename (1725 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	10.6.1930		10, 14, 28
Türkiye - Mısır Ankara Tabiiyet Mukavelenamesi (3261 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	7.4.1937		
Türkiye ile İran Arasında Hudut Hattının Tayinine Dair İtilâfname (2011 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	23.1.1932		
Türkiye - Suriye ve Lübnan Hükümetleri Arasında İmza Edilen OPTAN'lara ait ANKARA PROTOKOLÜ (3883 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	4.7.1938		
Türkiye - Fransa Hükümetleri Arasında Ankara'da imzalanan Hatay Antlaşması (3658 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	23.6.1939		1, 5
Yabancı Memleketlerden Kullanılmak Üzere Verilecek Nüfus (Ahvali Şahsiye) Kayıt Hülâsası Suretleri Hakkındaki Antlaşma (7111 Sayılı Kanunla Onanmıştır)	27.9.1956		1
Ahvali Şahsiye «Kişi Halleri» ile İlgili Belge Örneklerinin Parasız Verilmesi ve Tasdikten Muaf Tutulması Hakkında Sözleşme (130 sayılı Kanunla Onanmıştır)	26.9.1957		2

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
Ahvali Şahsiye Konusunda Milletlerarası Malumat Teatisi Hakkında Sözleşme (63 sayılı Kanunla Onanmıştır)	4.9.1958		3
Ad ve Soyadlarının Değişikliğine İlişkin Sözleşme (62 sayılı Kanunla Onanmıştır)	4.9.1958		4
Evlilik Dışı Çocukların Tanınmalarını Kabule Yetkili Makamların Yetkilerinin Genişletilmesi Hakkında Sözleşme (461 sayılı Kanunla Onanmıştır)	14.9.1961		5
Meşru Olmayan Çocukların Ana Bakımından Nesebinin Tesisine Ait Sözleşme (578 sayılı Kanunla Onanmıştır)	12.9.1962		6
Yabancı Memleketlerde Yapılan Evlenme Merasiminin Kolaylaştırılmasına Dair Sözleşme (888 sayılı Kanunla Onanmıştır)	10.9.1964		7
Vatandaşlığın Kazanılması Konusunda Karşılıklı Bilgi Verilmesi Hakkındaki Sözleşme (1043 sayılı Kanunla Onanmıştır)	11.4.1969		8
Kişî Halleri İşlemlerinin Düzeltimesi Kararları ile İlgili Sözleşme (807 sayılı Kanunla Onanmıştır)	10.9.1964		9
Bazı Ölümünün Tesbitine Ait Sözleşme (1485 sayılı Kanunla Onanmıştır)	14.9.1966		10

Adı	Tarihi	Numarası	İlgili Maddeler
C — TÜZÜKLER			
Sicilli Nüfus İdarelerinin Teşkilâtı ile Memurların Vezâifini Mübeyyin Nizamname	2.4.1331		
Soyadı Nizamnamesi	15.12.1934		
Türk Medenî Kanununun Velayet, Vesayet ve Miras Hükmülerinin Uygulanmasına Dair Tüzük	24.7.1965		4, 6, 10
İskân Muafiyetleri Nizamnamesi	27.12.1934	1777	13, 14, 15, 21
Emekli Sandığı Yoklama Nizamnamesi	28.5.1953	4-800	12, 14

Ç — YÖNETMELİKLER

Nüfus Memurlarının Görece İşler Hakkında Talimatname			
Soy Adı Talimatnamesi	2.1.1965	120-1	
Hastahaneler Talimatı	25.2.1955	4502	184, 185, 187
403 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik			
Nüfus Sicillatı Zayi veya Muhterik Olan Kazalardan Yeni Sicil Tesisini Mübeyyin Talimatname			
Nüfus Sicillatı Mevcut Bulunan Mahallerde Nüfus Kütüklerinin Tecdidi Hakkında Talimatname			
(Tescil Edilmeyen Birleşmeler Hakkındaki) 554 sayılı Kanunun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik			

Türk Tarih Kurumu
Hacı 5

İÇ - DÜZEN KİTAP YAYINLARI

1 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığında Yeniden Düzenleme Çalışmaları, İÇ - DÜZEN Yayınları No: 1, Ankara, Gürsoy Matbaası, 1968, Sf. VII+59

2 — Seyfettin Naliş, İl Genel İdaresi ve Planlı Kalkınma, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 2, Ankara, Güneş Matbaacılık T.A.Ş., 1970, Sf. XXXI+245

3 — Ziya Çoker - Alâettin Öskiper, Taşınmaz Mal Zilyetliğinin Korunması, İÇ - DÜZEN Yayınları No: 3, Ankara Gürsoy Matbaası, 1971, Sf. XXII+211

4 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, Kolluk Hizmetleri, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 4, Ankara, Gürsoy Matbaacılık Sanayi, 1972, Sf. XLVI+168

5 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, Belediyeler, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 5, Ankara, Gürsoy Matbaacılık Sanayi, 1972, Sf. XXV+240

6 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, İl Özel İdareleri, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 6, Ankara, Gürsoy Matbaacılık Sanayi, 1972, Sf. XXIV+236

7 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma ve Diğer Millî Seferberlik Hizmetleri, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 7, Ankara, Gürsoy Matbaacılık Sanayi, 1972, Sf. XXI+144

8 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, İl Genel Yönetimi, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 8, Ankara, Gürsoy Matbaacılık Sanayi, 1972, Cilt : I, Cilt : II, Sf. XLIV+731

9 — İÇ - DÜZEN Proje Müdürlüğü, Nüfus Hizmetleri, İÇ - DÜZEN Yayınları No. 9, Ankara, Gürsoy Matbaacılık Sanayi, 1972, Sf. XXVIII+163